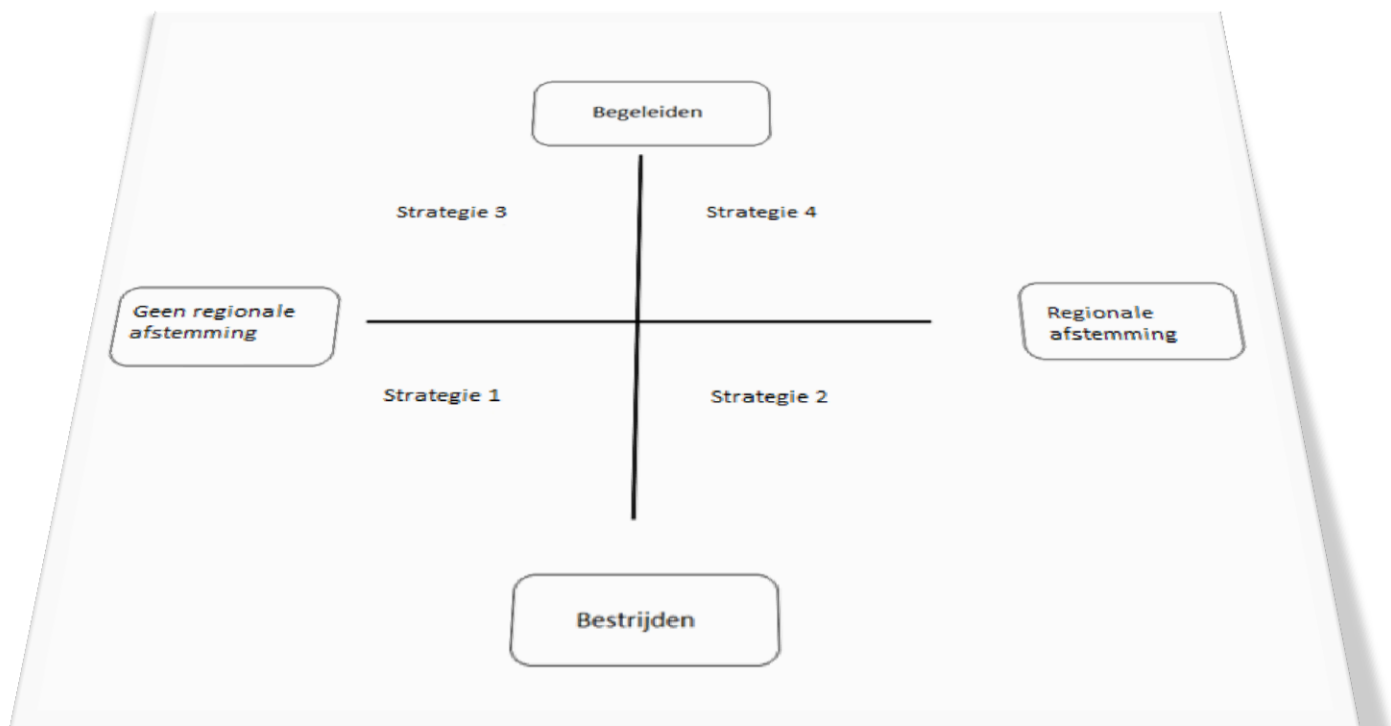

Aanpak van dreigende krimp in kleine, landelijke gemeenten

Een onderzoek naar vier verschillende strategieën

Esther de Nijs

Universiteit Utrecht

Juli 2015

Masterthesis

Aanpak van dreigende krimp in kleine, landelijke gemeenten: een onderzoek naar vier verschillende strategieën.

Auteur: Esther de Nijs

Studentnummer: 5564344

Juli 2015

Begeleider: Dr. Thomas Hartmann

Universiteit Utrecht
Faculteit Geowetenschappen
Master Planologie

Gemeente Zederik
Afdeling Ontwikkeling
Begeleiding: Marjon Dankart en Mascha Schwarze

Voorwoord

Voor u ligt het resultaat van mijn onderzoek over dreiging van krimp in kleine, landelijke gemeenten. Deze Masterthesis is de afronding van mijn Master Planologie aan de Universiteit van Utrecht. Met het afronden van deze Masterstudie begint voor mij een nieuw hoofdstuk. Dit was echter niet mogelijk geweest zonder een aantal mensen die ik op deze plek graag zou willen bedanken.

Om te beginnen bedank ik de gemeente Zederik en alle collega's daar voor het bieden van een stageplek en de mogelijkheden die ik heb gehad om informatie te vergaren, de praktijkervaring die ik heb opgedaan, de interviews en rondvragen die zijn gehouden en de gesprekken die ik met iedereen heb gevoerd. Het is onmogelijk om op deze plek iedereen persoonlijk te bedanken. Wel wil ik in het bijzonder Marjon bedanken voor het vertrouwen dat zij van begin af aan in mij gesteld heeft. Daarnaast wil ik iedereen van 'de grote kamer' bedanken omdat ik met jullie de meeste tijd heb doorgebracht en jullie van het begin af aan voor een goede sfeer hebben gezorgd. Ook wil ik graag mijn begeleider van de Universiteit Utrecht, Thomas Hartmann, bedanken voor zijn enthousiaste begeleiding en de constructieve afspraken die hebben geholpen mijn scriptie de wetenschappelijke vorm te geven die het nodig heeft.

In de informele sfeer wil ik graag iedereen bedanken die op enige manier interesse heeft getoond of andere morele steun heeft geleverd. In het bijzonder wil ik natuurlijk mijn ouders bedanken omdat jullie mij onvoorwaardelijk steunen en altijd voor mij klaar staan. Linda en Kees, ook jullie wil ik bedanken, want ook jullie zijn een grote steun voor mij. En niet te vergeten, Sven, omdat jij eeuwig geduld met mij lijkt te hebben en vaak de woorden weet te vinden die ik op dat moment nodig heb.

Bedankt!

Dan rest mij alleen nog u veel leesplezier toe te wensen.

Esther de Nijs

Lexmond, juli 2015

Samenvatting

Deze Masterthesis heeft als onderwerp ‘dreiging van krimp in kleine, landelijke gemeenten’. Er wordt de nadruk gelegd op kleine, landelijke gemeenten, omdat zij in het huidige wetenschappelijk onderzoek en de huidige wetenschappelijke literatuur over het krimpvraagstuk onderbelicht zijn. In deze Masterthesis worden vier strategieën geïntroduceerd die kleine, landelijke gemeenten zouden kunnen hanteren om op een dreiging van krimp te anticiperen. De reden dat er vooral gesproken wordt over ‘de dreiging’ van krimp heeft te maken met het feit dat wanneer een gemeente te lang wacht met het anticiperen op krimp, de krimp al zichtbaar wordt en de eerste problemen al ontstaan. Dit moet voorkomen worden. Het doel van deze Masterthesis is dan ook om een geschikte strategie aan te duiden die kleine, landelijke gemeenten uit de negatieve spiraal van krimpproblemen kan houden. De hoofdvraag luidt hierbij: *‘Welke strategie houdt kleine, landelijke gemeenten uit de negatieve spiraal van krimpproblemen?’*.

Om tot een goede beantwoording van de hoofdvraag te komen zijn een aantal deelvragen opgesteld die geleid hebben tot een aantal hypothesen. De eerste hypothese: ‘een dreiging van krimp veroorzaakt in kleine, landelijke gemeenten eerder en heftiger een negatieve spiraal van krimpproblemen dan in grote, stedelijke gemeenten’ blijkt bevestigd te kunnen worden. Uit deze Masterthesis blijkt inderdaad dat kleine, landelijke gemeenten eerder en heftiger in een negatieve spiraal van problemen door een dreiging van krimp kunnen komen dan grote, stedelijke gemeenten. De hypothese die afgeleid wordt uit de tweede deelvraag is meer exploratief van aard. Deze hypothese geeft de verschillende strategieën weer die in dit onderzoek geanalyseerd worden: ‘er worden in dit onderzoek vier soorten strategieën om op een dreiging van krimp te anticiperen geposeerd, te weten: strategie 1: bestrijden en geen regionale afstemming, strategie 2: bestrijden en regionale afstemming, strategie 3: begeleiden en geen regionale afstemming, strategie 4: begeleiden en regionale afstemming’. De derde en laatste hypothese blijkt ook bevestigd te kunnen worden: ‘een strategie die gericht is op het begeleiden van krimp en regionale afstemming is het meest geschikt voor kleine, landelijke gemeenten’. Deze hypothesen leiden tot de beantwoording van de hoofdvraag. Bij het beantwoorden van de hoofd- en deelvragen wordt ook gebruik gemaakt van een case study, de kleine, landelijke gemeente Zederik, en van een aantal voorbeelden van gebieden die al met krimp of een dreiging hiervan te maken hebben of hebben gehad.

Uiteindelijk kan geconcludeerd worden dat een strategie die zich richt op het begeleiden en het regionaal afstemmen omtrent het krimpvraagstuk het meest geschikt is voor kleine, landelijke gemeenten om uit de negatieve spiraal van krimpproblemen te blijven. Wel wordt hierbij opgemerkt dat deze strategie weliswaar op basis van de hoofdlijnen (begeleiden en regionale afstemming) in elke kleine, landelijke gemeente toegepast kan worden, maar dat deze strategie in detail toegepast zal moeten worden op de lokale context van de betreffende kleine, landelijke gemeente.

Om het krimpvraagstuk beter te kunnen benaderen, zijn een aantal stappen nodig die gemaakt kunnen worden in het wetenschappelijke veld rond het krimpvraagstuk. Ten eerste is het van belang dat in de wetenschappelijke literatuur omtrent krimp in de toekomst meer nadruk gelegd gaat worden op kleine, landelijke gemeenten, omdat deze in de huidige wetenschappelijke literatuur onderbelicht worden door de vele aandacht die er voor grote, stedelijke gemeenten is. Ten tweede dient er in het wetenschappelijk onderzoek omtrent het krimpvraagstuk meer onderzoek te komen

naar het afstemmen van woningbouw op regionaal niveau. Dit is van belang omdat dit gemeenten kan helpen bij het anticiperen op een dreiging van krimp. Tot slot blijft het nog altijd belangrijk om in het wetenschappelijke veld meer onderzoek te doen naar de oorzaken en gevolgen van krimp. Krimp is en blijft een complex begrip waarin de relatie tussen oorzaken en gevolgen niet altijd duidelijk zijn. Vooral de economie speelt hierin ook een belangrijke rol en deze relatie tussen krimp en economie dient dus nader bestudeerd te worden.

Inhoudsopgave

Introductie	p. 1
Theoretisch kader	p. 8
Methodologie	p. 12
Hoofdstuk 1: Gevolgen van krimp	p. 15
1.1 Op welke manier heeft een dreiging van krimp invloed op kleine, landelijke gemeenten?	p. 15
1.2 Gevolgen van een dreiging van krimp en definiëren van concepten	p. 16
1.2.1 Wat is krimp?.....	p. 16
1.2.2 Negatieve spiraal van krimpproblemen.....	p. 18
1.2.3 Wat is een kleine, landelijke gemeente?.....	p. 19
1.3 Case study: gevolgen voor de gemeente Zederik	p. 21
1.3.1 Introductie van de casus: de gemeente Zederik.....	p. 22
1.3.2 Gevolgen in het beleidsveld van de Ruimtelijke Ordening.....	p. 23
1.3.3 Gevolgen in het beleidsveld Welzijn.....	p. 26
1.4 Beschouwing Gevolgen van krimp	p. 28
Hoofdstuk 2: Voorbeelden en strategieën	p. 29
2.1 Welke strategieën zijn er om op een dreiging van krimp te anticiperen?	p. 29
2.2 Voorbeelden	p. 34
2.2.1 Voorbeelden uit Nederland.....	p. 35
2.2.2 Voorbeelden uit het Verenigd Koninkrijk.....	p. 37
2.2.3 Voorbeelden uit Duitsland.....	p. 39
2.3 Strategieën	p. 43
2.3.1 Strategie 1: Beschrijving.....	p. 43

2.3.2 Strategie 2: Beschrijving.....	p. 45
2.3.3 Strategie 3: Beschrijving.....	p. 45
2.3.4 Strategie 4: Beschrijving.....	p. 46
2.4 Case study: waar in de matrix staat de gemeente Zederik op dit moment?.....	p. 47
2.5 Beschouwing Voorbeelden en strategieën.....	p. 51
Hoofdstuk 3: Analyse.....	p. 53
3.1 Welke strategie is het meest geschikt voor kleine, landelijke gemeenten?.....	p. 53
3.1.1 Strategie 1: Eigen weg.....	p. 53
3.1.2 Strategie 2: Onlogisch & Ineffectief.....	p. 54
3.1.3 Strategie 3: Goed op weg.....	p. 55
3.1.4 Strategie 4: Lange termijn visie.....	p. 56
3.2 Beschouwing Analyse.....	p. 56
3.3 Welke strategie houdt kleine, landelijke gemeenten uit de negatieve spiraal van krimpproblemen?.....	p. 57
3.4 Case study: welke strategie houdt de gemeente Zederik uit de negatieve spiraal van krimpproblemen?.....	p. 59
Conclusie.....	p. 64
Discussie.....	p. 67
Literatuurlijst.....	p. 71
Bijlagen.....	p. 77

Introductie

Krimp is een begrip dat de afgelopen jaren steeds meer onder de aandacht is gekomen. Prognoses laten zien dat groei niet langer vanzelfsprekend is: '(...) during the second half of the 21st century, the world is likely to experience no further population growth and possibly even see the beginning of a decline' (Lutz et al., 2004, p. 17). Ook in Nederland is groei niet langer vanzelfsprekend (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 87). 'Demografische krimp manifesteert zich steeds steviger in een aantal delen van Nederland' (Ligtenberg et al., 2012, p. 434). Krimp wordt steeds meer zichtbaar en met het steeds meer zichtbaar worden vaak als een probleem gezien. Om oplossingen voor deze problemen te vinden, is het noodzakelijk dat het krimpvraagstuk goed en veelvuldig bestudeerd wordt. In de wetenschappelijke literatuur is dan ook al veel onderzoek over krimp te vinden.

Het al bestaande onderzoek over krimp en de bijbehorende wetenschappelijke literatuur richten zich echter vooral op krimp in grote, stedelijke gebieden: de zogeheten 'shrinking cities'. Uit het theoretisch kader zal blijken dat slechts weinig aandacht in deze uitgebreide literatuurbundel uitgaat naar de kleine, landelijke gebieden en de manier waarop hier door de betreffende gemeenten met het krimpvraagstuk om wordt gegaan. 'Social science research and theorizing on shrinkage in recent years has focused on cities rather than on regions' (Bontje & Musterd, 2012, p. 154). De aandacht gaat dus vooral uit naar steden en maar weinig naar andere gebieden. En als het dan wel over andere gebieden gaat dan wordt het lokale ruimtelijke beleid vaak ook onderbelicht: 'the academic debate about demographic decline and local spatial policy is not well developed in the Netherlands, nor in other countries' (Verwest, 2011, p. 11). Het blijkt dus wel dat er in de wetenschap sprake is van een 'gat' in de literatuur omtrent het krimpvraagstuk in kleine, landelijke gebieden.

Deze Masterthesis is relevant te noemen omdat het mede tot doel heeft dit gat in de wetenschappelijke literatuur zo goed mogelijk te dichten. Het is namelijk belangrijk dat binnen het discourse over krimp ook gekeken gaat worden naar andere gebieden dan de 'shrinking cities'. Deze Masterthesis schenkt aandacht aan de kleine, landelijke gemeenten die met een krimpvraagstuk te maken krijgen. Het doel is daarbij om aan te tonen welke strategie het meest geschikt is voor een kleine,

landelijke gemeente om uit de negatieve spiraal van krimpproblemen te blijven. Kleine, landelijke gemeenten verschillen namelijk niet alleen in het soort krimp waar zij mee te maken krijgen, maar zij verschillen ook in het effect dat krimp op hen heeft en in de opties die zij hebben om op het krimpvraagstuk te reageren. Het kiezen tussen verschillende opties begint al voor de krimp zich daadwerkelijk laat zien. Een gemeente zal ook al moeten anticiperen op krimp wanneer er sprake is van een dreiging van krimp, om de daadwerkelijke spiraal van krimpproblemen te kunnen voorkomen. Om die reden ligt in deze Masterthesis de nadruk op de dreiging van krimp, en hoe de daadwerkelijke krimp en vooral de bijbehorende problemen vroegtijdig voorkomen kunnen worden. Over het algemeen heeft demografische krimp gevolgen voor de woningmarkt, de bevolkingsgerelateerde bedrijvigheid en de arbeidsmarkt, en kan krimp de uitvoering van economisch beleid bemoeilijken (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 10). In landelijke gemeenten treedt deze krimp echter eerder in en hebben de effecten ervan een grotere impact: 'There are strong differences between urban and rural areas. Rural areas are expected to experience population decline more seriously, and earlier than urban areas' (Haartsen & Venhorst, 2010, p. 225). Ook Breman stelt dat het landelijke gebied extra kwetsbaar is voor bevolkingsdaling en de veranderende bevolkingssamenstelling, want: 'een bescheiden krimp in absolute aantallen (kan) ook al een relatief grote impact hebben' (Breman, 2011, p. 2). Landelijke gemeenten kennen andere trends waar het de demografie betreft dan stedelijke gemeenten, deze trends verschillen sterk (Planbureau voor de Leefomgeving, 2013, p. 73). In Nederland is het zelfs zo dat krimp aan de grote steden voorbij gaat (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 71) en vaak dus zelfs alleen in de meer landelijke gebieden speelt. De migratiestromen vanuit landelijk gebied naar de stad zijn altijd al sterk geweest: 'as will become clear, however, net rural-to-urban migration has been happening ever since there were towns for people to migrate to' (Dyson, 2010, p. 137). Deze migratiestroom van landelijk naar stedelijk zal in tijden van krimp dus waarschijnlijk niet veel veranderen. Daarnaast wordt ook gesteld dat: 'het Nederlandse platteland vergrijsd sneller dan de steden' (Verwest, Van Dam & Daalhuizen, 2010, p. 43). Landelijke gemeenten kennen namelijk selectieve verhuisstromen: 'jongeren trekken er weg en gezinnen vestigen zich er (...) ouderen verhuizen nauwelijks' (Boyle & Halfacree, 1998, geciteerd in Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 74). Landelijke gemeenten kennen daardoor vooral een

forse daling van het aantal jongeren (ontgroening) en een daling van de potentiële beroepsbevolking en een sterke vergrijzing (Planbureau voor de Leefomgeving, 2013, p. 73). 'Jongeren vertrekken naar de stad vanwege opleidingen, de voorzieningen en het perspectief op werk' (Provincie Zuid-Holland, 2013, p. 5). Deze trend zorgt voor een forse daling van het aantal jongeren. Deze forse daling van het aantal jongeren in een kleine, landelijke gemeente kan leiden tot een teruglopende draagkracht van voorzieningen voor jongeren zoals scholen en sportverenigingen met veel jeugdleden. De daling van de potentiële beroepsbevolking kan, samen met een stijgend aantal 65-plussers leiden tot een scheve verhouding, waardoor het steeds moeilijker gaat worden om aan de toenemende vraag naar bijvoorbeeld zorgverleners te voldoen (Planbureau voor de Leefomgeving, 2013, p. 76). Plattelandsgemeenten komen in een vicieuze cirkel terecht, gestart door demografische krimp, gevolgd door een teruglopend aantal voorzieningen (vanwege het afnemende draagvlak), een daardoor afnemende leefbaarheid, gevolgd door verdere demografische krimp: 'All of these aspects, if not dealt with, can lead to even greater population loss, increasingly sharpening the spiral of decline (...)' (Sousa & Pinho, 2015, p. 18). Landelijk gebied heeft dus te maken met een andere vorm van krimp dan stedelijke gebieden. Vanzelfsprekend vraagt dit dus ook om andere, meer op dit vraagstuk toegepaste, oplossingen.

Niet alleen het landelijke van een gemeente maakt dat het krimpvraagstuk een andere strategie vereist, ook wanneer een gemeente klein is zou het een andere strategie ten opzichte van het krimpvraagstuk nodig kunnen hebben. Het verschil dat kleine gemeenten ten opzichte van grote gemeenten hebben met betrekking tot krimp, is dat zij veel minder middelen en capaciteit hebben om dit soort complexe vraagstukken op te lossen. Daarnaast hebben kleine gemeenten, door middel van de toenemende decentralisatie steeds meer te doen, terwijl ze tegelijkertijd weinig uitvoeringscapaciteit hebben, vooral in financiële zin komt deze lagere uitvoeringscapaciteit aan bod (Boogers et al., 2008, p. 20-21). Vaak wordt verondersteld dat kleine gemeenten minder inkomsten nodig hebben, maar juist in dit soort situaties zijn meer inkomsten nodig: 'Behalve een tekort aan financiële middelen, ontbreekt het gemeenten vaak aan kennis over demografische krimp, de ruimtelijke gevolgen, de beleidsopties en de voor- en nadelen van de beleidsalternatieven' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 25). Een kleine gemeente zou dus gebaat zijn bij een meer op haar toegepaste strategie.

En die strategieën om met het krimpvraagstuk om te gaan zijn er genoeg: bij het anticiperen op krimp zijn verschillende strategieën mogelijk. De strategieën die in deze Masterthesis centraal staan, zijn onderverdeeld in een krimpstrategieënmatrix (zie figuur 4). Op de horizontale lijn is onderscheid gemaakt tussen bestrijden en begeleiden. Een ander onderscheid dat in deze Masterthesis gemaakt wordt betreft de regionale afstemming. Dit is op de verticale lijn weergegeven: gemeenten stemmen hun woningbouwbeleid wel of niet af op regionaal niveau. Door onderscheid te maken tussen bestrijden en begeleiden enerzijds en wel of geen regionale afstemming anderzijds ontstaan 4 strategieën: strategie 1: bestrijden en geen regionale afstemming, strategie 2: bestrijden en regionale afstemming, strategie 3: begeleiden en geen regionale afstemming, strategie 4: begeleiden en regionale afstemming. Deze strategieën worden in deze Masterthesis gezien als leidend, en staan dus centraal.

Een kleine, landelijke gemeente heeft deze opties in strategieën natuurlijk ook, maar kan in de uitvoering ervan soms tegen problemen aanlopen. De opties die een kleine, landelijke gemeente heeft om met het krimpvraagstuk om te kunnen gaan zijn dus niet altijd geschikt genoeg. Tot nu toe is er in Nederland overwegend bestrijdend gereageerd op krimp. Veel bestuurders in plattelandsgemeenten zien krimp als iets dat een vicieuze cirkel van negatieve gevolgen veroorzaakt (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 73). Deze negatieve gevolgen moeten bestreden worden. 'Mede hierdoor handhaven bestuurders hun huidige, vertrouwde denkkader en handelingspatronen gericht op groei' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 25). En dat moet voorkomen worden, want: 'het vertrouwen op en streven naar groei is risicovol en niet meer altijd realistisch' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 66). Hier is in de wetenschappelijke literatuur echter weinig de nadruk op gelegd. 'The possibility that continuous growth is an impossible, and probably also a highly undesirable, situation for any city or region has been recognised in theory and policy practice only to a very limited extent (...)' (Bontje, 2004, p. 13). Niet alleen in Nederland, maar ook in Europa en daarbuiten werd in eerste instantie bestrijdend gereageerd op krimp. Inmiddels vindt er een omslag plaats, een paradigmawisseling, gericht op 'planning for decline', waar eerst een ontzettend lange periode van 'planning for growth' aan vooraf is gegaan (Haarts & Venhorst, 2010, p. 223). De gemeenten in grote krimpregio's in Nederland (Parkstad Limburg, de Eemsdelta en Zeeuws-Vlaanderen) hebben inmiddels ervaren dat het

bestrijden van krimp voor hen niet de juiste beleids optie is, maar dat zij hierdoor alleen nog maar verder in de problemen zijn geraakt en dat het de krimp en de gevolgen van krimp niet opgelost heeft. Krimp is onvermijdelijk, ook in de toekomst. Onderzoek toont aan dat op de lange termijn overal (zowel in Nederland, als op Europees en zelfs op globaal niveau) krimp op zal treden omdat de gehele wereldbevolkingsgroei zal stagneren (Lutz et al., 2004). 'In the next decade, many more regions in Europe will face population decline' (Galjaard, van Wissen & van Dam, 2012, p. 301). Op den duur zal dus, alleen op gebieden met een grote aantrekkingskracht na, overal krimp optreden als gevolg van een stagnerende wereldbevolking. Krimp kan dus in het geval van de gemeenten in de grote krimpregio's beter begeleid dan bestreden worden. Deze omslag hebben de gemeenten in deze grote krimpregio's inmiddels gemaakt. Maar hoe zit dat dan met kleine, landelijke gemeenten? Is voor hen krimp begeleiden ook dé strategie om uit de negatieve spiraal van krimp problemen te blijven, of hebben zij een andere strategie nodig?

Om meer inzicht te krijgen in welke strategie een kleine, landelijke gemeente moet hanteren om niet in een negatieve spiraal van krimp problemen terecht te komen, wordt naast de wetenschappelijke literatuur gebruik gemaakt van een case study. Deze case study wordt gebruikt om een beter beeld te krijgen van de problemen waarmee kleine, landelijke gemeenten te maken zouden kunnen krijgen wanneer een dreiging van krimp opspeelt. Voor dit onderdeel is daarom gekozen voor een kleine, landelijke gemeente in Nederland: de gemeente Zederik. Deze gemeente is gekozen omdat zij ten eerste voldoet aan zowel de criteria voor een kleine gemeente als aan de criteria voor een landelijke gemeente (zie hoofdstuk 1). Daarnaast behoort deze gemeente tot de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden. Deze regio bestaat uit de gemeenten Giessenlanden, Gorinchem, Hardinxveld-Giessendam, Leerdam, Molenwaard en Zederik, en is door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aangewezen als anticipeerregio (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2011 en Public Result, concept 2014, p. 3). Dit betekent dat de gemeente op dit moment nog niet met krimp te maken heeft, maar dat dit in de toekomst wel waarschijnlijk is, er is dus sprake van een dreiging van krimp: 'in een drietal krimpregio's (...) is de bevolkings- en huishoudensdaling nu al een feit. In 16 andere zogeheten anticipeerregio's zal deze daling op termijn optreden' (Public Result, concept 2014, p. 3). De gemeente Zederik

heeft op dit moment nog niet te maken met een bevolkingsdaling, maar al wel met ontgroening en vergrijzing. Anticipeergebieden kenmerken zich verder door een bevolkings- en/of huishoudensdaling in de periode 2010-2020 en/of in de periode 2020-2040 (Planbureau voor de Leefomgeving, 2013, p. 67). 'De regio zal niet te maken krijgen met dezelfde ingrijpende problematiek als de topkrimpgebieden, maar er dient geanticipeerd te worden op een andere bevolkingsomvang en samenstelling' (Public Result, concept 2014, p. 6). Zij zal dus 'rekening houden met de afnemende groei maar openstaan voor – en snel en dynamisch reageren op – kansen en veranderingen' (Regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden, 2012, p. 13). De gemeente Zederik zal in de volgende hoofdstukken als case study nader bestudeerd worden.

Naast deze case study wordt ook gekeken naar voorbeelden van andere gemeenten in Nederland, Duitsland en Engeland die al, met of zonder succes, een strategie omtrent krimp hebben toegepast. 'In andere landen is krimp in bepaalde regio's namelijk al veel langer en heviger aan de gang dan in Nederland' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2008, p. 14). Deze voorbeelden helpen bij het genereren van de opties die kleine, landelijke gemeenten hebben om niet in de negatieve spiraal van krimpproblemen te geraken.

Het genereren van voorbeelden helpt bij het vormen van een antwoord op de hoofdvraag van deze Masterthesis. Deze hoofdvraag luidt: *Welke strategie houdt kleine, landelijke gemeenten uit de negatieve spiraal van krimpproblemen?* Om deze hoofdvraag te kunnen beantwoorden zijn een aantal deelvragen opgesteld. De deelvragen zijn hieronder te lezen. In de methodologie zal per deelvraag worden besproken hoe tot de beantwoording van elke deelvraag gekomen zal worden.

Deelvraag 1: Op welke manier heeft een dreiging van krimp invloed op kleine, landelijke gemeenten?

Deelvraag 2: Welke strategieën zijn er om op een dreiging van krimp te anticiperen?

Deelvraag 3: Welke strategie is het meest geschikt voor kleine, landelijke gemeenten?

Bij deze deelvragen zijn ook hypothesen opgesteld. De hypothesen zijn hieronder te lezen en dienen als ondersteuning bij het beantwoorden van de deelvragen en de hoofdvraag.

Hypothese bij deelvraag 1: Een dreiging van krimp veroorzaakt in kleine, landelijke gemeenten eerder en heftiger een negatieve spiraal van krimpproblemen dan in grote, stedelijke gemeenten.

Hypothese bij deelvraag 2: Er worden in dit onderzoek vier soorten strategieën om op een dreiging van krimp te anticiperen geposeerd, te weten: strategie 1: bestrijden en geen regionale afstemming, strategie 2: bestrijden en regionale afstemming, strategie 3: begeleiden en geen regionale afstemming, strategie 4: begeleiden en regionale afstemming.

Hypothese bij deelvraag 3: Een strategie die gericht is op het begeleiden van krimp en afstemming op regionaal niveau is het meest geschikt voor kleine, landelijke gemeenten.

Met deze hoofdvraag, deelvragen en hypothesen wordt getracht een zo compleet mogelijke bijdrage aan het verkleinen van het gat in de wetenschappelijke literatuur te leveren.

Theoretisch kader

Zoals eerder in deze Masterthesis gesteld is, richten het huidige wetenschappelijk onderzoek en de huidige wetenschappelijke literatuur omtrent het krimpvraagstuk zich voornamelijk op grote, stedelijke gebieden, de 'shrinking cities'. Zo beschrijven Schilling en Logan allerlei strategieën voor beleidsmakers in krimpende steden over hoe om te gaan met 'groene' infrastructuur om op die manier de stedelijke omgeving te revitaliseren (2008, p. 451) en ook Lacroix richt zich op het revitaliseren van krimpende steden door te kijken naar de mogelijkheden van stedelijke landbouw (2010). Aalbers, Heutinck & Visschedijk kijken naar krimpende steden en focussen zich vooral op wat 'groen' kan doen in stedelijke gebieden (2011). Martinez-Fernandez et al. beschrijven het probleem van shrinking cities, waarin zij de toenemende globalisatie zien als oorzaak van de shrinking cities. Zij beargumenteren 'that globalization of the economy, global financial flows and the internationalization of production processes are powerful underlying causes of shrinkage in numerous industrial cities (...)' (Martinez-Fernandez et al., 2012, p. 214). Dit werk maakt deel uit van het 'Shrinking Cities International Research Network' (SCIRN): een netwerk van analisten wiens werk tot doel heeft inzicht te krijgen in de verschillende typen van stedelijke krimp en de rol die verschillende beleidsopties en benaderingen hierin hebben gespeeld (Martinez-Fernandez et al., 2012, p. 213). Zij geven aan dat verschillende voorbeelden bij kunnen dragen aan een duidelijker beeld over de complexiteit van stedelijke krimp (Martinez-Fernandez et al., 2012, p. 222). Wiechmann en Pallagst benadrukten in datzelfde jaar (2012) dat een debat over krimpende steden op gang gebracht zou moeten worden, om het groeidenken, dat jaren dominant geweest is, langzaam te stoppen (2012, p. 261). Hiervoor richten zij zich op twee steden in Duitsland en twee steden in de Verenigde Staten, om zo het transatlantische debat vorm te geven. Zij concludeerden dat er tussen de Verenigde Staten en Europa grote verschillen te zien zijn in de oorzaken en de manier waarop krimpende steden zich ontwikkelen (Wiechmann & Pallagst, 2012, p. 277). Daarnaast wordt gesteld dat het krimpvraagstuk '(...) one of the most challenging tasks for urban planners in the future' (Wiechmann & Pallagst, 2012, p. 278) is. Al dit wetenschappelijk onderzoek en al deze wetenschappelijke literatuur bij elkaar geeft aan dat er wereldwijd ontzettend veel aandacht is voor krimp in steden. Pallagst, Wiechmann & Martinez-

Fernandez (2014) dragen in een gezamenlijk werk nog verder bij aan deze aandacht, door verschillende benaderingen en beleidsopties omtrent krimp in steden te bespreken. Daarnaast trachten Grossmann et al. de internationale onderzoeksagenda over stedelijke krimp scherper te krijgen. Ze vatten samen wat er tot nu toe bereikt is, en welke vragen er nog zijn omtrent stedelijke krimp (Grossmann et al., 2013, p. 221). Ook benadrukken zij nogmaals hoeveel aandacht er is voor stedelijke krimp: 'the prominence of urban shrinkage has been highlighted by special issues in *Built Environment*, *Géocarrefour*, and *The International Journal of Urban and Regional Research*' (Grossmann et al., 2013, p. 221). Naast deze vele publicaties in tijdschriften, is er aan krimpende steden ook veel aandacht besteedt in het 'Shrinking Cities Project' van Oswalt. Hierin werkte een groep analisten uit verschillende werelddelen een aantal jaren samen om krimpende steden te analyseren (Oswalt, 2002). Ook Hollander levert een bijdrage aan de uitgebreide literatuurbundel over krimp in steden. In zijn paper doet Hollander onderzoek naar de mate van 'happiness' in krimpende steden en vergelijkt deze met de mate van 'happiness' in groeiende steden. Hollander focust zich dus ook op steden, en niet op andere, meer landelijke gebieden. Een verklaring hiervoor zou, zoals Hollander aangeeft, het gebrek aan data kunnen zijn (2011, p. 133). Dit kan duiden op een 'gat' in de literatuur. Müller geeft in zijn artikel aan dat 'the number of studies and publications on demographic change and its repercussions is increasing (...)'. (2004). Hij geeft hierbij zelfs aan dat het voor dit tijdschrift (*Deutsche Zeitschrift für Kommunalwissenschaften* resp.) tijd is om de focus te leggen op dit onderwerp, en op de consequenties die demografische verandering heeft voor steden. Kotilainen et al. beschrijven ook het fenomeen stedelijke krimp. Zij trachten strategieën te beschrijven die kleine steden in Finland kunnen helpen om op krimp te anticiperen, en spelen daarbij vooral in op de veerkracht van een stad (Kotilainen et al., 2015). De definitie van een krimpende stad omvat volgens hen: '(...) the spheres of housing, sectors of the local economy, natural resources and ecological connections' (Kotilainen et al., 2015, p. 56). Zij concluderen uiteindelijk dat 'a shrinking city can be resilient if it succeeds in finding a new role within the global and national economies by developing new viable means of livelihoods for its diminishing population' (Kotilainen et al., 2015, p. 66). De grote hoeveelheid aandacht voor grote, stedelijke gebieden blijkt uit deze veelheid aan wetenschappelijk onderzoek en wetenschappelijke literatuur.

Ondanks deze grote hoeveelheid aandacht voor grote, stedelijke gebieden, worden kleine, landelijke gebieden niet volledig over het hoofd gezien in de wetenschappelijke literatuur. Er zijn wel stukken bekend waarin kleine, landelijke gebieden bestudeerd worden. Zo besteden Sousa en Pinho in hun paper grotendeels aandacht aan steden, maar merken zij wel op dat krimp 'can also affect small towns and rural areas' (2013, p. 15). Ook een recent onderzoek van Hospers en Reverda blijft in het midden en bespreekt zowel de stedelijke als de landelijke gebieden in Europa die met krimp te maken kunnen krijgen. Zij concluderen dat: 'managing population decline rather demands a new approach, a different way of thinking, one that we must all get used to' (Hospers & Reverda, 2015, p. 81). Wat opvalt is dat deze bundel van wetenschappelijke literatuur over kleine, landelijke gebieden echter in het niet valt bij de enorme bundel literatuur die er over stedelijke krimp te vinden is. De literatuur over krimp in kleine, landelijke gebieden bevat vooral veel case studies. Zo bestuderen Galjaard et al. drie case studies waarin overwegend landelijke gebieden voorkomen: Het noordoosten van Schotland, de regio Nord-Pas-de-Calais in Frankrijk en Brandenburg, een regio in Duitsland (Galjaard et al., 2012). En richten Panagopoulos & Barreira zich op 'shrinkage occurring in rural and medium-sized municipalities' (2012, p. 276) in Portugal. Het huidige wetenschappelijk onderzoek en de huidige wetenschappelijke literatuur omtrent het krimpvraagstuk bevat dus wel kleine, landelijke gebieden, maar slechts in geringe mate.

Een ander belangrijk onderwerp in de wetenschappelijke literatuur over het krimpvraagstuk is dat ook vaak gesteld wordt dat men bij het hanteren van een krimpstrategie over moet stappen van ruimtelijke ordeningsplannen gericht op groei, naar ruimtelijke ordeningsplannen gericht op krimp. Deze omslag wordt in de literatuur ook wel 'growth-oriented planning vs. decline-oriented planning' genoemd (Müller & Siedentop, 2004, p. 7). Anderen definiëren dit als een paradigmawisseling: 'De omslag in het percipiëren van krimp als een tijdelijk en omkeerbaar lokaal probleem naar een structureel en onomkeerbaar regionaal probleem, vereist een nieuw denkkader, een paradigmawisseling gericht op *planning for decline*' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 26). Het is ontzettend lastig om, na jaren van groei, om te moeten schakelen naar een situatie van krimp. In Nederland is in de periode van 1850 tot het jaar 2000 geen enkele keer een negatief groeipercentage verschenen (Hospers & Reverda, 2015, p. 15). Ruimtelijke planning

heeft altijd al te maken gehad met een onzekerheid, maar dit 'planning for decline' bracht een hele andere onzekerheid met zich mee. '(...) voorheen betrof het vaak een onzekerheid over de omvang en de snelheid van de groei; dat er groei zou zijn was vrij zeker. Die zekerheid is er niet meer' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2011, p. 29). Dit omschakelen van ruimtelijke plannen gericht op groei naar ruimtelijke plannen gericht op krimp ligt vaak nog gevoelig bij bestuurders. Niemand wil bestuurder zijn van een krimpende gemeente en 'gemeentebesturen doorlopen een rouwproces bij het afscheid nemen van het groeidenken' (Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut, 2009a, p. 9). Hiermee wordt bedoeld dat bestuurders verschillende fasen doorlopen voordat zij op een effectieve manier aan de slag gaan met het krimpvraagstuk. Eerst wordt de krimpprognose ontkent, vervolgens treedt er verzet op, waarna er toch acceptatie plaatsvindt en men het onderwerp als kans gaat zien (Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut, 2009a, p. 10). Deze omslag in het denken is (ook op global niveau) nodig, zo stellen Martinez-Fernandez et al.: 'a paradigm shift in urban planning focused on growth to one that includes limited growth or shrinkage might be necessary to tackle what is becoming a global phenomenon both in North and South economies' (2012, p. 222). Een ruimtelijke planning, gericht op 'decline', kent vanzelfsprekend ook andere karakteristieken dan een ruimtelijke planning gericht op 'growth'. Bij 'decline-oriented planning' ligt de focus meer op 'redevelopment, cost-efficient stock development, stabilisation, revitalisation, qualitative development (residential environment, infrastructure, traffic, etc.)' (Müller & Siedentop, 2004, p. 7). Deze omslag van ruimtelijke ordeningsplannen gericht op groei naar ruimtelijke ordeningsplannen gericht op krimp zal vaker naar voren komen in deze Masterthesis.

Methodologie

Dit onderzoek bestaat uit kwalitatief onderzoek in de vorm van een literatuurstudie en een case study. Hiervoor is gekozen, omdat met een combinatie van een literatuurstudie en een case study zowel een breed overzicht in de literatuur kan worden gegeven als een dieper inzicht in de manier waarop kleine, landelijke gemeenten omgaan met een dreiging van krimp. Deze combinatie zal uiteindelijk de meeste informatie opleveren, en hiermee kan vervolgens het meest complete resultaat bereikt worden om de hoofdvraag van dit onderzoek '*Welke strategie houdt kleine, landelijke gemeenten uit de negatieve spiraal van krimpproblemen?*' te kunnen beantwoorden. Er wordt een literatuurstudie gedaan over het onderwerp 'krimp en beleid in kleine, landelijke gemeenten'. Het discours over krimp zal worden bestudeerd, van waaruit vervolgens gefocust zal worden op kleine, landelijke gemeenten. Voorbeelden zullen worden gebruikt om aan te tonen hoe in verschillende gebieden met een dreiging van krimp wordt omgegaan. Het kwalitatieve onderzoek zal, samen met de deelvragen en de bijbehorende hypothesen een antwoord kunnen geven op de hoofdvraag.

Voor de deelvragen die opgesteld zijn om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden zullen verschillende methoden gebruikt worden. Elke deelvraag vereist namelijk een eigen aanpak, om zo tot een goede beantwoording van de betreffende deelvraag te komen. De eerste deelvraag '*Op welke manier heeft een dreiging van krimp invloed op kleine, landelijke gemeenten?*' zal vooral beschrijvend van aard zijn. Allereerst zal uitgelegd worden wat precies onder krimp wordt verstaan. Vervolgens zal beschreven worden wat een kleine, landelijke gemeente onderscheidt van andere gemeenten, door er criteria voor op te stellen. Daarna zal de invloed van een dreiging van krimp beschreven worden aan de hand van literatuur over de negatieve spiraal die krimp kan veroorzaken in kleine, landelijke gemeenten. Uit de literatuur zal blijken dat: '(...) verschillende verschijningsvormen van demografische krimp verschillende gevolgen kunnen hebben voor de vraag naar ruimte' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 60). Naast deze brede literatuur zal hierbij ook gebruik gemaakt worden van de casus, de gemeente Zederik, om erachter te komen hoe deze dreiging van krimp ervaren wordt in een kleine,

landelijke gemeente. Een case study is hier het meest geschikte instrument omdat het onderzoek hiermee de diepte ingaat. De casus wordt intensief bestudeerd met als doel helder te krijgen wat soortgelijke cases in dezelfde situatie zouden kunnen doen (Gerring, 2007, p. 20). De gemeente Zederik wordt hier dus als voorbeeld genomen voor kleine, landelijke gemeenten in een soortgelijke situatie. Binnen de gemeente zal daarom ook een beeld gevormd worden over wat voor invloed de dreiging van krimp heeft op de verschillende beleidsvelden. Hiervoor worden rondvragen afgenomen bij een aantal beleidsmedewerkers van de gemeente Zederik uit de beleidsvelden Ruimtelijke Ordening en Welzijn. Deze rondvraag bevat vragen over de verwachtingen van deze beleidsmedewerkers omtrent een dreiging van krimp. Merken zij op dit moment veel van bevolkingsdaling, ontgroening en vergrijzing? En wat verwachten zij dat er in de toekomst in hun beleidsveld gaat gebeuren? Waarin uit zich dit? (zie voor de meer specifieke vragen bijlage 1). Deze vragen worden gesteld om een beeld te krijgen van de specifieke gevolgen van een dreiging van krimp per beleidsveld. De focus zal hierbij liggen op de beleidsvelden Ruimtelijke Ordening en Welzijn. Verwacht wordt dat in kleine, landelijke gemeenten een dreiging van krimp een ander effect heeft dan in grote, stedelijke gemeenten. De hypothese die bij deze deelvraag opgesteld is geeft dit weer: *'Een dreiging van krimp veroorzaakt in kleine, landelijke gemeenten eerder en heftiger een negatieve spiraal van krimpproblemen dan in grote, stedelijke gemeenten'*.

De tweede deelvraag *'Welke strategieën zijn er om op dreiging van krimp te anticiperen?'* heeft een meer exploratief karakter. In deze deelvraag staan de soorten strategieën centraal die reeds al gebruikt zijn door verschillende gemeenten om op een dreiging van krimp te anticiperen. De twee hoofdvormen, bestrijden en begeleiden, worden uitvoerig besproken op basis van de wetenschappelijke literatuur. Daarnaast wordt het verschil tussen wel of niet regionaal afstemmen besproken. Vervolgens worden verschillende voorbeelden uit de praktijk gegeven. Deze voorbeelden komen zowel uit Nederland (grote krimpregio's) als uit Europa (Duitsland en het Verenigd Koninkrijk), en kunnen bijdragen aan het versterken van de theorie achter de strategieën. De hypothese bij deze deelvraag geeft antwoord op de vraag welke strategieën er mogelijk zijn om op krimp te anticiperen: *Er worden in dit onderzoek vier soorten strategieën om op een dreiging van krimp te anticiperen geposeerd, te weten: strategie 1: bestrijden en geen regionale*

afstemming, strategie 2: bestrijden en regionale afstemming, strategie 3: begeleiden en geen regionale afstemming, strategie 4: begeleiden en regionale afstemming.

De derde deelvraag 'Welke strategie is het meest geschikt voor kleine, landelijke gemeenten?' richt zich specifiek op de kleine, landelijke gemeenten. Welke van de strategieën die besproken zijn bij deelvraag 2 is het meest geschikt voor kleine, landelijke gemeenten? Kleine, landelijke gemeenten hebben namelijk ten opzichte van grote, stedelijke gemeenten andere middelen tot hun beschikking en andere, vaak minder capaciteiten om dergelijke complexe problemen aan te pakken. De verwachting is dan ook dat deze gemeenten een meer beperkte keuze zullen hebben als het gaat om het anticiperen op een dreiging van krimp. Toch wordt verwacht dat een strategie die gericht is op het begeleiden van krimp ook in een kleine, landelijke gemeente eerder geschikt zal zijn dan een strategie die gericht is op het bestrijden van krimp, aangezien krimp in de toekomst onvermijdelijk lijkt: 'Krimpregio's moeten de krimp vooral begeleiden in plaats van bestrijden' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2013, p. 72). Krimp bestrijden is tot nu toe nog niet effectief gebleken: 'Het beleid dat lokale overheden in Nederland inzetten om krimp te bestrijden, blijkt weinig succes te hebben' en het bestrijden van krimp brengt 'de nodige risico's met zich mee'. (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 80). Daarnaast werkt de strategie om krimp te bestrijden misschien wel voor een enkele gemeente, toch wakkeren nieuwbouwprojecten vooral de regionale concurrentie aan: 'Hoe succesvoller een gemeente nieuwe inwoners weet aan te trekken met nieuwbouwprojecten, hoe meer uitstroom dit veroorzaakt in andere nabijgelegen gemeenten (...)' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 81). Om diezelfde reden wordt ook regionale afstemming gezien als bevorderlijk om te voorkomen dat gemeenten in een negatieve spiraal van krimpproblemen terechtkomen: 'Co-operation at the regional level is thought to be the solution' (Van Dam et al, 2006 geciteerd in Haartsen en Venhorst, 2010, p. 224). 'Vanuit dit oogpunt is het zinniger om 1) het krimpproces te begeleiden i.p.v. te bestrijden (...) en 2) regionale samenwerking te stimuleren (...)' (Pardon, 2012, p. 453). De hypothese bij deze deelvraag luidt dan ook: *Een strategie die gericht is op het begeleiden van krimp en regionale afstemming is het meest geschikt voor kleine, landelijke gemeenten.* Met de gehanteerde methoden zullen de deelvragen en hypothesen een zo compleet mogelijk beeld geven om de hoofdvraag zo goed mogelijk te kunnen beantwoorden.

Hoofdstuk 1: Gevolgen van krimp

Krimp is een complex thema in het wetenschappelijke veld van de planologie. De complexiteit schuilt in de veelheid aan oorzaken en gevolgen: 'demografische ontwikkelingen (i.c. krimp) zijn het gevolg van sociaal-culturele ontwikkelingen (...), en economische ontwikkelingen (...). Deze ontwikkelingen staan in een complexe en wederkerige relatie tot elkaar' (Ruimtelijk Planbureau, 2006, p. 69). Daarnaast is krimp niet alleen bevolkingsdaling, maar brengt het veel meer met zich mee. Hierdoor is het een complex probleem: 'de ruimtelijke werkelijkheid en het ruimtelijke gedrag van individuen zijn complexer. Bovendien bestrijken de verwachtingen een groot aantal ruimtelijke schaalniveaus, van buurt tot land' (Ruimtelijk Planbureau, 2006, p. 121). Demografische krimp en de gevolgen hiervan worden in discussies vaak als probleempunt aangemerkt (Ruimtelijk Planbureau, 2006, p. 109). Krimp wordt in alle delen van de wereld gezien als ongewenst, hoe het dan ook gebracht wordt: 'whether it is called declining growth, negative growth, urban decline, urban shrinkage or even slow growth (...), population decline and what it entails is seldom considered acceptable' (Sousa & Pinho, 2015, p. 23). Na jaren van groei gekend te hebben wordt krimp door bestuurders ervaren als iets negatiefs dat gestopt moet worden (Bontje & Musterd, 2012, p. 157). Maar waarom wordt krimp toch zo vaak als een probleem gezien? Welke gevolgen brengt krimp met zich mee? Op deze vragen wordt in dit hoofdstuk getracht een antwoord te geven.

1.1 Op welke manier heeft een dreiging van krimp invloed op kleine, landelijke gemeenten?

De eerste deelvraag van deze Masterthesis tracht een antwoord te geven op de vraag welke gevolgen een dreiging van krimp met zich mee kan brengen en op welke manier dit van invloed kan zijn op kleine, landelijke gemeenten. Hoe en in welke mate ondervinden kleine, landelijke gemeenten problemen van krimp? Om hier een antwoord op te kunnen geven zal allereerst uitgelegd worden wat in deze Masterthesis precies onder krimp wordt verstaan. Daarna zal de negatieve spiraal van krimpproblemen beschreven worden. Vervolgens zal een duidelijke definitie gegeven worden van een kleine, landelijke gemeente, aan de hand van een aantal

criteria. De casus, de gemeente Zederik, voldoet aan deze criteria en zal dus gebruikt worden om een beeld te geven van hoe een dreiging van krimp ervaren wordt in een kleine, landelijke gemeente. Hierbij wordt er met name gefocust op de beleidsvelden Ruimtelijke Ordening en Welzijn. De verwachting is dat kleine, landelijke gemeenten eerder en heftiger de, vaak negatieve, gevolgen van krimp te verwerken krijgen dan de grote, stedelijke gemeenten. Aan het einde van dit hoofdstuk zal besproken worden of deze hypothese wel of niet bevestigd kan worden, en zal een antwoord op de deelvraag geformuleerd kunnen worden.

1.2 Gevolgen van een dreiging van krimp en definiëren van concepten

Om een antwoord te kunnen geven op de vraag op welke manier een dreiging van krimp invloed heeft op kleine, landelijke gemeenten, zullen allereerst een aantal concepten verduidelijkt moeten worden. Het concept krimp zal als eerste behandeld worden, teneinde hier meer duidelijkheid over te geven. Ook wordt het concept negatieve spiraal van krimpproblemen nader besproken en worden een aantal criteria opgesteld voor het concept kleine, landelijke gemeente. Deze verduidelijking van concepten kan bijdragen aan een scherper antwoord op de hoofdvraag.

1.2.1 Wat is krimp?

Het concept krimp vereist een nadere definiëring. Op de vraag 'wat is krimp?' wordt vaak in eerste instantie geantwoord: 'bevolkingsdaling'. Dit antwoord is niet verkeerd, maar is vooral niet compleet. Krimp is namelijk veel meer dan alleen bevolkingsdaling. Om die reden wordt in deze Masterthesis een uitgebreidere, vastgestelde definitie van krimp gehanteerd. Krimp omvat naast bevolkingsdaling ook huishoudensdaling, ontgroening en vergrijzing en bestaat dus uit meerdere demografische componenten. Huishoudensdaling wordt in deze Masterthesis buiten beschouwing gelaten, en wel om het feit dat de huishoudensdaling in Nederland vrijwel nergens voorkomt (met uitzondering van een lichte daling in de regio Delfzijl en Zeeuws-Vlaanderen), er is juist sprake van een stijging van het aantal huishoudens in Nederland (Centraal Bureau voor de Statistiek & Planbureau voor de Leefomgeving, 2013, p. 9). De drie demografische componenten die overblijven, bevolkingsdaling, ontgroening en vergrijzing, staan centraal in deze Masterthesis. De

eerste component, bevolkingsdaling, is de meest voorkomende indicator om krimp te kunnen vaststellen. Deze component is op zichzelf echter te beperkt. 'Als we willen weten wat de ruimtelijke gevolgen zijn van demografische krimp is een focus op alleen bevolkingsaantallen (totalen) onvoldoende' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 63). Ook Bontje & Musterd bevestigen dit: 'Although population decline is most often used as its key indicator, shrinkage involves much more than just a decline of the number of inhabitants of a settlement, municipality or region' (2012, p. 154). Met de drie componenten, bevolkingsdaling, ontgroening en vergrijzing, kan een meer compleet beeld van demografische krimp worden weergegeven. In deze Masterthesis wordt van krimp gesproken wanneer alle drie de demografische componenten op een gebied van toepassing zijn. Wanneer slechts één of twee van deze componenten van toepassing zijn op een bepaald gebied, wordt gesproken van een dreiging van krimp. Daarnaast wordt in deze Masterthesis gesteld dat men bij een dreiging van krimp ook al moet anticiperen op het krimpvraagstuk en dat de strategieën die hiervoor opgesteld worden dan al toegepast moeten worden. Om die reden wordt in deze hele Masterthesis gesproken van een dreiging van krimp. Dit neemt niet weg dat de strategieën ook toegepast kunnen worden wanneer er al sprake is van krimp. De voorkeur heeft echter om hier al op te anticiperen bij een dreiging van krimp, zodat de negatieve spiraal van krimpproblemen voorkomen kan worden. Deze definitie van krimp, bevolkingsdaling, ontgroening en vergrijzing omvat hiermee ook de drie belangrijkste componenten om een helder beeld van de negatieve spiraal van krimpproblemen te kunnen geven. Bevolkingsdaling, ontgroening en vergrijzing zorgen namelijk onder andere voor een vergrijzing van de potentiële beroepsbevolking en het niet meer overeind kunnen houden van voorzieningen in een dorp of wijk (Ligtenberg et al., 2012, p. 436). Hierdoor kunnen weer nieuwe problemen ontstaan, waaronder het wegtrekken van nog meer jongeren, en zo een verdere verschraling van de voorzieningen veroorzaken. Deze problemen versterken elkaar en creëren op deze manier een negatieve spiraal voor het betreffende gebied. Deze componenten betreffende krimp kunnen aan de hand van cijfers gemeten worden. Bevolkingsdaling kan logischerwijs gehaald worden uit een reeks bevolkingsaantallen. Een verandering in het bevolkingsaantal wordt berekend op basis van het geboortecijfer, sterftcijfer, emigratiecijfer en immigratiecijfer (Daugherty, 1995). Vergrijzing kan gehaald worden uit een reeks van aantallen 65-

plussers in het betreffende gebied. Ontgroening kan gehaald worden uit de aantallen jongeren die uit een bepaald gebied verhuizen. Deze definitie van krimp en een dreiging hiervan staat centraal gedurende het gehele onderzoek.

1.2.2 Negatieve spiraal van krimpproblemen

Ook de negatieve spiraal van krimpproblemen dient nader gedefinieerd te worden. Deze spiraal wordt veroorzaakt door de gevolgen van krimp. Deze gevolgen van krimp omvatten de gevolgen van bevolkingsdaling, de gevolgen van ontgroening en de gevolgen van vergrijzing. De eerste tekenen van een dreiging van krimp veroorzaken vaak geen grote problemen. De gevolgen van een bevolkingsdaling lijken in eerste instantie wel mee te vallen. Er staan meer woningen te koop of leeg, het is rustiger op straat, in de supermarkt of op de sportclub. De gevolgen van ontgroening (de afname van het aantal jongeren) zijn vooral te merken aan een afnemend draagvlak. Het draagvlak voor scholen en het draagvlak voor voorzieningen gericht op jongeren neemt af (Public Result, concept 2014, p. 3). Bij vergrijzing (de toename van het aantal ouderen) wordt juist een toename van het draagvlak veroorzaakt. Dit toenemende draagvlak is daarbij natuurlijk vooral gericht op voorzieningen voor ouderen. Naast dit toenemende draagvlak is er ook sprake van een toenemende zorgvraag. Daarnaast verandert de woningvraag (van starters naar seniorenwoningen) en is er sprake van een afname van de beroepsbevolking. Dit laatste veroorzaakt weer twee andere gevolgen: krapte op de arbeidsmarkt en beperking van de economische groei (Public Result, concept 2014, p. 3). 'Shortages on the labour market and the growth of the number of people over 65 are severe threats for the financing of collective goods and the system of social security' (Hospers & Reverda, 2015, p. 9). Wanneer deze krimp in termen van zowel bevolkingsdaling als ontgroening en vergrijzing dus verder doorzet zullen de problemen wel zichtbaar worden. Voorzieningen kunnen niet of met veel (financiële) moeite in stand gehouden worden, basisscholen zien het leerlingenaantal afnemen en de roep om ouderenzorg wordt steeds groter. Wanneer de voorzieningen echt niet meer in stand gehouden kunnen worden zal er veel wegvallen. Naast het wegvallen van de voorzieningen zelf, zullen de leegstaande gebouwen (zoals bijvoorbeeld winkelpanden) de aanblik van een omgeving er verloederd doen uitzien: '(...) worden niet meer onderhouden en/of gevandaliseerd, waardoor ze al gauw een verwaarloosde en troosteloze aanblik krijgen. Dit straalt onvermijdelijk af

op de omgeving: een volledige straat of buurt kan hierdoor een negatief imago krijgen' (De Smet, 2012, p. 266). Op het gebied van wonen zal vooral sprake zijn van: 'vacancy and demolition, the collapse of the housing market, depreciation of property, and lack of flow (people are unable to sell their homes) (...)' (Hospers & Reverda, 2015, p. 58). Hierdoor kan de leefbaarheid en de vitaliteit afnemen en zal de buurt steeds minder mensen aantrekken. Daarnaast levert vergrijzing en ontgroening een grote bijdrage aan het veranderen van de samenstelling en de grootte van de (potentiële) beroepsbevolking. Ook dit heeft mogelijk negatieve gevolgen: 'Dit kan op termijn als gevolg hebben dat bedrijven eerder geneigd zijn weg te trekken uit de omgeving' (Gemeente Zederik, 2015, p. 9). Al deze gevolgen van krimp werken dus als een kettingreactie. Dit wordt de negatieve spiraal van krimpproblemen genoemd. Wanneer je hier eenmaal in zit, is het zeer lastig om hier uit te raken. 'Krimp gaat gepaard met problemen (rond de woningvoorraad en de veranderingen daarin, organisatie en financiering) die niet van de ene op de andere dag zijn op te lossen (...)' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2008, p. 25). Een gemeente of regio die aangemerkt wordt als mogelijke krimpregio in de toekomst (de anticipeerregio's) moet dus uit deze negatieve spiraal zien te blijven door nu al tijdig op krimp te anticiperen, bij voorkeur nog voor de daadwerkelijke krimp optreedt. Deze negatieve spiraal van problemen rond het krimpvraagstuk wordt in deze Masterthesis aangeduid als de negatieve spiraal van krimpproblemen.

1.2.3 Wat is een kleine, landelijke gemeente?

Deze Masterthesis focust dus op kleine, landelijke gemeenten omdat zij waarschijnlijk een andere strategie nodig hebben om niet in een negatieve spiraal van krimpproblemen terecht te komen dan grote, stedelijke gemeenten. Maar wanneer noem je een gemeente klein en landelijk? Een kleine, landelijke gemeente verschilt duidelijk van een grote, stedelijke gemeente. Deze twee concepten zijn voor iedereen duidelijk te onderscheiden. Wanneer echter om een concrete scheidslijn gevraagd wordt, wordt het moeilijker. Tussen deze twee categorieën zit nog een aantal variaties aan andere typen gemeenten. Zo zijn er ook middelgrote gemeenten en gemeenten met een gedeeltelijk stedelijk en een gedeeltelijk landelijk gebied. Een concrete scheidslijn is hierin moeilijk te bepalen. Om die reden wordt in deze Masterthesis een opgestelde scheidslijn gehanteerd waar het gaat om kleine, landelijke gemeenten. Een gemeente kan klein en landelijk genoemd

worden, als het voldoet aan bepaalde criteria. De criteria die worden gehanteerd bij het begrip klein zijn: een inwoneraantal dat onder de 20.000 inwoners ligt, een werknemersaantal dat onder de 150 ligt en een oppervlakte die minder dan 150 vierkante kilometers bedraagt. De case study, de gemeente Zederik, voldoet hieraan. Op 1 januari 2014 telde deze gemeente namelijk 13.656 inwoners (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2014, p. 18). Het aantal werknemers ligt onder de 150 personen en de oppervlakte van de gemeente Zederik bedraagt ongeveer 76 vierkante kilometer (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2014, p. 39). Hiermee voldoet de gemeente Zederik aan de criteria om in deze Masterthesis aangemerkt te worden als een kleine gemeente.

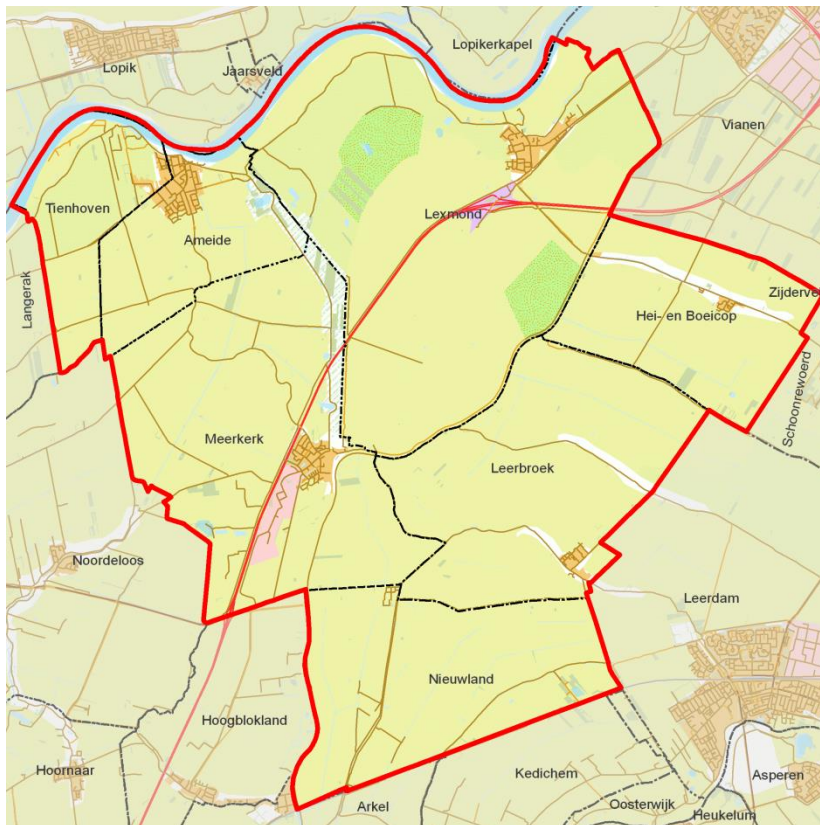
Er is voor deze criteria gekozen om een eenduidige definitie van het concept 'kleine gemeente' te krijgen. Het begrip klein is namelijk niet eenduidig en op deze manier kunnen er vergelijkingen gemaakt worden, met andere gemeenten die aan de definitie voldoen. Ditzelfde geldt voor het concept landelijk. Ook 'landelijk' moet gedefinieerd worden om vergelijkingen te kunnen maken. Bij het begrip landelijk liggen de criteria iets minder voor de hand. Landelijk is een complex begrip waar geen eenduidige definitie van te vinden is. De criteria voor landelijk zijn dan ook niet eenduidig te noemen. Landelijk is echter een complex begrip: 'the rural is a messy and slippery idea that eludes easy definition and demarcation' (Woods, 2011, p. 1). Het is niet makkelijk om het begrip landelijk te definiëren, want het 'is not straightforward' (Champion & Shepherd, 2006, p. 7). Er zijn vele manieren om het begrip landelijk te definiëren, er bestaat echter geen universele overeenstemming over de term 'ruraal' of 'landelijk' (OECD, 1994 geciteerd in Verbeek, Pisman & Allaert, 2012, p. 496). In dit onderzoek zal het dan ook vooral gaan om de tegenstelling tussen landelijk en stedelijk. Landelijk wordt dan gezien als de niet-stedelijke ruimte. Deze manier van kijken naar het landelijke is al eeuwen oud, al van oudsher worden gebieden die buiten de grote steden en bebouwde gebieden liggen gekenmerkt als landelijk (Woods, 2011, p. 17). Deze gebieden worden gekenmerkt door rust, ruimte en groen. De rust en ruimte ontstaan vanuit een spreiding van de inwoners en hun woningen (bevolkingsdichtheid per vierkante kilometer land en woningdichtheid per vierkante kilometer land). De kernen bestaan vooral uit dorpen en het groen bestaat natuurlijk uit de vele weilanden en akkers. Daarnaast kenmerkt een landelijke gemeente zich door de vele agrarische functies die zich er gevestigd hebben. Deze criteria zijn echter niet allemaal precies te

meten. In dit onderzoek wordt dan ook de figuur van het Planbureau voor de Leefomgeving aangehouden, waarin zij elke Nederlandse gemeente kenmerken als stedelijk of niet-stedelijk (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 73). Ook het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft alle Nederlandse gemeenten gekenmerkt als stedelijk of niet-stedelijk op basis van een 5-puntsschaal. Hierbij is een gemeente met een 1 zeer sterk stedelijk en een gemeente met een 5 niet-stedelijk (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2014, p. 77). De case study, de gemeente Zederik, wordt in beide methodes aangeduid als 'niet-stedelijk', wat in deze Masterthesis dus gelijk staat aan landelijk. De gemeente Zederik voldoet hiermee aan zowel de criteria van 'klein' en de criteria van 'landelijk' en wordt daarom aangeduid als 'kleine, landelijke gemeente'.

1.3 Case study: gevolgen voor de gemeente Zederik

Om een meer gedetailleerd inzicht te krijgen in de gevolgen die een dreiging van krimp met zich mee kan brengen, wordt de gemeente Zederik nader bestudeerd. De gemeente zal eerst kort geïntroduceerd worden, waarna vervolgens de gevolgen van een dreiging van krimp in twee beleidsvelden in kaart worden gebracht. Deze twee beleidsvelden, Ruimtelijke Ordening en Welzijn, zijn de beleidsvelden waar een dreiging van krimp het meest zichtbaar zou kunnen worden. De gevolgen van krimp kunnen in andere beleidsvelden ook gemerkt worden, maar de verwachting is dat dit in andere beleidsvelden in een veel lichtere mate of zelfs helemaal niet gemerkt wordt. Daarnaast is er niet alleen om deze reden, maar ook vanwege de lengte van deze Masterthesis gekozen voor een selectie van deze twee beleidsvelden. De gemeente Zederik staat als kleine, landelijke gemeente centraal in deze Masterthesis.

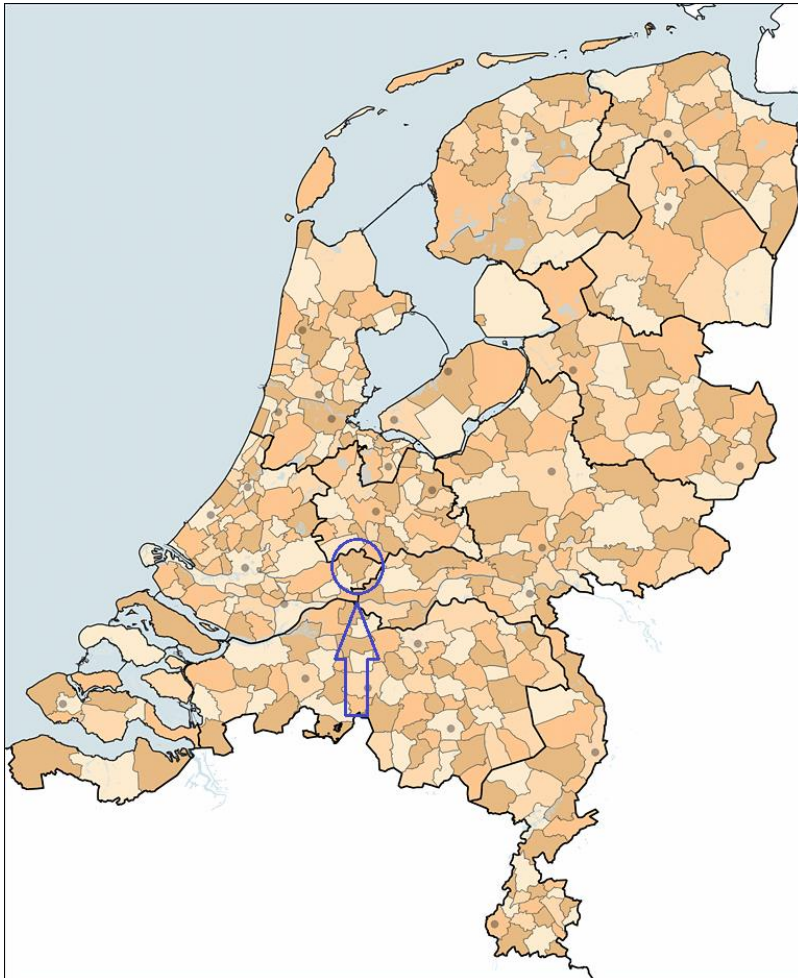
1.3.1 Introductie van de casus: de Gemeente Zederik

Figuur 1: Plattegrond Gemeente Zederik: uit Wikimedia Commons.

De gemeente Zederik is een kleine, landelijke gemeente gelegen in de provincie Zuid-Holland, en grenst in het noorden aan de provincie Utrecht (zie figuur 2). De gemeente Zederik bestaat uit zeven kernen: Ameide, Hei- en Boeicop, Leerbroek, Lexmond, Meerkerk, Nieuwland en Tienhoven (zie figuur 1). Op 1 januari 1986 werd de gemeente Zederik opgericht uit deze zeven voormalige gemeenten en bestaat op dit moment dus 29 jaar. De naam is gebaseerd op een rivier met hoge natuurwaarden die door de gemeente stroomt: de Zederik (Gemeente Zederik, z.j.). De gemeente is op dit moment bezig met een proces waarin gekeken wordt of zij in het kader van de bestuurlijke herindeling samengevoegd kan worden met de gemeenten Leerdam (Zuid-Holland) en Vianen (Utrecht). Op regionaal niveau behoort de gemeente Zederik tot de regio Alblasterwaard-Vijfheerenlanden, samen met de gemeenten Giessenlanden, Gorinchem, Hardinxveld-Giessendam, Leerdam en Molenwaard. De gemeente Zederik kent een coalitie van CDA, SGP en VVD, die na de gemeenteraadsverkiezingen van 2014 is aangesteld. Elke partij heeft een wethouder geleverd en de burgemeester komt uit de grootste partij, het CDA. De

gemeente Zederik dient in deze Masterthesis als voorbeeld en wordt nader bestudeerd om erachter te komen hoe kleine, landelijke gemeenten die met een dreiging van krimp te maken hebben anticiperen.

Figuur 2: Plattegrond ligging van de gemeente Zederik in Nederland: uit gemeentenatlas.nl (bewerkt)

1.3.2 Gevolgen in het beleidsveld van de Ruimtelijke Ordening

De Ruimtelijke Ordening van de gemeente Zederik merkt op dit moment nog geen concrete gevolgen van krimp, wel wordt er opgemerkt dat de dreiging van krimp voelbaar is. Men wordt van verschillende kanten gewaarschuwd over de gevaren van krimp en de gevolgen van leegstand die te grote of ambitieuze woningbouwplannen met zich mee zouden kunnen brengen. 'Vanuit alle ruimtelijke ordeningshoeken wordt je er wel op voorbereid van "let op!" want over zoveel jaar komt er letterlijke krimp' (Beleidsmedewerker B, persoonlijke communicatie, 23 april, 2015). Men is zich dus zeker wel bewust van de dreiging van krimp en de gemeente

Zederik zet zich daarom actief in om erachter te komen hoe zij dit kunnen voorkomen. In 2009 heeft de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden een onderzoek uit laten voeren door Companen naar de mogelijke oorzaken van de lichte bevolkingsdaling in de regio. In dat onderzoek 'wordt het grote vertrekoverschot van de afgelopen jaren toegeschreven aan het gebrek aan woningen' (Public Result, concept 2014, p. 41). Ook wordt door dit onderzoek van Companen geconcludeerd 'dat ouderen de regio per saldo verlaten vanwege het geringe aanbod aan geschikte woningen en het geringe voorzieningenaanbod' (Public Result, concept 2014, p. 41). De verwachting is dan ook dat de regio en dus ook de gemeente Zederik naar aanleiding van dit onderzoek zeker geen rem op de woningbouw gezet hebben en dus nog geen concrete gevolgen ondervonden hebben van de dreiging van krimp.

Wat in het beleidsveld van de ruimtelijke ordening in de gemeente Zederik al wel gevoeld wordt is de sterke vergrijzing. Dit uit zich vooral in het soort woningen dat gebouwd gaat en moet worden: 'Want ja, je merkt toch wel dat woningen steeds meer levensloopbestendig moeten zijn' (Beleidsmedewerker B, persoonlijke communicatie, 23 april, 2015). Er moeten niet alleen starters in kunnen, maar ook ouderen, want die willen vaak niet naar een bejaarden- of verzorgingstehuis. 'De behoefte aan zorg en een aangepaste woning kan een belangrijke drijfveer zijn, maar dat wordt altijd afgewogen tegen de wens om in een vertrouwde omgeving en liefst ook dichtbij de kinderen en kleinkinderen te blijven' (Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut, 2009a, p. 3). De gemeente zet zich ook steeds meer in om het mogelijk te maken dat ouderen ook daadwerkelijk langer thuis kunnen blijven wonen en hoe dit op een prettige manier kan gebeuren: '(...) en ik vind het een goede ontwikkeling dat de gemeente hier nu dus ook veel meer naar kijkt, van hoe blijven mensen dan toch op een prettige manier langer thuis' (Beleidsmedewerker A, persoonlijke communicatie, 22 april, 2015). Om diezelfde reden (ouderen willen langer thuis blijven wonen) is ook de doorstroom minder geworden. Omdat deze ouderen langer in hun eigen huis willen blijven zitten, komen er maar weinig woningen vrij voor starters en vooral gezinnen met jonge kinderen die een groter huis zoeken. 'En dat merk je wel aan de woningbouw, want we moeten nu ook gewoon wat grotere woningen bouwen om die doorstroom op gang te krijgen' (Beleidsmedewerker B, persoonlijke communicatie, 23 april, 2015). Daarnaast heeft ook de economische crisis er aan bijgedragen dat de doorstroom steeds

minder goed op gang komt. Door de dalende prijzen van koopwoningen stellen veel huizenbezitters hun verhuizing uit (Provincie Zuid-Holland, 2014, p. 5). De gemeente zoekt hier nog een oplossing voor omdat het idee heerst dat jongeren uit de gemeente die op zichzelf willen gaan wonen hierdoor wegtrekken. In eerste instantie willen zij misschien wel in de eigen gemeente blijven wonen, maar als er geen huizen beschikbaar zijn en die kans doet zich in een andere (nabijgelegen) gemeente wel voor dan vertrekken zij daarheen. Als zij eenmaal op zichzelf willen gaan wonen hebben zij geen zin om een paar jaar of langer te wachten tot er wel woningbouw plaatsvindt of een geschikt huis vrijkomt. Verwacht wordt dat dit ook geldt voor de jonge gezinnen die een groter huis zoeken. Dit onnodig wegtrekken van jongeren zou een eerste teken kunnen zijn van de negatieve spiraal van krimpproblemen en dat moet voorkomen worden.

Om te anticiperen op de dreiging van krimp heeft de gemeente samen met de gemeenten in de regio Alblasterwaard-Vijfheerenlanden deelgenomen aan het anticipatieprogramma van de provincie Zuid-Holland. Ook heeft de gemeente regionale afstemming bereikt over de woningbouw en zijn hier concrete afspraken over gemaakt. Een andere strategie die de gemeente hanteert op het gebied van de ruimtelijke ordening en ook in andere beleidsvelden is dat zij de gemeente wel als geheel zien, maar dit niet te veel als geheel willen behandelen. De gemeente Zederik maakt onderscheid tussen de verschillende kernen om zo de behoefte aan woningbouw beter in te kunnen schatten. Dit is dan ook een van de speerpunten van de gemeente, de kernen los zien van elkaar en niet als een groot geheel behandelen: 'Om betrokkenheid en vitaliteit te behouden is het noodzakelijk dat de kernen door het gemeentebestuur in hun eigenheid worden gezien en benaderd, en niet uitsluitend als een onderdeel van het grotere geheel' (Gemeente Zederik, 2011, p. 4). Dit geeft aan dat de gemeente Zederik ook de lokale context in het oog houdt. Dit is belangrijk bij het opstellen van een strategie om op een dreiging van krimp te anticiperen want de lokale context blijft altijd belangrijk (Galjaard, van Wissen & van Dam, 2012, p. 301). De ene kern kan met krimp te maken krijgen, terwijl het bevolkingsaantal in een andere kern stabiel blijft, of zelfs groeit. Door rekening te houden met de lokale context en door deel te nemen aan het anticipatieprogramma op regionaal niveau, geeft de gemeente aan dat zij nu al tracht te anticiperen op de dreiging van krimp.

1.3.3 Gevolgen in het beleidsveld Welzijn

Op het gebied van Welzijn zijn op dit moment al lichte gevolgen van een dreiging van krimp zichtbaar. De leerlingenprognoses laten over het algemeen lichte dalingen zien (met uitzondering van de kern Leerbroek, zie figuur 3) en het aantal voorzieningen dat moeite heeft om in stand gehouden te worden neemt toe. Dit komt met name tot uiting in het dorpshuizenbeleid van de gemeente. De gemeente speelt hier preventief op in door een aantal van haar dorpshuizen te privatiseren. In twee verzorgingskernen worden de dorpshuizen nog ondersteund, maar in een aantal woonkernen wordt het gebouw teruggegeven aan de bewoners. Mocht er krimp optreden dan zal dit uiteindelijk wel gevolgen kunnen hebben: 'Voor degenen die dan een eigen dorpshuis hebben wordt het lastiger om het gewoon financieel rond te krijgen, en voor de dorpshuizen waar wij nog een bijdrage aan leveren zou het kunnen dat die bijdrage in de toekomst alleen maar omhoog moet (...)' (Beleidsmedewerker C, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2015). Het privatiseren van de dorpshuizen geeft ook weer aan dat de gemeente nu al nadenkt over de dreiging van krimp en hoe hierop geanticipeerd kan worden.

De ontgroening is niet alleen in de gemeente Zederik, maar ook in de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden waartoe zij behoort een gegeven, ook voor de toekomst (Public Result, concept 2014, p. 10). Gesteld wordt dat dit mede komt doordat er in de regio geen mogelijkheid tot een HBO- of WO-opleiding is: 'Gemeenten zonder HBO- of WO-opleiding verliezen jongeren en krijgen dus met ontgroening te maken. Ze hebben een groter risico voor echte bevolkingskrimp' (Public Result, concept 2014, p. 10). Dit is in de praktijk ook al te merken. In de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden vertrekken veel jongeren door de afwezigheid van vervolgopleidingen: 'Circa 30% stroomt (definitief) weg' (Gemeente Zederik, 2015, p. 9). De verwachting is dan ook dat dit aantal bij het afwezig blijven van vervolgopleidingen (met name op het HBO- en WO-niveau) in de toekomst zeker niet af zal nemen. Dit betekent dat de ontgroening van de regio in de toekomst niet zal stoppen. Hier zal de gemeente Zederik dan ook de gevolgen van (blijven) merken. Over het algemeen kan gesteld worden dat dit wegtrekken van jonge, vaak hoogopgeleide personen, bijdraagt aan de negatieve spiraal van krimpproblemen: '(...) if the most talented and skilled people leave a shrinking region because they expect better future prospects elsewhere, that shrinking region may

become less attractive for companies and investors, which may cause even more people to leave' (Bontje & Musterd, 2012, p. 156). Wanneer het over het basisonderwijs gaat zijn de prognoses minder negatief. In de gemeente Zederik wordt iedere twee jaar door een extern bureau een leerlingenprognose berekend voor alle basisscholen in de gemeente. In de meest recente prognose is te zien dat de basisschool in Leerbroek redelijk stabiel blijft, en dat er voor de overige kernen een lichte daling te vinden is. Wel blijven alle scholen boven de ophefnorm van 53 leerlingen (zie figuur 3). Ontgroening is dus zichtbaar in de gemeente Zederik.

Naam	Historie		Prognose							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2023	2028	2033
Hendrik van Brederode	62	65	65	64	65	66	66	65	64	60
Eben Haezer	222	203	196	192	185	181	179	171	169	162
Het Fundament	101	109	107	110	109	112	112	109	101	97
Het Kompas	137	138	137	139	141	144	147	150	142	130
De Rank	221	223	228	221	223	217	216	206	202	186
De Kandelaar	290	274	268	261	258	257	256	254	248	234
School met de Bijbel Hei en Boeicop	107	102	101	91	92	89	88	87	90	90
De Springplank	128	126	127	121	121	116	115	110	108	99
Pr. Wilhelmina	105	103	100	100	101	101	103	105	99	91
Totaal	1373	1343	1329	1299	1295	1283	1282	1257	1223	1149

Figuur 3: Leerlingenprognoses basisscholen Gemeente Zederik: uit Gemeente Zederik, 2015, p. 13.

De gemeente Zederik kent, naast de ontgroening, een hoge mate van vergrijzing. Op 1 januari 2014 was maar liefst 17,3 procent van de totale bevolking 65 jaar of ouder (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2014, p. 18). Van het totale bevolkingsaantal van 13.656 personen, vielen 553 personen in de leeftijdscategorie 80 jaar of ouder (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2014, p. 18). In het beleidsveld Welzijn komt dit vooral tot uiting op het gebied van de zorg. Aan het wmo-loket komen veel meer ouderen met vragen over de veranderende regels: 'maar omdat in deze gemeente relatief meer vergrijzing speelt in zo'n plattelandsgemeente merk je dat hier meer dan ergens anders' (Beleidsmedewerker A, persoonlijke communicatie, 22 april, 2015). Daarnaast zorgen de strengere indicaties ervoor dat minder ouderen een hoge indicatie voor bijvoorbeeld een verzorgingstehuis krijgen, waardoor zij langer thuis moeten blijven wonen. Dit wordt extramuralisering genoemd, en komt in de gemeente Zederik veel voor. Hierdoor ligt er een grote druk op het steeds maar toenemende aantal mantelzorgers in de gemeente. En ook de woningvraag wordt anders, hier werkt de gemeente op regionaal niveau al samen:

'Het is meer dat er behoefte is aan andersoortige woningen: scheiden wonen en zorg, dat vliegen we al regionaal aan met de transitietafels en zorgaanbieders, hoe we dat kunnen vormgeven en verbeteren' (Beleidsmedewerker A, persoonlijke communicatie, 22 april, 2015). De vergrijzing in de gemeente Zederik is op dit moment dus al goed zichtbaar, en er wordt getracht hierop te anticiperen.

1.4 Beschouwing Gevolgen van krimp

De hypothese die is opgesteld bij de vraag: 'op welke manier heeft een dreiging van krimp invloed op kleine, landelijke gemeenten?' kan bevestigd worden. Uit de verschillende bronnen blijkt inderdaad dat een dreiging van krimp in een kleine, landelijke gemeenten eerder en heftiger een negatieve spiraal van problemen veroorzaakt dan in grote, stedelijke gemeenten. Dit blijkt vooral uit het feit dat kleine, landelijke gemeenten minder (vooral financiële) middelen hebben om tot goed beleid te komen om krimp te voorkomen. De meeste gemeenten wachten hierdoor maar af en anticiperen pas als de krimp daadwerkelijk zichtbaar wordt. Op lange termijn levert dit echter alleen maar meer problemen op waardoor de negatieve spiraal van krimp problemen als heftiger ervaren wordt. Feit is dat de krimp in veel kleine, landelijke gemeenten niet alleen heftiger, maar ook eerder intreedt dan in de grote stedelijke gemeenten. Blijkbaar kiezen er toch meer mensen voor een woning in stedelijk gebied, en moeten de kleine, landelijke gemeenten het toch vooral hebben van de mensen die de rust opzoeken of op zoek zijn naar de zogeheten rurale idylle (Bijker, 2013, p. 30). Hier komt nog eens bij dat kleine, vooral landelijke gemeenten altijd al met wegtrekkende jongeren en nauwelijks verhuizende ouderen te maken hebben. Verwacht wordt dat dit in de toekomst niet anders zal zijn. De hypothese 'een dreiging van krimp veroorzaakt in kleine, landelijke gemeenten eerder en heftiger een negatieve spiraal van problemen dan in grote, stedelijke gemeenten' kan dus bevestigd worden.

Hoofdstuk 2: Voorbeelden en strategieën

In dit hoofdstuk worden de verschillende strategieën besproken die gebruikt kunnen worden om op een dreiging van krimp te anticiperen. Hieruit volgt de opgestelde krimpstrategieënmatrix. Daarnaast worden verschillende voorbeelden gegeven van gebieden die al langere tijd met krimp te maken hebben en wordt geschetst op welke manier daar door de betreffende gemeenten mee om wordt gegaan. Aan het einde van dit hoofdstuk kan een antwoord worden gegeven op de tweede deelvraag: 'welke strategieën zijn er om op een dreiging van krimp te anticiperen?'.

2.1 Welke strategieën zijn er om op een dreiging van krimp te anticiperen?

De manieren waarop gemeenten kunnen anticiperen op krimp zijn zeer verschillend. In detail zijn vele variaties mogelijk. Over het algemeen zijn er, als reactie op krimp of een dreiging daarvan, verschillende strategieën. Het onderscheid kan gemaakt worden tussen drie vormen van beleid. Men kan helemaal niets doen (ofwel door het ontkennen van krimp ofwel door het negeren van krimp), men kan de krimp bestrijden, of men kan de krimp begeleiden (Pardon, 2012, p. 453). Niets doen, of het ontkennen van krimp is ook een reactie, maar wordt hier niet als een strategie gezien omdat men hierbij 'letterlijk *niets doet* aan de situatie' (Pardon, 2012, p. 453), het is dus geen bewuste handeling. Niets doen is meer een NIMBY (Not In My BackYard) reactie: 'this means that they acknowledged the existence of population decline, but stated that it only happened in the neighbouring municipalities or regions' (Haartsen, 2008 en Verwest et al., 2009, geciteerd in Haartsen & Venhorst, 2010, p. 222). Hospers en Reverda beschrijven, net als Verwest et al. (2009) en anderen de reactie van gemeenten in een aantal stappen: trivialising, countering, managing en utilising (2015, p. 39). De eerste stap, trivialising, is daarbij vooral ontkennend van aard, de cijfers over de krimp worden als incorrect gezien. De tweede stap, wanneer doordringt dat de cijfers in de prognoses wel kloppen, is dat gemeenten ervoor willen zorgen dat de krimp niet zal toeslaan in hun gemeente. Wanneer zij inzien dat ook dit niet werkt, zijn gemeenten toe aan de derde stap, het leren hoe ze met de krimp om moeten gaan. De laatste stap is het inzien dat krimp ervoor kan zorgen dat er meer voorzieningen voor minder mensen gerealiseerd

kunnen worden (Hospers & Reverda, 2015, p. 39-45). Strategieën om op een dreiging van krimp te anticiperen zijn er dus genoeg en elke strategie is in detail anders. In de literatuur is er echter op hoofdlijnen een onderscheid te maken tussen twee belangrijke strategieën: begeleiden en bestrijden. Over het algemeen zijn begeleiden en bestrijden de hoofdstrategieën om op een dreiging van krimp te anticiperen.

Om een helder beeld te krijgen van de soorten strategieën die gehanteerd kunnen worden, is in deze Masterthesis een strategieënmatrix opgesteld. In deze matrix worden de verschillende strategieën visueel weergegeven. De verticale lijn geeft het verschil aan tussen de strategieën van bestrijden en begeleiden van krimp: 'Bij bestrijden proberen gemeenten, regio's of provincies de demografische krimp te keren via het stimuleren van vraag of aanbod' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 20). Dit is de 'klassieke reactie van gemeenten (...) op demografische krimp: de tegenaanval' (Ligtenberg et al., 2012, p. 434). De strategie van het bestrijden van krimp wordt vooral beschouwd als een groeistrategie: 'Door middel van nieuwbouwprojecten trachten de stad (gemeenten, regio,...) en ontwikkelaars een ruim kwantitatief en kwalitatief aanbod aan woongelegenheden te creëren' (Pardon, 2012, p. 453). 'Dit gebeurt vanuit de groeigeoriënteerde cultuur waarmee steden en gemeenten in de Westerse wereld al ruim enkele decennia geconfronteerd worden' (Pardon, 2012, p. 453). Bestrijden richt zich dus op het aantrekken van nieuwe inwoners door middel van een ruim aanbod aan woningbouw om op die manier zoveel mogelijk voorzieningen in stand te kunnen houden. Deze strategie is vooral te verklaren vanuit het feit dat de Westerse wereld jarenlang met groei te maken heeft gehad (Pardon, 2012, p. 453). Het overgrote deel van de bestuurders handelt dus nog vooral vanuit dit denkkader, waarin bestrijden de meest voor de hand liggende optie lijkt.

Aan de andere kant van de verticale lijn is de strategie begeleiden te vinden. Begeleiden is vooral gericht op sloop en herstructurering en het leefbaar houden van de omgeving voor de 'achtergebleven' of 'huidige' bewoners. Het begeleiden houdt in dat de gemeenten vraag of aanbod proberen af te stemmen op de demografische krimp, bijvoorbeeld door het matigen van de nieuwbouwplannen (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 20). Deze strategie probeert de

potentiële positieve consequenties van bevolkingsdaling eruit te halen: 'a more demand-based housing market, and more space for recreational and natural types of land use' (Haartsen & Venhorst, 2010, p. 226). Het overgrote deel van de bestuurders handelt nog niet volgens deze strategie. Het wordt gezien als een dure strategie en vaak 'not done' in de Nederlandse ruimtelijke ordening (Kleine et al., 2009, in Haartsen & Venhorst, 2010, p. 225).

In plaats van nieuwbouw gaat het bij deze strategie om sloop van de minst aantrekkelijke en/of herstructurering (verduunning, vergroening) van bestaande woonwijken met als doel het woningbestand (zowel kwantiteit als kwaliteit) en de woonomgeving beter te laten aansluiten bij de vraag. (Pardon, 2012, p. 454)

Deze strategie probeert de potentiële positieve consequenties van bevolkingsdaling eruit te halen: 'a more demand-based housing market, and more space for recreational and natural types of land use' (Haartsen & Venhorst, 2010, p. 226). Deze strategie kan lastig zijn: 'One of the problems policy-makers and planners face is how to determine the amount of new dwellings that is needed, since growth and decline can go hand in hand' (Van Dam, 2009 en Van Dam et al., 2009 geciteerd in Haartsen & Venhorst, 2010, p. 224). Ook vereist deze strategie een omslag in het denken: 'A third problem is that, especially in rural setting, the strategy of demolishing houses and leaving the area behind for nature, agriculture or recreation is basically 'not done' in Dutch planning' (Kleine et al., 2009, geciteerd in Haartsen & Venhorst, 2010, p. 225). Een grote misvatting over de strategie begeleiden is dat de woningbouw stopgezet wordt. Dit is bij begeleiden niet noodzakelijk het geval. De woningbouw wordt alleen geminderd en waar nodig worden nieuwe woningen die aansluiten op de nieuwe vraag gebouwd. Een bouwstop zal namelijk vaak leiden tot krimp of zelfs tot een versterking ervan. Daarmee veroorzaakt een bouwstop de 'self-fulfilling prophecy' van de krimp (Ruimtelijk Planbureau, 2006, p. 184). Bestrijden en begeleiden zijn dus strategieën die lijnrecht tegenover elkaar staan, al zal de praktijk uitwijzen dat deze strategieën ook tegelijkertijd gebruikt worden.

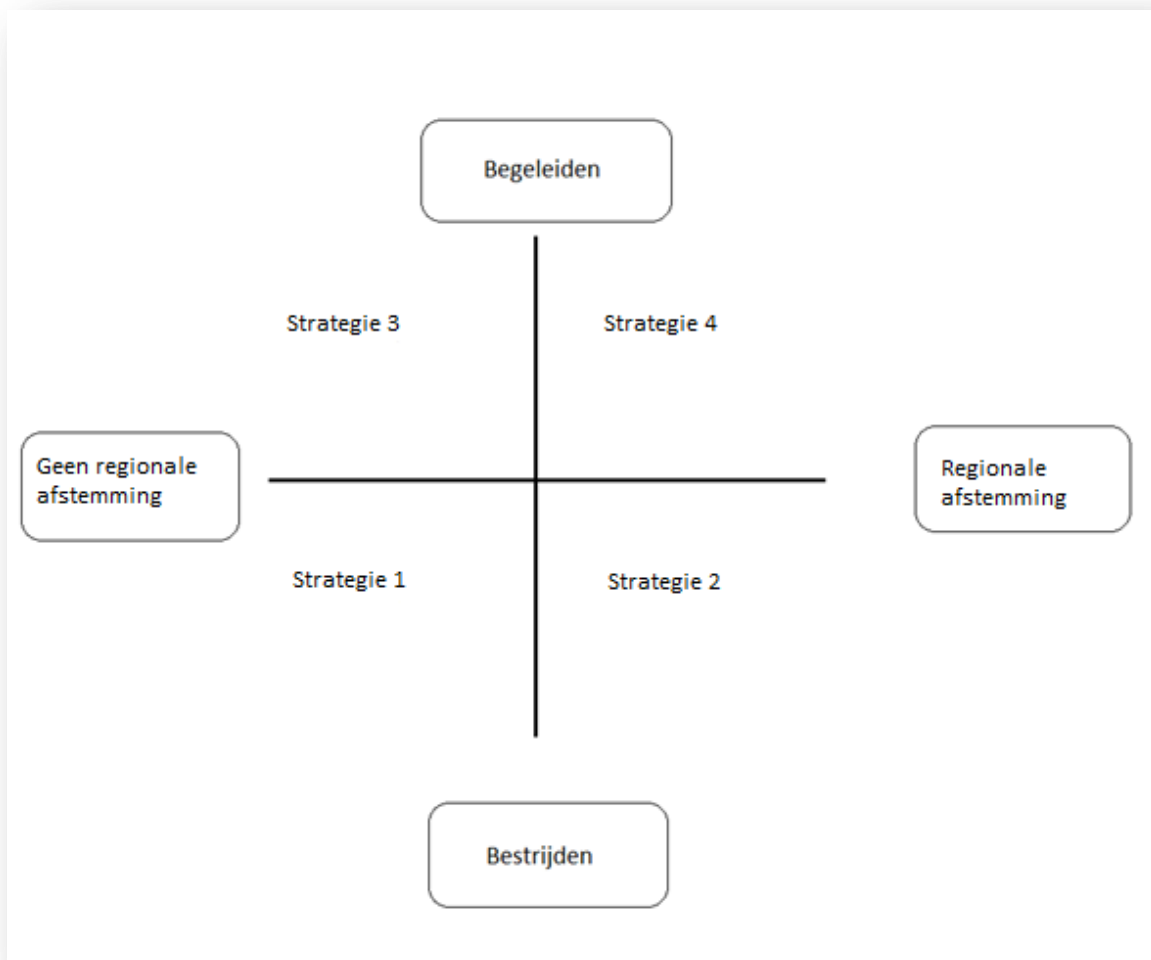
Naast het onderscheid tussen bestrijden en begeleiden kan er in de strategieën om te anticiperen op krimp ook onderscheid gemaakt worden tussen regionale

afstemming en geen regionale afstemming. Dit onderscheid is in de matrix aangegeven op de horizontale lijn. Onder regionale afstemming wordt in dit onderzoek verstaan: een verregaande vorm van samenwerking tussen gemeenten op het regionale niveau, vaak gericht op het afstemmen van de woningbouw in de regio. Het is dus niet hetzelfde als regionaal overleg, maar gaat een stap verder. Op het regionaal niveau worden afspraken gemaakt op het gebied van woningbouw en/of ander ruimtelijk beleid, en deze afspraken worden vastgelegd in beleidsdocumenten. Dit heeft als voordeel dat gemeenten er niet alleen voor staan wanneer de negatieve gevolgen van krimp zich aandienen. Daarnaast helpt het te voorkomen dat gemeenten uit 'dezelfde vijver gaan vissen' en er verdringing optreedt: het verplaatsen van krimp van de ene gemeente naar de andere gemeente (Planbureau voor de Leefomgeving, 2008, p. 21). Als gevolg kunnen de gemeenten in de toekomst met nog meer problemen te maken krijgen: 'Het onderling afstemmen van bouw-, sloop- en herstructureringsplannen voor woon-, werk- en winkelgebieden voorkomt niet alleen intraregionale concurrentie om (dezelfde) inwoners en bedrijven, maar ook onrendabele ruimtelijke investeringen en leegstand' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 10). Deze afstemming blijkt echter niet altijd even makkelijk te zijn: 'Gebrek aan regionaal commitment en vertrouwen (angst voor freeriders) en vermindering van inkomsten uit grondexploitatie spelen de samenwerking parten' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 88). Ook zijn gemeenten huiverig om hun woningbouwprogramma naar beneden toe bij te stellen (Planbureau voor de Leefomgeving, 2008, p. 10). Een oplossing hiervoor zou een coördinerende rol van de provincie kunnen zijn. De provincie kan er op toezien dat de gemaakte afspraken nageleefd worden door de verschillende gemeenten (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 88). De provincie moet hierbij een sterke positie innemen, zij moet namelijk waken voor '(...) overbodige ruimtelijke investeringen en het zinloos verspillen van open ruimte' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 69). Hiervoor kunnen instrumenten zoals een 'regionaal sloopfonds' of wettelijke bevoegdheden ingezet worden (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 28-29). Deze regionale afstemming is te vinden aan de rechterkant van de horizontale lijn in de krimpstrategieënmatrix (zie figuur 4).

De andere kant van de horizontale lijn betreft 'geen regionale afstemming'. Gemeenten kunnen er ook voor kiezen om regionaal niet af te stemmen met andere gemeenten. Dit betekent echter niet dat er helemaal geen overleg of samenwerking plaatsvindt. Er worden in dit geval alleen geen afspraken gemaakt die in een zekere mate bindend zijn, en de frequentie waarin overleg plaatsvindt is beperkt. Er is dus wel samenwerking, maar op een laag niveau. Gemeenten kunnen hier hun voordeel mee doen wanneer zij als een van de weinigen in de betreffende regio wel met groei te maken hebben en dus hun woningbouwprogramma niet verlagen (Planbureau voor de Leefomgeving, 2008, p. 23). Ook zijn zij zonder de afspraken vrij in het bepalen in welke mate er nieuwbouw in hun gemeente plaatsvindt. Dit kan als voordeel hebben dat wanneer andere gemeenten in de regio een rem op de woningbouw zetten, en een andere gemeente als enige in de regio wel veel nieuwbouw zet deze hier als individuele gemeente van kan profiteren, het zogeheten 'free riding'. Waarschijnlijk trekken deze nieuwe woningen veel nieuwe bewoners aan, met name uit de omliggende gemeenten. Nadeel is echter dat je met free riding-gedrag je reputatie als gemeente op het spel zet, dit is waarschijnlijk niet bevorderlijk voor eventuele nieuwe samenwerkingen. Het bouwen van huizen en daarmee het aantrekken van veel nieuwe inwoners wordt door de gemeenten gezien als effectief: 'voor de individuele stad of gemeente kan dit voordelen opleveren maar voor een (krimpende) regio als geheel niet' (Pardon, 2012, p. 453). Geen regionale afstemming is in de krimpstrategieënmatrix te vinden aan de linkerkant van de horizontale lijn.

Zoals in figuur 4 te zien is, levert dit vier verschillende strategieën op: strategie 1: bestrijden en geen regionale afstemming, strategie 2: bestrijden en regionale afstemming, strategie 3: begeleiden en geen regionale afstemming, strategie 4: begeleiden en regionale afstemming. Deze vier strategieën worden onder kopje 2.3 nader besproken.

Figuur 4: Krimpstrategieënmatrix

2.2 Voorbeelden

Bestrijden en begeleiden zijn dan wel de hoofdstrategieën om op dreiging van krimp te anticiperen, het zijn zeker niet de enige strategieën. Naast het wel of niet regionaal afstemmen zijn er in detail nog veel meer variaties mogelijk. Een aantal voorbeelden kan dit verduidelijken. De voorbeelden worden gehaald uit gebieden in landen die al enige tijd met krimp te maken hebben of zelfs al hebben gehad. Naast het feit dat deze voorbeelden een aanvulling kunnen zijn op de theorie achter de strategieën, kunnen hier ook praktische toevoegingen voor de kleine, landelijke gemeenten uitgehaald worden. 'Lessons learned and best practices borrowed from forerunner regions in this respect can be very helpful to avoid mistakes' (Galjaard, van Wissen & van Dam, 2012, p. 301). De voorbeelden zijn dus vooral bedoeld om van te leren, en te voorkomen dat de verkeerde beleidskeuzes gemaakt worden.

2.2.1 Voorbeelden uit Nederland

In Nederland zijn drie grote krimpregio's te onderscheiden, te weten Parkstad Limburg, de Eemsdelta en Zeeuws-Vlaanderen. In 2009 werd voor deze regio's het Interbestuurlijk Actieplan Bevolkingsdaling opgezet (Rijksoverheid, Vereniging van Nederlandse Gemeenten & Interprovinciaal, 2009). Twee van deze regio's, de Eemsdelta en Zeeuws-Vlaanderen, liggen vooral in een landelijke omgeving, met weinig gemeenten en in een groot gebied (Hoekveld, 2012, p. 185). Om die reden zal op deze twee regio's de nadruk gelegd worden. De strategieën die in deze drie gebieden omtrent krimp gehanteerd zijn hebben nog maar recentelijk een omslag meegemaakt. Waar de strategieën in eerste instantie gericht waren op het bestrijden van krimp, heeft een groot deel van de gemeenten in deze gebieden ingezien dat dit voor hen niet de juiste strategie is. 'Ze beseffen dat krimp onvermijdelijk is en niet bestreden maar begeleid moet worden' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 82). Deze voorbeelden uit Nederland zullen hieronder nader besproken worden.

In de Eemsdelta, een gebied in het noordoosten van Groningen, sloeg de krimp als eerste in Nederland toe (Eemsdelta Leeft, z.j.). Ook in de toekomst wordt voor dit gebied nog een sterke krimp verwacht: 'in 2040 telt het gebied circa 23 procent minder inwoners dan in 2010, wat neerkomt op een afname van bijna 15.000 inwoners' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2013, p. 68). De krimp in de regio is al enige jaren aan de gang en als gevolg daarvan zijn er al verschillende beleidswijzigingen geweest en zijn verschillende akkoorden gesloten. De krimp werd als eerste sterk gevoeld in de gemeente Delfzijl, de grootste gemeente van de huidige Eemsdelta. Al in 1973 bedroeg de leegstand op sommige plekken meer dan 20 procent (Planbureau voor de Leefomgeving, 2008, p. 124). De gemeente Delfzijl zag na een aantal maatregelen genomen te hebben in dat het de krimpproblematiek niet alleen aan kon pakken en zocht toenadering: 'in 2003 sloten de gemeenten Appingedam, Delfzijl en Eemsmond een bestuursakkoord voor de ontwikkeling van de regio Eemsmond' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2008, p. 126). Inmiddels is de regionale afstemming nog verder uitgebreid en is de naam veranderd in Eemsdelta. De Eemsdelta bestaat uit de gemeenten Delfzijl, Appingedam, Loppersum en Eemsmond. Voor dit gebied is in het kader van deze verwachte sterke krimp een ontwikkelingsvisie opgesteld door de Provincie

Groningen, in samenwerking met deze gemeenten en andere belanghebbenden. Deze ontwikkelingsvisie wordt gehanteerd voor de periode tot aan het jaar 2030. Deze visie heeft als functie het aanjagen van ontwikkelingen en functies in de regio en daarnaast het sturen en ordenen daarvan (Provincie Groningen, 2013, p. 8). Daarnaast hebben de gemeenten in de Eemsdelta samen de basis gelegd voor het Woon- en Leefbaarheidplan, waaraan 35 partijen (waaronder ondernemers en organisaties) meewerken. Dit plan, van start gegaan in maart 2013, is speciaal gericht op de bevolkingsdaling en heeft als doel 'beter leven voor minder mensen' (Stuurgroep Wonen en Voorzieningen Regio Eemsdelta, 2013). In het Woon- en Leefbaarheidplan wordt aangegeven hoe het wonen en leven op een goed niveau gehouden kan worden. Hierbij wordt vooral gewerkt aan 'goede woningen, goede zorg en onderwijs en bereikbare voorzieningen' (Stuurgroep Wonen en Voorzieningen Regio Eemsdelta, 2013, p. 3). De kern van het plan is het begeleiden van de krimpende bevolking. Aan de hand van een fictief dorp en een fictieve stad wordt uitgelegd wat het Woon- en Leefbaarheidplan kan betekenen en vooral kan voorkomen. Daarnaast worden middelen om krimp te begeleiden omgezet in de zogeheten 'leefbaarheidspiramide Eemsdelta' (Zuidema, 2013, p. 27). In deze piramide wordt aangegeven welke voorzieningen op welk schaalniveau gerealiseerd of behouden moeten blijven. Voor scholen wordt het bijvoorbeeld belangrijk gevonden dat zij op enkele plekken in de regio aanwezig zijn, maar dienen niet in iedere kern aanwezig te zijn. Op die manier wordt getracht de leefomgeving, ondanks de krimp, op peil te houden. De koers die de regio Eemsdelta hierbij aanhoudt is vertaald in vier hoofdkeuzes: 'het lang kunnen blijven in de eigen woning of woonomgeving; zorgen voor sociale cohesie in actieve en vitale gemeenschappen; concentreren van voorzieningen om kwaliteit en duurzaamheid te versterken; versterken van de kwaliteit van wonen, woning en woonomgeving' (Zuidema, 2013, p. 29). Het voorbeeld van de Eemsdelta geeft een goed beeld van een gemeente die de omslag maakt van het alleen aanpakken van de krimp naar het in regionaal verband begeleiden van de krimp.

Helemaal aan de andere kant van Nederland is ook sprake van een krimp van de bevolking. In vooral de rurale gebieden van de provincie Zeeland treedt krimp op. Gevolg hiervan is dat 'services are increasingly concentrating in the main urban cores, such as Middelburg' (Nefs et al., 2013, p. 1463). Ook Walcheren, gelegen in

de provincie Zeeland, heeft voornamelijk met krimp te maken in de vorm van ontgroening en vergrijzing. In plaatsen zoals Domburg en Westkapelle, ligt het aantal 65-plussers boven de 48 procent. In de meeste buurten is dit aantal tussen 2005 en 2010 alleen maar toegenomen (Nefs et al., 2013, p. 1463). Een strategie die in Zeeland toegepast worden om de krimp te begeleiden is het aanbieden van leegstaande woningen als tweede woning: 'Zeeland is een van de regio's waar het aantal tweede woningen de laatste jaren sterk is toegenomen' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 80). Deze woningen staan vaak in het buitengebied en niet in de dorpskernen. Door haar ligging aan de kust is deze strategie in Zeeland waarschijnlijk zo effectief gebleken, de ligging is ideaal voor toeristen. Één van de drie grote krimpregio's ligt ook in de provincie Zeeland: Zeeuws-Vlaanderen. Deze regio bestaat uit de gemeenten Sluis, Terneuzen en Hulst en grenst in het zuiden aan België. In 2012 is op initiatief van de Provincie Zeeland het 'Omgevingsplan Zeeland' waarin de noodzaak van regionale afstemming over de woningmarkt benadrukt wordt. De provincie Zeeland geeft hierbij aan dat dit in eerste instantie de verantwoordelijkheid is van gemeenten, corporaties, marktpartijen en burgers, maar dat de provincie hier ondersteuning aan geeft en in het uiterste geval deze regionale afstemming wel wil afdwingen (Provincie Zeeland, 2012, p. 51). De noodzaak van regionale afstemming is ook in deze regio dus goed zichtbaar. Het voorbeeld geeft hiermee aan dat de noodzaak van regionale afstemming steeds meer aandacht krijgt.

2.2.2 Voorbeelden uit het Verenigd Koninkrijk

Ook buiten Nederland zijn voorbeelden te vinden van gebieden waar krimp al enige tijd een kwestie is. Zo ook in het Verenigd Koninkrijk. Hier is krimp niet alleen in de landelijke gebieden te vinden (de landelijke gebieden vergrijzen zeer snel, maar kennen op veel plaatsen ook periodes van groei (Champion & Shepherd, 2006, p. 13)), maar juist ook in de steden. In de steden is vooral een grote problematiek rondom winkelleegstand. In 2009 stond in de dorps- en stadscentra zelfs 1 op de 6 winkelpanden leeg (De Smet, 2012, p. 265). De winkelleegstand is echter niet het enige gevolg van de krimp in het Verenigd Koninkrijk.

De gebieden die met krimp te maken hebben merken ook andere gevolgen van bevolkingsdaling, ontgroening en vergrijzing, zo ook in Liverpool. Liverpool, gelegen

in het noordwesten van het Verenigd Koninkrijk, is een stad die een lange periode van krimp heeft gekend. Van de jaren '30 tot aan de eerste jaren van de 21ste eeuw (Rink et al., 2012, p. 164). Door de krimp is het bevolkingsaantal van Liverpool in de periode van 1933 tot 2001 nagenoeg gehalveerd, de bevolking is in die periode gedaald met 49,5 procent (Rink et al., 2012, p. 165). Voor die tijd, in de 18^e en 19^e eeuw was Liverpool een bloeiende havenstad, als ideale locatie van waaruit passagiers- en vrachtschepen naar de Verenigde Staten en de Engelse kolonies vertrokken (Bontje, 2004, p. 14). De toenemende internationale competitie en vlak daarna de Tweede Wereldoorlog zorgde voor een terugloop in de haven en daarmee in de economie en de werkgelegenheid van Liverpool. 'This would begin a process of economic and population decline which would last until the turn of the millennium, seventy years later' (Rink et al., 2012, p. 168). Na de Tweede Wereldoorlog werd er door het bestuur van Liverpool vooral gefocust op de nieuwbouw van huizen. Hiervoor werd in 1944 het Mersey Plan opgesteld. Met dit plan werd wonen het meest prominente politieke issue van die tijd (Rink et al., 2012, p. 168). De krimp werd in Liverpool dus vooral bestreden.: 'All these issues have led to a substantial number of policy interventions designed to counteract or cope with such unwanted trends' (Rink et al., 2012, p. 169).

Een andere stad in het Verenigd Koninkrijk die in het verleden met krimp te maken gehad heeft is Manchester. 'De overgang van een industriële naar een postindustriële economie tussen 1960 en 1990 leidde in Manchester tot een abrupt einde van de bevolkingsgroei' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2008, p. 129). Als reactie hierop besloot Manchester al vroeg om tot regionale afstemming over te gaan. Al in 1968 werd de 'Association of Greater Manchester' opgericht, waarin Manchester met negen van haar buurgemeenten de ruimtelijke ordening en volkshuisvesting op elkaar afstemden (Planbureau voor de Leefomgeving, 2008, p. 129). Een andere strategie die Manchester al in de jaren '60 toepaste was er een van sloop en herstructurering. Naast het slopen en herstructurering, bijvoorbeeld in de wijk Hulme, werd ook een meer gevarieerde eigendomsstructuur toegepast (Planbureau voor de Leefomgeving, 2008, p. 128). In het jaar 2008 kon het bestuur van de stad stellen dat de bevolkingsdaling tot stilstand is gekomen (Planbureau voor de Leefomgeving, 2008, p. 128). Manchester is daarmee, in tegenstelling tot

Liverpool, een goed voorbeeld van een stad waar getracht wordt de krimp te begeleiden in regionaal verband.

Naast enkele steden is de krimp ook in het Verenigd Koninkrijk toch vooral te vinden in de meer landelijke gebieden. Ook in het noordoosten van Schotland ligt een gebied waar sprake is geweest van een dalende bevolking. In de jaren '70 trokken veel, vooral jonge, mensen hier weg om naar het zuid-oosten van Engeland te vertrekken. De ontdekking van grote olie en gas reserves in de Noordzee veranderde dit: 'Aberdeen became the centre from where these reserves were exploited, giving the area a central position in international energy sector networks' (Galjaard, van Wissen & van Dam, 2012, p. 294). Na een korte periode van bevolkingsdaling later in de tijd is het regionale beleid in het noordoosten van Schotland afgestemd op bevolkingsgroei (Galjaard, van Wissen & van Dam, 2012, p. 295). Bestuurders zagen de periode van bevolkingsdaling als een waarschuwing door de vele negatieve effecten op het gebied van wonen en werk (Galjaard, van Wissen & van Dam, 2012, p. 295). Op dit moment kent de regio nog wel een sterke vergrijzing en heeft het dan ook verschillende beleidsmaatregelen opgesteld op het gebied van onderwijs, zorg en wonen. Een opvallende beleidsmaatregel is het 'welcome here' beleid. Met het bouwen van eengezinswoningen in de steden, beleid tegen migratie naar andere gebieden in het Verenigd Koninkrijk en het aantrekken van studenten uit andere Europese landen hoopt de regio de 'brain drain' tegen te kunnen gaan (Galjaard, van Wissen & van Dam, 2012, p. 295). Er zijn helaas nog geen cijfers te vinden over het wel of niet slagen van dit beleid, vooral gericht op het bestrijden van de krimp.

2.2.3 Voorbeelden uit Duitsland

In buurland Duitsland zijn voorbeelden van krimpproblemen te vinden in zowel de landelijke gebieden als ook in de steden. Deze voorbeelden zijn met name te vinden in het oosten van het land. Na de val van de Berlijnse Muur trokken veel, vooral jonge en hoogopgeleide, Duitsers van het oosten naar het westen. Dit verschil werd enkele jaren geleden nog steeds in getallen uitgedrukt: 'the quality of life in eastern Germany is given a significantly more negative rating than in the West (...)' (Spellerberg, Huschka & Habich, 2007, p. 304). De Duitse federale overheid stelde hier dan ook een groot programma voor in: het Stadtumbau Ost-programma (later werd dit programma ook voor het westen van Duitsland ingesteld) (Planbureau voor

de Leefomgeving, 2010, p. 85). Dit programma 'biedt de krimpgebieden niet alleen geld om sloop en herstructurering in krimpgebieden mogelijk te maken, maar stimuleert ook de onderlinge kennisuitwisseling over dit onderwerp' (Bundesministerium für Verkehr, geciteerd in Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 85). Veel steden hebben in het verleden gebruik gemaakt van deze programma's, met name de steden in het oosten van Duitsland.

Één van die steden in het oosten van Duitsland die te maken heeft gehad met krimp is Leipzig. Leipzig heeft lange tijd te maken gehad met krimp: van de jaren '30 tot aan het eind van de jaren '90 (Rink et al., 2012, p. 164). Leipzig maakte een groot deel van die jaren deel uit van de DDR, de Duitse Democratische Republiek. Vanaf 1933, toen de stad nog meer dan 713.000 inwoners had, is het bevolkingsaantal flink gedaald tot ongeveer 437.000 in 1998. Deze daling had meerdere oorzaken, waarvan de meesten met de Tweede Wereldoorlog te maken hebben: 'Population loss intensified during the war for several reasons: the deportation of the Jewish community, bombing and the death of many men on the front during World War II' (Rink et al., 2012, p. 166). Daarnaast daalde ook het aantal geboorten in de stad. Na de oorlog waren de leefcondities in de stad, ondanks de herstructurering en economische opleving, vooral voor jongeren en hoogopgeleiden minder aantrekkelijk dan in West-Duitsland en dus vertrokken veel mensen naar het westen. Kort na de val van de muur in het jaar 1989 vertrokken er als gevolg van de 'Wende' nog eens veel mensen richting het westen. Pas na de late jaren '90 begon de stad weer in bevolkingsaantal toe te nemen (Rink et al., 2012, p. 165). Voor het grootste deel bestaat de bevolkingstoename uit jongere mensen, vooral studenten en jonge professionals. Naast deze immigratie dragen ook de verminderde emigratie en de positieve natuurlijke bevolkingsontwikkeling bij aan de groei van Leipzig. Welke strategie hier achter zit is moeilijk te bepalen. Na de politieke omslag in 1989 stelde het nieuwe bestuur van Leipzig ambitieuze ontwikkeldoelen vast, die echter niet allemaal behaald zijn (Rink et al., 2012, p. 171).. De ontwikkeling van de stad was gericht op vernieuwing en groei: 'In the face of deindustrialization, the city formulated the model of a service metropolis of European importance and produced several concepts for this, such as the 'media-city', 'financial city', 'city of trade, commerce and trade fairs'' (Rink et al., 2012, p. 171). Om dit doel te bereiken, werd getracht financiële investeerders aan te trekken door grote industriële

gebieden te ontwerpen en grote kantoorcomplexen te bouwen om zo grote bedrijven aan te trekken. Daarnaast heeft Leipzig gefocust op herstructurering van woningen, door ruim 3 biljoen euro (uit onder andere publieke subsidies en West-Duitse budgetten) in de huizenmarkt te investeren (Rink et al., 2012, p. 171). Het lijkt er dus vooral op dat het bestuur van Leipzig de stad zowel economisch als fysiek weer aantrekkelijk wilde maken. Dit bleek echter te ambitieus: 'Disillusion followed soon, when problems like population loss, vacancies in the housing stock and commercial real estate, and lack of investments produced a problematic city image to the outside world' (Bontje, 2004, p. 14). In de jaren '90 werd er vooral in de suburbane omgeving van Leipzig gebouwd. Dit met de politieke gedachte dat deze bouw zou voorkomen dat de bevolking in de regio enorm zou krimpen (Bontje, 2004, p. 17). Inmiddels heeft de stad wel geaccepteerd dat er sprake is van krimp en dat deze situatie niet snel zal veranderen. De focus ligt nu meer op het stabiliseren van het bevolkingsaantal. 'The urban development policy of Leipzig is striving for a middle ground between too optimistic growth scenarios and too pessimistic decline scenarios' (Bontje, 2004, p. 14). 'The city government has to find its way between unnecessary pessimism and unreasonable optimism' (Bontje, 2004, p. 19). In sommige wijken zijn daarom grote sloop- en herstructureringsplannen opgezet. In wijken in het oosten van Leipzig is sinds 2002 ongeveer 2 procent van het totaal aantal woningen gesloopt en zijn groene stroken ingebouwd. De middelen hiervoor zijn grotendeels van het 'Stadtumbau Ost' afkomstig. De bedoeling is dat de sloop in de toekomst nog verder uitgebreid gaat worden in het oosten van Leipzig (Schetke & Haase, 2008, p. 488). Hiermee geeft Leipzig aan dat het, na vaak bestrijdend gereageerd te hebben op de krimp, in de toekomst doorgaat met het begeleiden van krimp.

Een andere stad in het oosten van Duitsland, Dresden, kende in de jaren '90 ook een sterke daling van het aantal inwoners. Ook in deze stad had dit te maken met de val van de Berlijnse muur: 'the abrupt collapse led to escalating unemployment rates, accompanied by a dynamic out-migration to the western parts of Germany and a dramatic drop in birth rates' (Wiechmann & Pallagst, 2012, p. 269). Aan het einde van de jaren '90 was er zelfs sprake van een leegstand in de stad van wel 20 procent (Wiechmann & Pallagst, 2012, p. 269). 'Due to out-migration and decreasing birth rates, the city lost 60.000 of its 500.000 residents within one decade (1989-1999)'

(Wiechmann, 2013, p. 5). Nieuw beleid werd ingezet om de kwaliteit van de huizen weer omhoog te krijgen en sinds het jaar 2000 resulteerde dit beleid in een weer groeiend bevolkingsaantal (Wiechmann & Pallagst, 2012, p. 269). Dit beleid bestond vooral uit het aantrekkelijker maken van de stad door verschillende projecten: 'in the city of Dresden, a spatial model for urban regeneration was created with the establishment of the 'Integrated Urban Development Concept'' (Glatter & Siedhoff, 2008, p. 301). Hieruit volgden verschillende projecten, waarvan het 'Lukas Areal', het revitaliseren van een complex door er 'city-lofts' van te maken, aangeduid wordt als één van de meest geslaagde projecten (Glatter & Siedhoff, 2008, p. 300). Deze strategie is vooral gericht op het revitaliseren van de bestaande structuur in de stad en kan dus begeleidend van aard genoemd worden. In de toekomst zal Dresden echter weer met een krimpend bevolkingsaantal te maken krijgen, zo is de verwachting voor de stad: 'Due to the low birth rates in Germany a return to a shrinking population is expected after 2025' (Wiechmann & Pallagst, 2012, p. 269). Of de stad door haar begeleidende strategie uit de negatieve spiraal van krimpproblemen zal blijven moet de toekomst dus nog uitwijzen.

Naast de steden zijn er ook regio's in Duitsland die te maken hebben of hebben gehad met bevolkingsdaling: 'for Eastern Germany, one could argue that recent transformations of rural areas have been even more radical than those of the cities' (Beetz, Huning & Pliening, 2008, p. 295). De regio Brandenburg ligt in het noordoosten van Duitsland en omvat de hoofdstad Berlijn. In de delen Barnim en Uckermark, gelegen in Brandenburg, werd voor de jaren 2001-2020 een krimp verwacht van respectievelijk 3,4 procent in Barnim en zelfs 16,3 procent in Uckermark (Beetz, Huning & Pliening, 2008, p. 299). Daarnaast is er in de hele regio Brandenburg sprake van bevolkingsdaling en de regio heeft hier dan ook beleid voor opgesteld: 'Brandenburg is the only region in this paper where regional policies explicitly addressing population decline have been found' (Galjaard, Van Wissen & Van Dam, 2012, p. 299). Enkele beleidsmaatregelen die in de regio Brandenburg ingevoerd zijn gaan bijvoorbeeld over: 'The school transformation process', ook wel 'Umbau' genoemd. Hierin heeft de 'State of Brandenburg' een belangrijke rol in het sluiten en samenvoegen van scholen. Of over de 'Demography check', wat inhoudt dat beslissingen over investeringen eerst aan een demografische check, vooral in landelijke gebieden, worden geworpen. En het 'Von außen nach Innen', het

versterken van de binnensteden door met name winkelgebieden (Galjaard, van Wissen & van Dam, 2012, p. 299). De regio Brandenburg tracht dus te anticiperen op de gevolgen van krimp door middel van verschillende beleidsmaatregelen.

2.3 Strategieën

Om een heldere beschrijving te kunnen geven van de verschillende strategieën die er zijn om op een dreiging van krimp te kunnen anticiperen, werd eerder in deze Masterthesis een krimpstrategieënmatrix geïntroduceerd. Deze matrix heeft tot doel een beter overzicht te geven in de soort strategieën en deze op een heldere manier visueel te maken. In de matrix is, naast de hoofdstrategieën 'bestrijden' en 'begeleiden' een tweede dimensie toegevoegd. Deze tweede dimensie is op de horizontale lijn te vinden en omvat de vraag of een gemeente haar woningbouwbeleid wel of niet op een regionaal niveau afstemt. Aan de ene kant is er de regionale afstemming en aan de andere kant is er geen regionale afstemming. Er is hier voor afstemming gekozen omdat dit net een stap verder gaat dan regionaal overleg en regionale samenwerking. Regionaal overleg en regionale samenwerking komen namelijk zeer waarschijnlijk in elke regio in Nederland voor, concrete afstemming over de woningbouw daarentegen niet. Onder regionale afstemming wordt hier verstaan: een verregaande vorm van samenwerking tussen gemeenten op het regionale niveau, vaak gericht op het afstemmen van de woningbouw in de regio. De afspraken die hierbij gemaakt zijn worden vastgelegd in regionale beleidsdocumenten. Door het gebruik van deze krimpstrategieënmatrix ontstaan vier verschillende strategieën, te weten: strategie 1: bestrijden en geen regionale afstemming, strategie 2: bestrijden en regionale afstemming, strategie 3: begeleiden en geen regionale afstemming, strategie 4: begeleiden en regionale afstemming. In dit deel van het hoofdstuk worden deze verschillende strategieën nader beschreven.

2.3.1 Strategie 1: Beschrijving

De eerste strategie is een combinatie van 'bestrijden' en 'geen regionale afstemming'. Een gemeente die deze strategie hanteert is vooral bezig met het aantrekken van nieuwe inwoners door veel nieuwe woningbouw en wordt hierin ook niet gehinderd door afspraken op het regionale niveau. De strategie van bestrijden

bestaat vaak uit drie componenten wanneer het gaat over de woningbouw: het uitbreiden van het woningaanbod om zo de woningvraag te stimuleren, via nieuwe woonconcepten nieuwe doelgroepen aantrekken om zo de woningvraag te vergroten, marketingcampagnes opzetten om zo nieuwe inwoners aan te trekken en het toestaan van een ruimer gebruik van de woning om zo nieuwe of 'deeltijdbewoners' aan te trekken (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 20). In alle aspecten van de strategie ligt dus de focus op het aantrekken van nieuwe inwoners om zo het bevolkingsaantal op peil te houden en het liefst zelfs te vergroten. In deze strategie stemt een gemeente haar woningbouwafspraken niet af met de omliggende gemeenten en al helemaal niet met de gemeenten op regionaal niveau. Dit wil niet zeggen dat de gemeente helemaal geen contact heeft met andere gemeenten over het krimpvraagstuk. Er is wel overleg en samenwerking mogelijk, dit resulteert alleen niet in concrete afspraken over de woningbouw. De strategie van bestrijden komt in eerste instantie het meeste voor in Nederland. Gemeenten reageren op krimp met een klassieke reactie: krimp heeft een negatieve lading en moet dus bestreden worden. Dit bestrijden gebeurt vooral door grote woningbouwprojecten en door veel geld te stoppen in het promoten van de gemeente als woonplaats, met als doel om vooral mensen 'van buiten' aan te trekken en de huidige bewoners te blijven binden. Gemeenten in de grote krimpregio's hebben in eerste instantie bestrijdend gereageerd op krimp. Dit heeft geresulteerd in grote en vaak luxe woningbouwprojecten. Denk hierbij aan de Blauwestad in de gemeente Oldambt (Groningen), en het project Veerhaven-Perkpolder in de gemeente Hulst (Zeeuws-Vlaanderen). Deze woningbouwprojecten zijn beide opgezet met als doel nieuwe mensen aan te trekken om zo het bevolkingsaantal op peil te houden. Om die reden kan gesteld worden dat een gemeente bij het bestrijden van krimp ook heel erg fixeert op de bevolkingsaantallen. Hiermee loop je als gemeente het risico dat je andere, meer belangrijke aspecten uit het oog verliest, deze fixatie is zinloos te noemen (Ruimtelijk Planbureau, 2006, p. 121). De kern van strategie 1 bestaat dus uit het individueel bestrijdend anticiperen op een dreiging van krimp.

2.3.2 Strategie 2: Beschrijving

De tweede strategie is een combinatie van 'bestrijden' en 'regionale afstemming'. Zoals in strategie 1 is beschreven richt deze strategie zich middels bestrijden op het aantrekken van nieuwe inwoners om daarmee het bevolkingsaantal op peil te houden en het liefst zelfs te vergroten. Daarnaast maakt een gemeente die deze strategie voert afspraken op het regionale niveau over haar woningbouw: 'gemeentelijk grondbeleid en de gronduitgifte zullen in dienst moeten staan van het regionaal ruimtelijk en woonbeleid' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2008, p. 119). In eerste instantie lijkt deze combinatie niet mogelijk, toch wijst de praktijk anders uit. Een gemeente die op regionaal niveau afstemt over de woningbouw, kan ondertussen toch beleid gericht op 'bestrijden' hanteren. Dit kan zowel bewust als onbewust tot stand komen. Hiermee worden vooral gemeenten bedoeld die op regionaal niveau afstemmen, maar hier toch nog (licht) van afwijken. Mede door een gebrek aan mogelijkheden tot sancties kan een gemeente hiermee doorgaan zonder hier direct concrete schade aan te ondervinden. Regionale samenwerkingsverbanden hebben vaak geen 'leider' en al helemaal geen leider die bevoegd is tot straffen. De afstemming is er dus wel, maar niet elke gemeente houdt zich hieraan en gaat nog net even over de maximale woningbouw heen, in de hoop dat dit nieuwe inwoners aantrekt. De kern van strategie 2 bestaat dus uit het bestrijdend anticiperen op een dreiging van krimp, terwijl een gemeente tegelijkertijd regionaal afstemt.

2.3.3 Strategie 3: Beschrijving

De derde strategie is een combinatie van 'begeleiden' en 'geen regionale afstemming'. Deze strategie is erop gericht de krimp in de eigen gemeente te begeleiden. Begeleiden bestaat voornamelijk uit een tweetal componenten: het matigen van de nieuwbouwplannen en het aanpassen van de woningvoorraad via sloop en herstructurering (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, p. 20-21). Dit houdt in het aanpassen van de woningvoorraad aan de, vaak kleinere, woningvraag. Begeleiden wordt vooral gedaan door woningbouwprojecten te toetsen aan de vraag en daarnaast overtollige woningen te slopen waar dat kan en er bijvoorbeeld groenvoorzieningen voor terug te plaatsen. Met begeleiden wordt het beleid van een gemeente dus vooral gericht op de inwoners die er nog zijn en

om de leefomgeving voor hen zo aangenaam mogelijk te maken. Leegstand wordt voorkomen en er vindt meer herstructurering dan nieuwbouw plaats. De gemeente die deze strategie hanteert doet dit vooral alleen. Vanwege de hoge kosten die hieraan verbonden zitten komt deze strategie in de praktijk tot nu toe nog weinig voor. Daarnaast wordt begeleiden vaak in verband gebracht met regionale samenwerking en afstemming en komt begeleiden zonder regionale afstemming ook vrijwel niet voor. De drie grote krimpregio's in Nederland hebben zich wel gericht op het begeleiden van krimp, maar doen dit ook in regionaal verband. Strategie 4 richt zich, in tegenstelling tot strategie 3, wel op deze vorm van begeleidend anticiperen op krimp in combinatie met regionale afstemming. De kern van strategie 3 bestaat dus uit het individueel begeleidend anticiperen op een dreiging van krimp, door zelf begeleidend beleid op te stellen voor als de krimp zich daadwerkelijk aandient.

2.3.4 Strategie 4: Beschrijving

De vierde strategie is een combinatie van 'begeleiden' en 'regionale afstemming'. De gemeente stemt haar woningbouwplannen op regionaal niveau af en is tegelijkertijd bezig met het begeleiden van krimp. Een sloopfonds op regionaal niveau is hiervan een goed voorbeeld. Zo laat een regio zien dat het niet alleen met alle gemeenten afstemt om niet te veel nieuwbouwwoningen te plaatsen, maar laat de regio ook zien dat zij daarnaast veel aandacht besteden aan sloop en herstructurering van oude, overtollige, en/of afgeschreven woningen. Regionale afstemming wordt steeds meer gewenst, maar is vaak moeilijk te realiseren. De reden hiervoor is gebaseerd op een coördinatieprobleem. Regionale afstemming moet namelijk vrijwillig tot stand komen tussen de gemeenten in een bepaalde regio. 'Deze is bij krimp lastig te realiseren, omdat het in deze situatie gaat om het verdelen van de pijn' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2008, p. 23). Er moet immers ingeleverd worden op het aantal te bouwen woningen en daarmee op de inkomsten uit grondexploitaties en doelgebonden uitkeringen (Planbureau voor de Leefomgeving, 2008, p. 23). Daarnaast is er het risico van free riding: wanneer één of meerdere gemeenten niet meewerken in de regionale afstemming en dus profiteren van de terughoudendheid in woningbouw van de andere gemeenten. Pas als alle gemeenten meewerken kan regionale afstemming echt succesvol zijn. De kern van

strategie 4 bestaat dus uit het begeleidend anticiperen op een dreiging van krimp, terwijl een gemeente tegelijkertijd regionaal afstemt.

2.4 Case study: waar in de matrix staat de gemeente Zederik op dit moment?

De case study die in deze Masterthesis centraal staat, dient als voorbeeld voor andere kleine, landelijke gemeenten. De gemeente Zederik is met dit doel bestudeerd en hieruit kan geconcludeerd worden dat de gemeente op dit moment nog niet in één hokje van de matrix te plaatsen is. Deze gemeente valt wel aan de rechterkant van de matrix door haar regionale afstemming, maar zweeft nog tussen strategie 2 en strategie 4, het bestrijden en begeleiden. Er wordt regionaal dus wel afgestemd over de woningbouw maar waar er aan de ene kant begeleid wordt door herstructurering, wordt er aan de andere kant nog veel gericht op nieuwbouw van woningen en het aantrekken van nieuwe inwoners. Daarbij richt de gemeente zich op migratiesaldo 0, wat niet volledig past in een strategie van begeleiden. Op dit moment is er dus sprake van een mix tussen de twee verschillende strategieën.

De afstemming over de woningbouw in de regio is al vergevorderd. De gemeente Zederik heeft, als onderdeel van de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden, meegedaan aan het anticipatieprogramma van de Provincie Zuid-Holland en het Ministerie van Buitenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Laatstgenoemden wilden hiermee een aantal zaken bereiken: bewustwording van en discussie over demografische transitie in de regio's, lokale vitale coalities, vertaling van de gevolgen van demografische transitie in regionaal beleid, het starten van de regionale uitvoering van dit beleid en een herijking in het provinciaal beleid (Public Result, concept 2014, p. 4). Om dit te kunnen bereiken is het anticipatieprogramma uitgevoerd in een proces van zes stappen: bewustwording, visievorming, strategie, programmering, uitvoering en verankering in de beleidscyclus (Public Result, concept 2014, p. 4). Daarnaast heeft de Provincie Zuid-Holland in samenwerking met de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden een concrete afspraak over de woningbouw in de regio opgesteld: 'De huidige afspraak tussen de provincie en de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden is dat de regio ruimte krijgt voor toevoeging van 3500 woningen tussen 2010 en 2020, met een uitloop naar de 'eigen behoefte' bij migratiesaldo=0' van 4.527 woningen, als er aantoonbaar vraag is' (Public Result, concept 2014, p. 35). Hierbij geldt dat een gemeente afhankelijk van haar karakter

een bepaald aantal woningen mag bouwen zonder overleg, maar wanneer een project boven dit aantal valt zal er op regionaal niveau overleg plaats moeten vinden waarbij de betreffende gemeente zich moet verantwoorden. Om te bepalen of regionale toelichting nodig is worden twee agenderende maten gehanteerd: De 5/10/50 agenda-toets en de 0,7% agenda-toets. De eerste toets kijkt naar het aantal woningen dat er gebouwd gaat worden in een bepaalde plaats in de regio. Is dit een landelijk gebied of woondorp? Dan geldt de grens van 5 woningen. Is dit een voorzieningendorp? Dan geldt de grens van 10 woningen. Voor het stedelijke gebied geldt de grens van 50 woningen. Vervolgens toetst de 0,7% agenda-toets of het aantal woningen per kern per jaar niet meer dan gemiddeld 0,7 procent groeit. De verwachting is namelijk dat een groei van woningen boven de 0,7 procent personen van buiten de kern aantrekt, wat regionale concurrentie betekent en dus ongewenst is (KAW, concept 2013, p. 24). Niet alleen regionaal wordt er veel samengewerkt en afgestemd op het gebied van wonen, de woningcorporaties willen zelfs een samenwerking op het bovenregionale niveau (Rivierenland, Bommelerwaard en Alblasserwaard-Vijfheerenlanden). Deze woningcorporaties zouden graag één woningmarkt zien zodat overal dezelfde toewijzingsregels gehanteerd kunnen worden. Dit onderwerp ligt politiek echter nog gevoelig (Public Result, concept 2014, p. 43). Tot nu toe wordt het dus gehouden op regionale afstemming over de woningbouw, vastgelegd in regionale beleidsdocumenten, waaronder de gezamenlijke 'Visie 2030' (Regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden, 2011 en Regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden, 2012).

Op het gebied van Welzijn wordt steeds meer intensief samengewerkt door verschillende instanties op regionaal niveau. Zo heeft men een Nota opgesteld waarin het gezondheidsbeleid van de regio Zuid-Holland Zuid gepresenteerd wordt, de Regionale Nota Gezondheidsbeleid 2016-2019 (Dienst Gezondheid & Jeugd, concept 2015). Hierin wordt ook gericht op de toenemende vergrijzing en worden handreikingen voor preventieve ouderengezondheidszorg aangedragen. De verwachting is namelijk dat ook op dit regionale niveau (Zuid-Holland-Zuid) waartoe de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden en dus ook de gemeente Zederik behoort, het aantal ouderen toe zal nemen: 'het aantal ouderen (65-plussers) in de regio Zuid-Holland-Zuid groeit de komende jaren van 83.094 in 2012 naar 115.594 in 2025' (Dienst Gezondheid & Jeugd, concept 2015, p. 14). Verschillende maatregelen

worden ingezet om de, door het toenemende aantal ouderen, stijgende zorgvraag te kunnen opvangen. Daarnaast neemt de gemeente Zederik deel aan regionaal overleg over het onderwijs. Hierin worden scholen aangespoord om verregaande samenwerking op te zoeken (Van der Vlerk, 2015). Op het gebied van Welzijn is er dus ook afstemming te vinden op regionaal niveau.

Naast deze regionale afstemming, zweeft de gemeente nog tussen het bestrijden en het begeleiden. Op het gebied van de woningbouw zijn er in de beleidsstukken bestrijdende maatregelen te vinden. Zo is in het coalitieakkoord van de drie partijen (CDA, SGP en VVD) te lezen dat het 'van belang is dat de bouwstroom op gang wordt gehouden' (Gemeente Zederik, 2014, p. 3). Dit neigt naar een bestrijdende houding, maar dit is echter nog niet voldoende om dit aan te kunnen tonen, want een bouwstop is, ook wanneer men krimp wil begeleiden, helemaal niet nodig. Bij stagnatie van de woningbouw zullen echter alternatieven onderzocht worden, zonder dat de reden van deze stagnatie duidelijk is (Gemeente Zederik, 2014, p. 3). Wanneer de stagnatie veroorzaakt wordt door krimp heeft het natuurlijk weinig zin om dan alsnog alternatieven in de vorm van nieuwbouw te gaan zoeken. Daarnaast is het zo dat woningbouw hier als middel wordt gezien om de leefbaarheid te verbeteren: 'woningbouw is ook noodzakelijk om de leefbaarheid te verbeteren of in stand te houden' (Gemeente Zederik, 2014, p. 3). Dit is echter niet per definitie waar. In het geval van een afnemend bevolkingsaantal kan een afname van woningen door middel van sloop of herstructurering juist bijdragen aan een betere leefbaarheid. Zouden er meer woningen gebouwd worden die toch niet bewoond worden, dan zou dit alleen maar bijdragen aan een verminderde leefbaarheid, door verloedering van het straatbeeld. De verwachting is dat, wanneer de dreiging van krimp in de gemeente meer zichtbaar zal worden, ook deze stellingen aangepast zullen worden. Dit is vooral te verklaren door het feit dat er op dit moment nog geen bevolkingsdaling zichtbaar is in de gemeente: '(...) er is op dit moment nog geen letterlijke krimp, dus als dat gaat spelen zal de urgentie (tot beleidswijzigingen red.) ook hoger zijn bij de politiek' (Beleidsmedewerker B, persoonlijke communicatie, 23 april, 2015). Een ander aspect waaruit de bestrijdende houding van de gemeente op te maken is, heeft te maken met het feit dat de gemeente op dit moment inzet op migratiesaldo 0 (Gemeente Zederik, 2014, p. 3), wat ook duidt op een

bestrijdende houding. In het verleden heeft de gemeente al met een lichte bevolkingsdaling te maken gehad en de reactie daarop was bestrijdend van aard, zoals te lezen is in de Toekomstvisie: 'De laatste jaren is er in Zederik veel gebouwd' (Gemeente Zederik, 2015, p. 6). Naast het inzetten op migratiesaldo 0 wordt er veel ingezet op het op peil houden van het voorzieningenniveau. Deze wens leeft ook bij de gemeenteraad: 'ze willen eigenlijk aan het voorzieningenniveau niet tornen' (Beleidsmedewerker C, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2015). Hierbij wordt vooral de focus gelegd op de drie verzorgingskernen Meerkerk, Ameide en Lexmond. In deze kernen dient er 'een voldoende sterk draagvlak aanwezig te zijn c.q. te blijven om de voorzieningen o.a. in de vorm van een modern (basis) winkelbestand te behouden' (Gemeente Zederik, 2014, p. 3). Daarnaast heerst de gedachte dat er geen sprake zal zijn van krimp als de uitstroom in de gemeente maar op peil gehouden wordt door voldoende instroom. Dit wil de gemeente bereiken door 'aan de wensen van instromers (o.a. rust, ruimte en veiligheid)' te voldoen (Gemeente Zederik, 2014, p. 3). Hier is op zich niets mis mee, maar hiermee geeft men aan dat de dreiging van krimp niet als bedreiging gezien wordt, terwijl de gemeente toch echt wel degelijk tot anticipeerregio is benoemd. 'De regio's worden als anticipeergebieden aangeduid om aan te geven dat deze gebieden zich op deze ontwikkeling moeten voorbereiden' (Provincie Zuid-Holland, 2013, p. 4). Het ontkennen hiervan is een van de grote valkuilen in krimpregio's en kan leiden tot een vertraagde reactie op krimp, waardoor men al aan het begin van de negatieve spiraal van problemen komt te zitten. En zoals eerder gesteld, wanneer men eenmaal in deze negatieve spiraal terecht komt, vergt het nog meer inspanningen om er weer uit te komen. De gemeente voldoet dus aan de 'algemene' reactie op krimp die de meeste gemeente hanteren wanneer een dreiging van krimp zich voordoet. In eerste instantie vindt er een NIMBY reactie plaats: 'This means that they acknowledged the existence of population decline, but stated that it only happened in the neighbouring municipalities or regions (Haartsen & Venhorst, 2010, p. 222). De gemeente laat weten dat zij zich wel bewust is van krimp, maar dat daar op dit moment in de gemeente zelf geen sprake van is. In tweede instantie is de reactie van veel gemeenten vaak: '(...) to develop strategies of 'solving' the problem of decline by building extra houses and developing more business parks, in order to attract people to their municipalities' (Haartsen & Venhorst, 2010, p. 222-223). Met het redelijke aantal nieuwbouwplannen en de uitbreiding van het

industrieterrein in de kern Meerkerk, lijkt de gemeente ook aan deze reactie te voldoen.

Aan de andere kant voert de gemeente, naast de regionale afstemming en het bestrijden, ook beleid op een begeleidende manier. Zo voert zij in de woonkernen (Hei- en Boeicop, Leerbroek, Nieuwland en Tienhoven) een woningbouwbeleid dat gericht is op 'slechts organische groei' (Gemeente Zederik, 2014, p. 3). Dit past bij de slechts kleine behoefte aan nieuwe woningen die er in die kernen is. Zo geeft de gemeente ook aan dat er, wanneer er dan toch woningen gebouwd moeten worden (of dit nu in de verzorgings- of in de woonkernen is), er eerst gekeken moet worden naar de behoefte in de betreffende kern: 'Het soort woningen dient afgestemd te zijn op de behoefte c.q. draagkracht van de diverse doelgroepen' (gemeente Zederik, 2014, p. 3). In het kader hiervan voert de gemeente onderzoeken uit, of laat zij onderzoeken uitvoeren, waaronder bijvoorbeeld een doorstroomanalyse voor het woningbouwproject 'De Weide 2' in de kern Meerkerk. Naast het 'bouwen naar behoefte' richt de gemeente zich ook op herstructurering. Wanneer het niet nodig is om uitbreidingslocaties te zoeken, maar een zogeheten inbreidingslocatie net zo goed is, wordt hierop ingezet. Zo vindt er herstructurering plaats in de kern Lexmond (Gemeente Zederik, 2015, p. 6). Ook meldt zij in de recent opgestelde woonvisie, dat er rekening gehouden moet worden met de prognose dat de woningbouwbehoefte over 10 jaar sterk verminderd is: 'hoewel dit buiten de beleidsperiode van deze woonvisie valt, is het van belang dit in het achterhoofd te houden en niet te veel te bouwen' (Gemeente Zederik, 2015a, p. 8). Deze beleidsmaatregelen wijzen op een begeleidende houding ten opzichte van het krimpvraagstuk.

2.5 Beschouwing Voorbeelden en strategieën

In dit hoofdstuk is getracht een antwoord te geven op de vraag welke strategieën er zijn om op een dreiging van krimp te anticiperen. Deze deelvraag is vooral exploratief van aard en heeft laten zien dat er in detail veel mogelijkheden zijn. Dit heeft geresulteerd in een krimpstrategieënmatrix, waarin de meest voorkomende strategieën zijn geplaatst. In deze matrix zijn vier soorten strategieën visueel weergegeven. Hierbij moet opgemerkt worden dat deze strategieën in hoofdlijnen in de praktijk te onderscheiden zijn, maar dat er in detail vaak ook nog andere

mogelijkheden zijn, of zelfs combinaties van deze vier strategieën voorkomen. Uit de voorbeelden in dit hoofdstuk blijkt dat er in detail veel variaties mogelijk zijn. En de casus, de gemeente Zederik, laat zien dat een combinatie van strategieën (in dit geval strategie 2 en 4) in de praktijk ook mogelijk is. Vaak doen gemeenten dit ook niet bewust, zij hebben vaak niet door dat zij een combinatie maatregelen uit de verschillende strategieën, zoals bestrijden en begeleiden, gebruiken. In hoofdstuk 3 zullen deze vier verschillende strategieën geanalyseerd worden om vervolgens antwoord te kunnen geven op de vraag welke strategie het meest geschikt is voor kleine, landelijke gemeenten die met een dreiging van krimp te maken hebben.

Hoofdstuk 3: Analyse

In deze analyse wordt gekeken in hoeverre de strategieën uit het vorige hoofdstuk geschikt zijn voor kleine, landelijke gemeenten die te maken hebben met een dreiging van krimp en of deze de gemeente uit de negatieve spiraal van krimpproblemen kan houden. Dat wordt in dit hoofdstuk geanalyseerd. Het doel is om een strategie te presenteren die het meest geschikt is voor kleine, landelijke gemeenten die met een dreiging van krimp te maken hebben en deze kleine, landelijke gemeenten uit de negatieve spiraal van krimpproblemen kan houden.

3.1 Welke strategie is het meest geschikt voor kleine, landelijke gemeenten?

In 2011 werd het al vastgesteld door het Planbureau voor de Leefomgeving en bestuurskundige Verwest: 'Krimp moet je niet bestrijden, maar begeleiden' zo riep ze alle gemeenten op (Radboud Universiteit Nijmegen, 2011). Bestrijden bleek, zeker in de grote krimpregio's, niet te werken en dus moest gezocht worden naar een ander soort strategie. De strategie van begeleiden lijkt in deze grote krimpregio's beter te werken, vooral in combinatie met de regionale samenwerking en de daaruit volgende afstemming. Maar geldt dit ook voor kleine, landelijke gemeenten? Welke strategie hebben zij nodig om op krimp te kunnen anticiperen, of sterker nog, welke strategie is het meest geschikt voor kleine, landelijke gemeenten om uit de negatieve spiraal van krimp te blijven? Dat is de vraag die in deze Masterthesis centraal stond. In dit gedeelte zal getracht worden een antwoord te geven op deze vraag. De strategieën worden geanalyseerd, van waaruit geconcludeerd wordt welke strategie het meest geschikt is om kleine, landelijke gemeenten uit de negatieve spiraal van krimpproblemen te houden.

3.1.1 Strategie 1: Eigen weg

De eerste strategie, gericht op het bestrijden van krimp, zonder dit regionaal af te stemmen is vaak de eerste reactie van gemeenten en bestuurders op krimp. De krimp wordt vaak als ongewenst gezien en dus wil men er voor zorgen dat er, het liefst zo snel mogelijk, weer groei van de bevolking plaatsvindt. Vaak wordt hierbij in hoge mate gefixeerd op de letterlijke bevolkingsaantallen. Samenwerking op het regionale niveau kan wel plaatsvinden, maar dit resulteert niet in concrete

afstemming over de woningbouw. In het verleden is deze strategie veelvuldig toegepast. Het individueel handelen leek in een bepaalde context op de korte termijn wel te werken. Wanneer een gemeente namelijk als eerste in de regio grote woningbouwprojecten opgezet had, kon dit veel inwoners aantrekken. Dit resulteerde vaak in grote en luxe woningbouwprojecten. Op de lange termijn, wanneer andere gemeenten ook grote en luxe woningbouwprojecten op gang brachten, werkte deze strategie niet meer omdat er een overaanbod ontstond terwijl de vraag gelijk bleef of zelfs afnam. De projecten moesten stopgezet worden en veel al nieuw gebouwde huizen kwamen leeg te staan. Complete projecten mislukten hierdoor. Het bekendste voorbeeld hiervan is de Blauwestad in Groningen: 'er zijn op dit moment veel minder mensen in het gebied komen wonen dan men had verwacht' (Van Niejenhuis, 2011, p. 101). Van 2005 tot 2012 zijn slechts 190 van de 1500 beschikbare kavels in Blauwestad verkocht (Van den Berg, 2012). De meeste mensen die er zijn komen wonen komen uit de regio en hadden hier niet heen verhuisd als het project buiten de regio zou liggen (Van Niejenhuis, 2011, p. 94). Bij deze strategie, waarin het bestrijden centraal staat, is het groeidenken nog dominant. Dit groeidenken moet echter omgezet worden in krimpdenken, wanneer een gemeente met een dreiging van krimp te maken krijgt, omdat het groeidenken de krimp waarschijnlijk zal versterken: '(...) the dominant growth orientation that in most cases intensifies the negative consequences of shrinkage' (Wiechmann & Pallagst, 2012, p. 261). Strategie 1 kan dus het beste getypeerd worden als het volgen van de eigen weg, wat op de lange termijn ook, of zelfs wel meer, problemen oplevert.

3.1.2 Strategie 2: Onlogisch & Ineffectief

De tweede strategie is ook gericht op het bestrijden van krimp, maar hierbij vindt wel regionale afstemming plaats. Ook deze strategie blijkt op de lange termijn niet te werken. Wanneer een gemeente regionaal afstemt, en toch een bestrijdende houding aan blijft houden, kan dit de relatie met de andere gemeenten in de regionale afstemming schaden. Op de lange termijn levert dit problemen op voor het vertrouwen dat andere gemeenten hebben in de gemeente die zich bestrijdend blijft gedragen, zij het bewust dan wel onbewust. Deze gemeente krijgt het stempel 'free-rider' en zal (ook in andere beleidsvelden) lastig samenwerkingsverbanden aan kunnen gaan. Hoewel deze strategie op korte termijn voor een individuele

gemeente dus wel zou kunnen werken, worden op de lange termijn de gevolgen van het schenden van het vertrouwen zichtbaar. Omdat er in regionaal verband echter vaak geen 'leider' is die bevoegd is tot het toepassen van sancties komt deze strategie in de praktijk toch nog vaak voor. Gemeenten merken later pas dat deze strategie ineffectief is, omdat het op de langere termijn alleen maar meer problemen veroorzaakt. In een expertmeeting over het krimpvraagstuk in 2013, geïnitieerd door de provincie Zuid-Holland, werd het bestrijden van krimp dan ook door niemand geadviseerd: 'alle instrumenten inzetten om het tij van krimp van de bevolking en de economie te keren, werd door de experts als verspilde moeite afgedaan' (Provincie Zuid-Holland, 2013, p. 3). Strategie 2 kan dus het beste getypeerd worden als een onlogische, ineffectieve strategie.

3.1.3 Strategie 3: Goed op weg

In de derde strategie staat vooral het begeleiden centraal, in combinatie met geen regionale afstemming. Dit begeleiden wordt door de betreffende gemeente dus eigenhandig opgepakt en daarmee niet regionaal afgestemd, het is erop gericht de krimp in de eigen gemeente te begeleiden. Dit wil niet zeggen dat er helemaal geen samenwerking plaatsvindt, maar de eventuele samenwerking resulteert niet in concrete afstemming. Een gemeente die deze strategie hanteert is goed op weg. Zij ziet in dat bestrijden niet helpt omdat de krimp toch wel gaat waar het wil gaan, zij past haar nieuwbouwplannen hierop aan door ze te matigen en past waar nodig sloop en herstructurering toe. Hierbij richt de gemeente zich op de huidige inwoners, om de leefomgeving voor hen leefbaar te houden. Deze strategie komt echter in de praktijk maar weinig voor. Dit is vooral te wijten aan de hoge kosten die het begeleiden met zich mee kan brengen wanneer je dit als gemeente in je eentje doet. Begeleiden van krimp kost vaak ontzettend veel geld en de meeste gemeenten hebben dit geld niet, of willen er geen tot weinig geld aan uitgeven. Voor kleine, landelijke gemeenten is dit een ontzettend belangrijk nadeel, aangezien zij vaak al minder, vooral financiële middelen hebben dan een grote, stedelijke gemeente. Daarnaast komt deze strategie in de praktijk weinig voor omdat begeleiden vaak al in verband gebracht wordt met regionale samenwerking en afstemming en dus vaak niet los van elkaar gezien wordt. Wanneer een gemeente eenmaal de omslag naar het begeleiden van krimp heeft gemaakt, is er vaak al

sprake van regionale afstemming. Dit komt in de volgende strategie, strategie 4, naar voren. Strategie 3 kan hiermee wel getypeerd worden als 'goed op weg'.

3.1.4 Strategie 4: Lange termijn visie

De vierde strategie, gericht op het begeleiden van krimp in combinatie met regionale afstemming, zou de ideale combinatie zijn voor een gemeente die te maken krijgt met krimp. Ondanks de restricties op het gebied van woningbouw die regionale afstemming met zich meebrengt zijn er veel voordelen te noemen. Zo zal de gemeente op de lange termijn leefbaar kunnen blijven, omdat zij geen overschot van woningen produceert en daarmee veel leegstand creëert, en zo dus een kleinere kans heeft om in de negatieve spiraal van krimpproblemen terecht te komen. Daarnaast liggen de kosten van begeleiden weliswaar hoog, maar zouden deze kosten regionaal gedeeld kunnen worden (door middel van bijvoorbeeld een sloop- en herstructureringsfonds). Dit is voor kleine, landelijke gemeenten een belangrijke factor, aangezien zij vaak minder (financiële) middelen hebben dan een grote, stedelijke gemeente. Nadeel van deze strategie is wel dat er vaak nog coördinatieproblemen zijn en een gebrek aan wederzijds vertrouwen. Het proces om regionale afstemming op te starten kan hierdoor stroef verlopen. Maar wanneer regionale afstemming een feit is, en alle gemeenten in de regio meewerken, kan dit de meeste voordelen opleveren voor de lange termijn. Deze strategie is in de praktijk nog slechts minimaal zichtbaar, alleen de grote krimpgebieden lijken deze strategie toe te willen passen. Dit heeft te maken met het feit dat een groot deel van de gemeenten Nederland nog steeds het groeidenken hanteert, zoals ook in Zuid-Holland: 'in Zuid-Holland staan we pas aan het begin van het besef dat er niet altijd sprake is van groei' (Provincie Zuid-Holland, 2013, p. 4). Deze strategie dient daarmee nog zijn weg te vinden in het beleidsdenken van Nederlandse gemeenten, maar kan wel getypeerd worden als een effectieve 'lange termijn visie'.

3.2 **Beschouwing Analyse**

In dit hoofdstuk werd de vraag 'welke strategie is het meest geschikt voor kleine, landelijke gemeenten?' gesteld. Na het analyseren van de strategieën die in deze Masterthesis centraal staan, kan gesteld worden dat strategie 4 het meest geschikt is voor kleine, landelijke gemeenten. De reden hiervoor is dat strategie 4 de beste

optie is voor een kleine, landelijke gemeente ten opzichte van de andere drie strategieën. Strategie 1 is namelijk niet effectief genoeg op de lange termijn en de tweede strategie kan een kleine, landelijke gemeente zich vaak niet veroorloven, wil het een verdere regionale samenwerking in de toekomst niet op het spel zetten. Tot slot is strategie 3 een te dure strategie voor een kleine, landelijke gemeente omdat zij vaak maar weinig financiële middelen hebben. In strategie 4 kan een, weliswaar niet goedkoop, maar wel effectieve strategie gevoerd worden, waarbij de kosten gedeeld kunnen worden. Daarnaast levert begeleiden niet alleen een bijdrage aan een verbeterde leefomgeving (middels sloop en herstructurering) wat een versterking van de krimp tegengaat, maar zorgt het ook voor een betere sfeer in de regio. Wanneer alle gemeenten namelijk bezig zijn met het bestrijdend reageren op een dreiging van krimp, levert dit spanningen op. Wanneer iedereen begeleidend bezig is en er regionaal afgestemd moet worden levert dit minder angst voor free-riding op dan wanneer alle gemeenten bestrijdend bezig zijn. Strategie 4 blijkt dus ook voor kleine, landelijke gemeenten het meest geschikt.

3.3 Welke strategie houdt kleine, landelijke gemeenten uit de negatieve spiraal van krimpproblemen?

Over het algemeen is strategie 4 het meest geschikt om kleine, landelijke gemeenten uit de negatieve spiraal van krimpproblemen te houden. Dit loopt in lijn met de strategie die de grote krimpregio's in Nederland op dit moment hanteren. Ook kleine, landelijke gemeenten doen er goed aan om krimp te begeleiden in plaats van te bestrijden. Daarnaast is regionale afstemming erg belangrijk om te voorkomen dat in een krimp- of anticiperregio er een 'race to the bottom' plaatsvindt. Kleine, landelijke gemeenten doen er goed aan om regionaal af te stemmen omdat juist zij meer baat bij regionale afstemming hebben. Kleine, landelijke gemeenten zijn vaak degene die in hun eentje weinig voor elkaar kunnen krijgen en het meest kunnen lijden onder grote woningbouwprojecten van andere gemeenten in de regio. Kleine, landelijke gemeenten hebben namelijk altijd al gemerkt dat jongeren wegtrekken naar gemeenten waar wel grootschalige nieuwbouw plaatsvindt. In het kader van krimp wordt het aantal jongeren alleen maar minder en zitten kleine, landelijke gemeenten niet te wachten om ook nog eens jongeren kwijt te raken door grote nieuwbouwprojecten in de omliggende gemeenten. Door middel van regionale afstemming kan dit voorkomen worden, en

bouwt elke gemeente naar behoefte. Kleine, landelijke gemeenten kunnen hier meer profijt van hebben dan grote, stedelijke gemeenten, die vaak in moeten leveren op hun plannen voor woningbouw. Naast de regionale afstemming is het voor kleine, landelijke gemeenten ook goed om vast te houden aan het begeleiden en niet het bestrijden van krimp. Naast het feit dat het bestrijden van krimp ineffectief blijkt te zijn, is het voor een kleine, landelijke gemeente ook haast niet te doen om de gevolgen van het bestrijden van krimp op te vangen. Wanneer een kleine, landelijke gemeente erachter komt dat het aantal woningen dat gebouwd is teveel is en er daardoor geen behoefte meer aan is, kan dit leiden tot veel extra kosten in de grondexploitatie. Voor een kleine gemeente is dit, gezien de steeds lager wordende inkomsten en de decentralisatie van taken niet te betalen. Een grotere gemeente kan dit risico beter dragen dan een kleine gemeente. Daarnaast veroorzaakt de leegstand de eerste tekenen van de negatieve spiraal van krimpproblemen, waar de kleine, landelijke gemeenten dan ook weer op moeten anticiperen. Dit kost ook weer veel geld en zo lopen de kosten alleen maar op. Begeleiden is ook geen goedkope optie, maar brengt op de lange termijn steeds minder kosten met zich mee, terwijl de kosten bij bestrijden alleen maar op zullen lopen. Kleine, landelijke gemeenten doen er dus goed aan om hun beleid nu al regionaal af te stemmen wanneer zij in de toekomst te maken zullen krijgen met krimp: 'in een dergelijke situatie is het van groot belang dat gemeenten een goed inzicht hebben in het demografisch perspectief, zich daarvan bewust zijn en hun beleid in regionaal verband met elkaar afstemmen' (Companen, 2011, p. 1).

Met deze combinatie van regionale afstemming en begeleiden, komen we uit op strategie 4. Hier moet echter wel opgemerkt worden dat er veel variatie is, ook binnen kleine, landelijke gemeenten en dat andere factoren, zoals bijvoorbeeld ligging, werkgelegenheid en leefbaarheid ook nog een grote rol spelen. Bij het opstellen van een strategie dient hier dus rekening mee gehouden te worden, verder onderzoek hiernaar is noodzakelijk. In het kort komt het erop neer dat de hoofdlijnen van de strategie begeleiden in combinatie met regionale afstemming in iedere kleine, landelijke gemeenten aangehouden kan worden. Voor de details zijn echter per kleine, landelijke gemeente variaties mogelijk. 'Nevertheless, the regional and local context remains important' (Galjaard, van Wissen & van Dam, 2012, p. 301). Met de basis van strategie 4 kunnen kleine, landelijke gemeenten dus uit de negatieve spiraal van krimpproblemen gehouden worden.

3.4 Case study: welke strategie houdt de gemeente Zederik uit de negatieve spiraal van krimpproblemen?

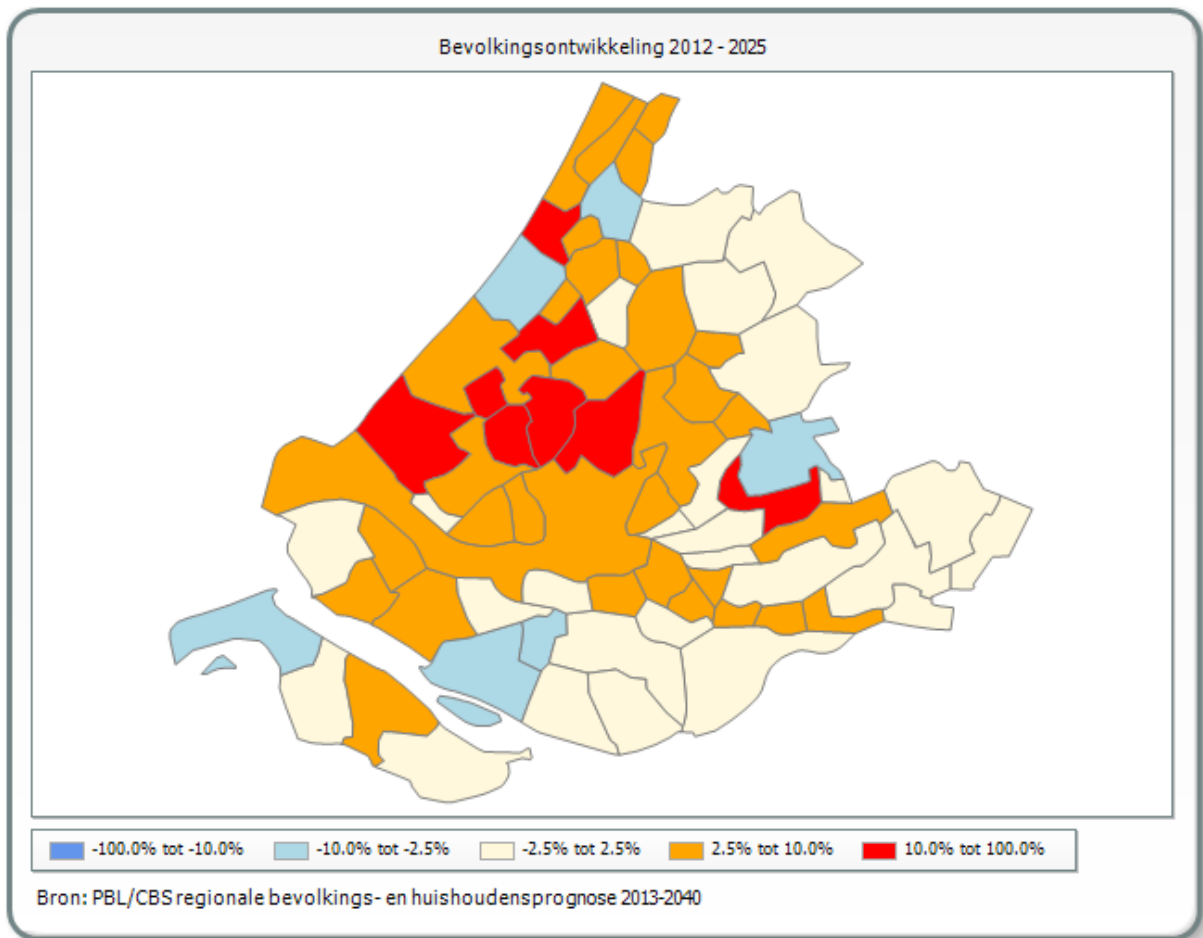
Ook voor de gemeente Zederik geldt dus dat zij uit de negatieve spiraal van krimpproblemen gehouden kan worden door de hoofdlijnen van strategie 4 aan te houden. Deze strategie past het beste bij de gemeente Zederik omdat zij, als kleine landelijke gemeente, er goed aan doet om de woningbouw regionaal af te stemmen. Als kleine gemeente kan zij hier haar voordeel mee doen en de woningbouwplannen van de grotere gemeenten in de regio in de gaten houden en zelfs hierover meebeslissen. De regionale afstemming die de gemeente Zederik op dit moment in de regio heeft, laat zien dat er over woningbouwplannen gediscussieerd kan worden en dat de woningbouwlimiet niet meer onbeperkt is. Naast het regionale afstemmen doet de gemeente er goed aan om de dreiging van krimp te begeleiden in plaats van te bestrijden. Zoals hierboven beargumenteerd blijkt bestrijden, ook in kleine, landelijke gemeenten, op de lange termijn ineffectief te zijn, terwijl begeleiden dat wel is. Begeleiden krijgt in de gemeente Zederik vorm door veel te werken met fasering en behoefte-onderzoek, zodat goed gereageerd kan worden op veranderingen in de markt. Het flexibel bouwen, door middel van levensloopbestendige of makkelijk aan te passen woningen zou nog uitgebreid kunnen worden. Strategie 4 is dus in hoofdlijnen het meest geschikt om de gemeente Zederik uit de negatieve spiraal van krimpproblemen te houden.

In detail zal de strategie echter aan te passen zijn op de gemeente zelf. Bij het bepalen van een strategie dient namelijk niet alleen de brede context meegenomen te worden, ook de lokale context is belangrijk. Elke gemeente is anders en de strategie kan dus per gemeente andere details bevatten. De gemeente Zederik heeft bijvoorbeeld het voordeel dat zij een gunstige ligging ten opzichte van de grotere steden heeft: midden in het groen, maar je staat snel in de stad. Dit blijft altijd wel mensen aantrekken en kan dus de kans op krimp verkleinen. Veel mensen kiezen juist bewust voor een woning in een groene, rustige en landelijke omgeving: 'Veel bewoners hebben bewust voor deze woonomgeving gekozen. Men krijgt er rust voor terug en is gewend een stukje te rijden om boodschappen te doen' (Gemeente Zederik, 2015, p. 8). De kleinschaligheid van Zederik moet dus juist benut worden: 'Niet alle bewoners zijn op zoek naar een groot

dorp met alle voorzieningen' (Gemeente Zederik, 2015, p. 15). Ook scoort de gemeente goed op leefbaarheid, wat de kans op krimp ook kan verkleinen: 'Zederik scoort hoger dan gemiddeld (in vergelijking met Nederland in het algemeen red.) wat betreft de sociale omgang en het ervaren van welzijn in de buurt' (Gemeente Zederik, 2011, p. 17). Daarnaast is er in de gemeente en haar omgeving nog relatief veel werkgelegenheid te vinden. Binnen een straal van 30 autominuten zijn er 600.000 banen te vinden (Gemeente Zederik, 2015, p. 9). Dit draagt bij aan de aantrekkelijkheid van de gemeente als vestigingsplaats, zoals de gemeente dan zelf ook graag benadrukt: 'In Zederik is het goed wonen omdat werkgelegenheid, voorzieningen en steden binnen korte tijd bereikbaar zijn' (Gemeente Zederik, 2015, p. 15) terwijl je zelf in een groene en veilige omgeving kunt wonen. Daar komt bij dat in de hele regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden, waartoe de gemeente behoort, een relatief laag werkloosheidscijfer is (Gemeente Zederik, 2015, p. 9). Ook kan de gemeente Zederik inspelen op haar rol in de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden: 'De regio heeft zowel stedelijke als landelijke woonmilieus te bieden aan mensen die een woning zoeken in de regio. Door beide milieus te benadrukken wordt de diversiteit en de aantrekkelijkheid van de regio verstevigd' (Public Result, concept 2014, p. 6). De gemeente Zederik faciliteert hierin vooral de landelijke woonmilieus en moet er vooral voor zorgen dat deze behouden en aantrekkelijk blijven. Met andere woorden, zij moet zich concentreren op 'het vasthouden en binden van die groepen waarvoor de regio wel aantrekkelijk is' (Public Result, concept 2014, p. 35). In de regionale woonvisie worden de 'unique sellingpoints' van de regio dan ook benadrukt: er is een goede bereikbaarheid en aantrekkelijke landschapsstructuur (Public Result, concept 2014, p. 35). Stichting het Groene Hart heeft gesteld dat '(...) het woonklimaat in het Groene Hart zo aantrekkelijk is dat er geen woningen leeg staan en dat de ontwikkeling van het aantal inwoners dus bepaald wordt door de beschikbaarheid van woningen' (Public Result, concept 204, p. 41). Stichting het Groene Hart geeft hierbij wel aan dat bij het bouwen van woningen meer gelet moet worden op de kwaliteit dan op de kwantiteit van de woningen. Deze details zijn ook belangrijk voor het bepalen van de te hanteren strategie bij een dreiging van krimp.

De gemeente Zederik zal zich dus met de hoofdlijnen van strategie 4 uit de negatieve spiraal van krimpproblemen moeten houden. Hierbij is het belangrijk dat de gemeente zich blijft richten op flexibel bouwen, aangezien de

bevolkingsprognoses zo onzeker zijn. In figuur 5 is te zien dat de gemeente als anticiperregio een krimp van 2,5 procent of een groei van 2,5 procent kan verwachten. Groei- en krimpgebieden kunnen naast elkaar ontstaan en de onzekerheid die daaruit voortkomt vraagt om een flexibele planning: 'the strategic challenge is to deal with this patchwork while accepting that the future remains unpredictable' (Wiechmann & Pallagst, 2012, p. 271). Bij een flexibele planning kan natuurlijk gedacht worden aan faseringen, wat de gemeente Zederik al in grote mate doet om zo de plannen in de tijd nog aan te kunnen passen. Zo is er het voorbeeld van de kern Meerkerk, waar de grootste nieuwbouwwijk van de gemeente gepland is. Vanuit dit project is de eerste woning in de Weide in 2010 opgeleverd en is men op dit moment nog steeds bezig met de daaropvolgende fases. Dit is vooral goed voor om te voorkomen dat jongeren en starters wegtrekken. Wanneer er ieder jaar een klein aantal huizen gebouwd wordt, is de kans waarschijnlijk groter dat zij in de gemeente of de betreffende kern blijven, dan wanneer er één keer in de (bijvoorbeeld) vijf jaar een groot project gerealiseerd wordt en zij dus lang op een geschikte woning moeten wachten. Daarnaast gaat het ook om het bouwen van flexibele woningen. Denk hierbij aan levensloopbestendige woningen, mantelzorgwoningen en woningen die makkelijk te slopen dan wel aan te passen zijn. Flexibel bouwen is nodig omdat de voorspellingen over het bevolkingsaantal in de toekomst nogal uiteenlopen.

Figuur 5: Bevolkingsontwikkeling 2012-2025 Provincie Zuid-Holland: uit Planbureau voor de Leefomgeving/Centraal Bureau voor de Statistiek, 2013.

Mede door deze onzekerheid zijn er door de regio vier scenario's opgesteld voor het aantal te bouwen woningen. Het aantal woningen tussen het 'hoogste' en het 'laagste' scenario varieert echter met een aantal van 3.000 woningen (Public Result, concept 2014, p. 36). Dit is een groot aantal, wat aangeeft dat de toekomst veel onzekerheden met zich meebrengt. Om met deze onzekerheden om te kunnen gaan biedt flexibel bouwen enige uitkomst. Ook moet goed nagedacht worden over het effect en de meerwaarde, om zo het 'ongecoördineerd ieder-voor-zich investeren' te voorkomen (Zuidema, 2013, p. 27). Beleidsmakers moeten voorzichtiger plannen en 'de kans op overinvesteringen moeten afwegen tegen die op onderinvesteringen' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2011, p. 29). Op het gebied van Welzijn zal de gemeente zich vooral moeten blijven inzetten om in ieder geval het basisonderwijs op peil te houden. Met de regio zal gekeken moeten worden naar mogelijkheden om hoger onderwijs te creëren, om zo de ontgroening

en het wegtrekken van hoger opgeleide jongeren tegen te gaan. Dit is echter een ingrijpende maatregel en vergt een nader onderzoek naar de haalbaarheid hiervan.

Conclusie

De hypothesen die opgesteld zijn aan het begin van deze Masterthesis kunnen alle drie bevestigd worden. In hoofdstuk 1 is gebleken dat in kleine, landelijke gemeenten inderdaad eerder en heftiger een negatieve spiraal van krimpproblemen veroorzaakt wordt door een dreiging van krimp. Daarnaast zijn er vier strategieën opgesteld waarmee op een dreiging van krimp geanticipeerd kan worden. Tot slot werd in hoofdstuk 3 geconcludeerd dat strategie 4 in hoofdlijnen de meest geschikte strategie is voor een kleine, landelijke gemeente om uit de negatieve spiraal van krimpproblemen te blijven.

Er kan dus geconcludeerd worden dat een strategie die bestaat uit een combinatie van het begeleiden van krimp en regionale afstemming over de woningbouw (strategie 4) het meest geschikt is om kleine, landelijke gemeenten uit de negatieve spiraal van krimpproblemen te houden. Wanneer kleine, landelijke gemeenten te maken krijgen met een dreiging van krimp, kunnen zij hier het beste op anticiperen door middel van begeleidende maatregelen en afstemming op het gebied van woningbouw met andere gemeenten in de regio. Deze strategie kan in hoofdlijnen toegepast worden in alle kleine, landelijke gemeenten. Dus ook in de gehanteerde case study: de gemeente Zederik. In detail dient echter altijd rekening gehouden te worden met niet alleen de brede, maar ook de lokale context: 'shrinkage is never exactly the same process in two different places' (Bontje & Musterd, 2012, p. 157). Criteria zoals bijvoorbeeld de ligging van een gemeente of de werkgelegenheid in en rond de gemeente kunnen ook een rol spelen in de mate waarin een gemeente met krimp te maken krijgt. De hoofdlijnen van strategie 4 zijn dus geschikt voor alle kleine, landelijke gemeenten, in detail zal deze strategie aangepast moeten worden aan de situatie waarin de betreffende kleine, landelijke gemeente zich bevindt.

Daarnaast kan er geconcludeerd worden dat het niet erg is wanneer er een dreiging van krimp (bevolkingsdaling, ontgroening of vergrijzing) optreedt in een gemeente, zolang een gemeente er maar voor zorgt dat dit zo min mogelijk negatieve gevolgen heeft voor de kwaliteit van de leefomgeving. Op die manier kan voorkomen worden dat een gemeente in de negatieve spiraal van krimpproblemen terecht komt. Want zodra de leefomgeving namelijk verslechtert, vindt er een versterking van de krimp plaats, wat weer een nog verder

verslechterende leefomgeving tot gevolg kan hebben, waardoor er weer meer krimp optreedt: 'deze leefomgevingskwaliteit kan echter op haar beurt ook demografische krimp veroorzaken of versterken; huishoudens verhuizen als ze hun buurt onveilig of verloederd vinden' (Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut, 2009, p. 94). Op die manier kom je heel snel in de negatieve spiraal van krimpproblemen terecht. Door het op peil houden van de leefomgeving kan deze versnelling en versterking van de negatieve spiraal van krimpproblemen worden voorkomen. Bij het bepalen van een strategie om op krimp te anticiperen dient dus niet alleen rekening gehouden te worden met de hoofdlijnen van strategie 4, maar dienen ook andere maatregelen, binnen een breder beleidskader, genomen te worden. De economie kan bijvoorbeeld ook een belangrijke factor zijn om rekening mee te houden. In tijden van economische hoogconjunctuur zullen namelijk andere maatregelen genomen kunnen worden dan in tijden van economische laagconjunctuur. Door de complexiteit van het krimpvraagstuk is het ook vaak onduidelijk of een dreiging van krimp veroorzaakt wordt door het soort economische situatie, of dat de krimp juist de economische situatie kan versterken: '(...) most often such characteristics may include a downturn in the local economy' (Kotilainen et al., 2015, p. 55). Bestuurders en beleidsmedewerkers van gemeenten dienen rekening te houden met het feit dat het krimpvraagstuk zo complex is. Zolang er namelijk niet duidelijk is welke trends de dreiging van krimp veroorzaken, of wanneer de dreiging van krimp juist de trends versterkt, zorgt dit bij bestuurders en beleidsmedewerkers van gemeenten verwarring en kan er geen eenduidige strategie gehanteerd worden.

Nader wetenschappelijk onderzoek kan, zoals uit de onderstaande discussie zal blijken, ervoor zorgen dat gemeenten effectiever om kunnen gaan met het krimpvraagstuk en er het beste uit kunnen halen: '*We have demonstrated that, despite its bad reputation, shrinkage does not have only weaknesses; and even those seeming weaknesses open singular opportunities, not available in growth contexts*' (Sousa & Pinho, 2015, p. 28). Zolang de kleine, landelijke gemeenten in blijven zetten op het begeleiden van krimp en hun woningbouwbeleid hier regionaal op afstemmen, zullen deze kansen en mogelijkheden die een dreiging van krimp kan bieden ook zichtbaar worden. Kleine, landelijke gemeenten moeten hier nu vast op inspelen, zodat zij, wanneer de omslag van groei naar krimp in hun gemeente zichtbaar wordt, hierop voorbereid zijn en hier krachtig op kunnen anticiperen. In

Nederland wordt de omslag van groei naar krimp verwacht over 25 jaar (Hospers & Reverda, 2015, p. 11). In 2040 zal de krimp dus echt toeslaan: tot die tijd zullen gemeenten strategieën moeten hanteren om op dreiging van krimp te kunnen anticiperen. Zo voorkomen gemeenten dat zij rond het jaar 2040 in de negatieve spiraal van krimpproblemen terechtkomen.

Discussie

Uit de conclusie blijkt dat er geen eenduidig antwoord te geven is op de vraag welke strategie in detail het meest geschikt is voor een kleine, landelijke gemeente om te voorkomen dat deze in de negatieve spiraal van krimpproblemen terecht komt. Strategie 4 is in hoofdlijnen wel het meest geschikt voor elke gemeente (zowel klein en landelijk, als groot en stedelijk), maar in details dient de strategie per gemeente aangepast te worden aan de lokale context. 'De regionale en lokale context blijft belangrijk' (Galjaard, van Wissen & van Dam, 2012, p. 301). Hierbij dient vooral gekeken te worden naar de vraag in hoeverre de krimp in een bepaalde gemeente toe zal slaan. Een gemeente waar helemaal geen krimp verwacht wordt hoeft natuurlijk geen grote begeleidingsmaatregelen te nemen en kan andere maatregelen treffen dan een gemeente waarvan verwacht wordt dat de krimp extreem toe zal slaan. Andere belangrijke factoren waar rekening mee gehouden moet worden bij het bepalen van een strategie zijn de ligging van een gemeente, de werkgelegenheid in de omgeving en daarmee samenhangend de verwachte economische ontwikkeling (zowel landelijk als regionaal). Deze factoren kunnen allemaal bepalend zijn voor de ontwikkeling van krimp en dienen dus ook nader bestudeerd te worden bij het bepalen van een te hanteren strategie. De ligging van de ene gemeente kan gunstiger zijn dan de ligging van een andere gemeente. In Nederland is het bijvoorbeeld zo dat verwacht wordt dat gemeenten die aan de rand van Nederland liggen meer te maken zullen krijgen met krimp, dan gemeenten die in de meer centraal gelegen delen van Nederland liggen, zoals bijvoorbeeld de Randstad (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2013, p. 2). Een gemeente aan de rand van Nederland zou dus in detail een andere strategie moeten hanteren dan een gemeente die dichtbij of in de Randstad ligt. Een eenduidig antwoord op de vraag welke strategie het meest geschikt is voor een kleine, landelijke gemeente om niet in de negatieve spiraal van krimpproblemen te geraken is dus in detail ook afhankelijk van andere factoren.

Daarnaast worden de negatieve gevolgen die in deze Masterthesis beschreven zijn niet alleen maar veroorzaakt door krimp (bevolkingsdaling, ontgroening en vergrijzing), maar kennen zij ook andere, vaak economische, oorzaken, die de krimp of de negatieve gevolgen ervan versterken. Vaak is niet duidelijk wat nu precies de krimp veroorzaakt en wat wordt veroorzaakt door de krimp: 'shrinkage can have

different causes and different consequences (...)’ (Bontje & Musterd, 2012, p. 154). Zo is de economische crisis bijvoorbeeld ook een belangrijke factor. De economische crisis kan namelijk zorgen voor een lager geboorte aantal, een grotere groep werklozen, en een dalende vraag naar nieuwbouw (een stijgende vraag naar huurwoningen en goedkope koopwoningen). Hier dient dus ook op geanticipeerd te worden. Daarnaast wordt vaak gesteld dat ook de komst van de VINEX-wijken ervoor gezorgd hebben dat met name de landelijke gemeenten minder in trek zijn bij jonge gezinnen, wat ook een reden kan zijn voor de bevolkingsdaling (Companen, 2011, p. 7 en Provincie Zuid-Holland, 2013, p. 5) Meer onderzoek is nodig om de precieze oorzaken en gevolgen van krimp te kunnen onderscheiden en meer onderzoek kan daarmee bijdragen aan een beter beleid, zoals Franz al eerder stelde: ‘Greater scientific light on the links between economic and demographic developments could open new perspectives for local government development policy’ (Franz, 2004, p. 6). Een gemeente zal dus niet alleen een strategie omtrent krimp moeten formuleren, maar ook een strategie moeten ontwikkelen op basis waarvan andere negatieve gevolgen voor de gemeente of een versterking van de krimp voorkomen kunnen worden. Gemeenten zijn hierbij vooral gericht op de economie en de leefomgeving. Wanneer de economie en de leefomgeving in een gemeente (en haar omgeving) aantrekkelijk zijn, is de kans op krimp ook kleiner. Het is dus niet erg als er een vorm van krimp optreedt, zolang je er als gemeente maar voor zorgt dat je leefomgeving niet verslechtert. Want wanneer de leefomgeving of de economie verslechtert, kan dit de krimp versterken en zo de gemeente in de negatieve spiraal van problemen brengen. Een gemeente die een aantrekkelijke leefomgeving kan bieden en economisch gezien in een goede regio ligt, heeft een kleinere kans op extreme krimp. Er zal wel krimp plaats kunnen vinden, maar deze zal zich niet ontwikkelen tot extreme vormen. Factoren vanuit de economie en de leefomgeving zullen dus ook meegenomen moeten worden bij het bepalen van een te hanteren strategie om op een dreiging van krimp te reageren.

Om het krimpvraagstuk beter te kunnen benaderen, zijn een aantal stappen nodig die gemaakt kunnen worden in het wetenschappelijke veld rond het krimpvraagstuk. Het eerste advies heeft betrekking op de wetenschappelijke literatuur over het krimpvraagstuk. Dit advies voor verder wetenschappelijk onderzoek dat naar aanleiding van deze Masterthesis gedaan kan worden, komt voort uit het thema van deze Masterthesis: dreigende krimp in kleine, landelijke

gemeenten. Met deze Masterthesis is getracht meer aandacht te vestigen op de kleine, landelijke gemeenten, omdat ook zij te maken krijgen met de gevolgen die krimp met zich mee kan brengen. De krimp slaat in kleine, landelijke gemeenten zelfs eerder en heftiger toe. In de wetenschappelijke literatuur heeft tot nu toe de focus veel meer gelegen op de grote, stedelijke gemeenten. Het advies is dan ook om in de toekomst nog meer aandacht aan krimp en de dreiging van krimp in de kleine, landelijke gebieden te schenken in de wetenschappelijke literatuur. Het tweede advies heeft betrekking op het wetenschappelijk onderzoek omtrent het krimpvraagstuk. Het is van belang dat er meer onderzoek komt naar het afstemmen van woningbouw op het regionale niveau. Oplossingen moeten bedacht worden waardoor het voor gemeenten makkelijker wordt om regionaal hun woningbouwprogramma op elkaar af te stemmen. Dit werd in 2011 ook al aangegeven door het Planbureau voor de Leefomgeving. Regionale afstemming komt in krimpgebieden vaak moeilijk van de grond. Naast de coördinatieproblemen is er de angst voor *free-riders*. Gemeenten zijn bang dat andere gemeenten de afstemming omtrent woningbouw niet nakomen: 'het is van groot belang oplossingen te vinden om deze patstelling te doorbreken' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2011, p. 32). Het ontbreekt regionale afstemming vaak aan een leider, iemand die bevoegd is gemeenten terecht te wijzen, of indien nodig te straffen, wanneer een gemeente zich niet aan de afspraak houdt. Hier is mogelijk een belangrijke rol weggelegd voor de provincie. Ten derde is het advies om verder wetenschappelijk onderzoek te doen naar een onderwerp dat waarschijnlijk verder gaat dan de omvang van een enkele masterthesis. De vraag die gedurende het proces van het schrijven van deze Masterthesis vaak naar boven kwam: waar komt krimp eigenlijk precies vandaan en is het wel de oorzaak van veel problemen? Krimp of een dreiging daarvan lijken vaak niet de enige factoren waardoor negatieve gevolgen ontstaan, maar vaak spelen andere oorzaken ook een belangrijke rol. Bij andere oorzaken kan gedacht worden aan maatschappelijke trends of de economische situatie in een gebied. Dit impliceert dat krimp, economie en maatschappelijke trends zeer sterk met elkaar verweven zijn, maar dat in veel gevallen vaak niet helder is welke oorzaken zorgen voor welk gevolg. Zoals Hospers en Reverda dan ook opmerken: '(...) it is not always clear if a population decline is the cause, effect, or intervening variable' (2015, p. 2). Of, zoals Bontje & Musterd al eerder formuleerden: 'it (the study of shrinkage in European regions red.) is a

challenge because the multidimensionality of shrinkage (i.e. the factors involved) (...) make it an extremely complicated phenomenon of which the causes and effects are only partially understood' (2012, p. 157). Nader wetenschappelijk onderzoek dient meer duidelijkheid te scheppen over deze relatie tussen oorzaken en gevolgen. In de toekomst zal het wetenschappelijke veld omtrent het krimpvraagstuk dus meer de focus moeten leggen op kleine, landelijke gemeenten, oplossingen voor een effectievere regionale afstemming en het verduidelijken van de oorzaken en gevolgen die het krimpvraagstuk met zich meebrengt.

Literatuurlijst

Aalbers, C., Heutinck, L. & Visschedijk, P. (2011). Krimp en de groene ruimte in stedelijke gebieden. Retrieved from

http://webdocs.alterra.wur.nl/internet/corporate/themaas/Krimp_stedelijke_gebieden.pdf.

Beetz, S., Huning, S. & Plieninger, T. (2008). Landscapes of Peripherization in North-Eastern Germany's Countryside: New Challenges for Planning Theory and Practice. *International Planning Studies*, 13, 4, 295-310.

Bijker, R. A. (2013). *Migration to less popular rural areas. The characteristics, motivations and search process of migrants* (Proefschrift) Rijksuniversiteit Groningen.

Bontje, M. (2004). Facing the challenge of shrinking cities in East Germany: The case of Leipzig. *Geojournal*, 61, 1, 13-21.

Bontje, M. & Musterd, S. (2012). Understanding Shrinkage in European Regions. *Built Environment*, 38, 2, 153-161.

Boogers, M., Schaap, L., van den Munckhof, E. D. & Karsten, N. (2008). Decentralisatie als opgave: een evaluatie van het decentralisatiebeleid van de Rijksoverheid, 1993-2008. Retrieved from <file:///C:/Users/Gebruiker/Downloads/53ce67e50cf279d935309ad9.pdf>.

Breman, B. (2011). Omgaan met krimp in het landelijk gebied: vitaliteit als vertrekpunt. Retrieved from http://webdocs.alterra.wur.nl/internet/corporate/themaas/PaperBreman_vitaliteitsvertrekpunt.pdf.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2013). Grote gemeenten goed voor driekwart van bevolkingsgroei tot 2025, persbericht. Retrieved from <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/59300416-95E7-4514-831A-E0D82CCCC3BE/0/pb13n062.pdf>.

Centraal Bureau voor de Statistiek & Planbureau voor de Leefomgeving (2013). Regionale prognose 2013-2040: Vier grote gemeenten blijven sterke bevolkingstrekkers. Retrieved from http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/PBL_2013-Artikel-Regionale%20prognose-2013-2040_667_0.pdf.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2014). Demografische kerncijfers per gemeente 2014. Retrieved from <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/68092452-2D41-416C-B5D5-C77737DBDE80/0/demografischekerncijfers2014.pdf>.

Champion, T. & Shepherd, J. (2006). Demographic Change in Rural England. In P. Lowe & L. Speakman (Eds.), *The Ageing Countryside, the growing older population of rural England*. Age concern Books.

Companen (2011). Op weg naar nieuwe balans in regionale woningbouw. Provincie Zuid-Holland/Regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden. November 2011.

Daugherty, H. G. (1995). *An Introduction to Population*. Second edition. New York: The Guilford Press.

De Smet, A. (2012). 'Meanwhile', over de rol van 'pauzelandschappen' in stedelijke (her)ontwikkeling. In G. Bouma, F. Filius & E. Vanempten (Eds.), # *Meer... Met Minder?!* (pp.261-272). Stichting Planologische Discussiedagen.

Dienst Gezondheid & Jeugd (2015). Regionale Nota Gezondheidsbeleid 2016-2019. Versie 17 maart 2015 (concept).

Dyson, T. (2010). *Population and Development: The Demographic Transition*. Zed Books: New York.

Eemsdelta Leeft (z.j.). Wie meedoen: Overheid. Retrieved from: http://www.eemsdeltaleeft.nl/eemsdeltaleeft/overheid_42471/.

Franz, P. (2004). Shrinking Cities – Shrinking Economy? The Case of East Germany. *German Journal of Urban Studies*, 44, 1, 1-15.

Galjaard, R., Van Wissen, L. & Van Dam, K. (2012). European Regional Population Decline and Policy Responses: Three Case Studies. *Built Environment*, 38, 2, 293-302.

Gerring, J. (2007). *Case Study Research: Principles and Practices*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gemeente Zederik (2011). Kernwaarden Zederik: Op zoek naar verbinding. Versie 1.0 April 2011.

Gemeente Zederik (2014). Coalitie-akkoord 2014-2018. Oog op een toekomstvaste samenleving.

Gemeente Zederik (2015). Toekomstvisie Zederikse dorpen 2030: Vitaal, nabij de stad, in het groen.

Gemeente Zederik (2015a). Woonvisie gemeente Zederik 2015-2018. Zederik: Vitaal, Nabij de stad, In het groen. Concept, mei 2015.

Gemeente Zederik (z.j.). Over Zederik: historie. Retrieved from: http://www.zederik.nl/over-zederik/historie_42539/.

Glatter, J. & Siedhoff, M. (2008). Reurbanisation: Inflationary Use of an Insufficiently Defined Term? Comments on the Definition of a Key Concept of Urban Geography, with Selected Findings for the City of Dresden. *Die Erde*, 139, 4, 289-308.

Grossmann, K., Bontje, M., Haase, A. & Mykhnenko, V. (2013). Shrinking cities: Notes for the further research agenda. *Cities*, 35, 221-225.

Haartsen, T. & Venhorst, V. (2010). Window on the Netherlands. Planning for decline: anticipating on population decline in the Netherlands. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 101, 2, 218-227.

Hoekveld, J. J. (2012). Time-Space Relations and the Differences between Shrinking Regions. *Built Environment*, 38, 2, 179-195.

Hollander, J. B. (2011). Can a city successfully shrink? Evidence from survey data on neighborhood quality. *Urban Affairs Review*, 47, 1, 129-141.

Hospers, G. J. & Reverda, N. (2015). *Managing Population Decline in Europe's Urban and Rural Areas*. Dordrecht: Springer.

KAW (concept 2013, oktober). Regionale woonvisie Alblasserwaard Vijfheerenlanden. Overkoepelende visie. Retrieved from <file:///C:/Users/Gebruiker/Downloads/Overall%20deel%20Regionale%20Woonvisie.pdf>.

Kotilainen, J., Eisto, I. & Vatanen, E. (2015). Uncovering Mechanisms for Resilience: Strategies to Counter Shrinkage in a Peripheral City in Finland. *European Planning Studies*, 23, 1, 53-68.

Lacroix C.J. (2010). Urban agriculture and other green uses: remaking the shrinking city. *The Urban Lawyer*, 42, 2, 225-285.

Ligtenberg, C., Boersma, E., Van de Weijer, J. & Dumans, P. (2012). Ruil je rijker. Onderzoek door middel van stedelijke interventies in de context van krimp. In G. Bouma, F. Filius & E. Vanempten (Eds.), # Meer... Met Minder?! (pp. 433-445). Stichting Planologische Discussiedagen.

Lutz, W., Sanderson, W.C. & Scherbov, S. (2004). The End of World Population Growth. In W. Lutz, W.C. Sanderson & S. Scherbov (Eds.), *The End of World Population Growth in the 21st Century: New Challenges for Human Capital Formation & Sustainable Development* (pp. 17-83). Wales: Creative Print and Design Wales.

Martinez-Fernandez, C., Audirac, I., Fol, S. & Cunningham-Sabot, E. (2012). Shrinking Cities: Urban Challenges of Globalization. *International Journal of Urban and Regional Research*, 36, 2, 213-225.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2011). Kamerbrief geografische afbakening van de anticipeergebieden. Retrieved from <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2011/10/18/kamerbrief-geografische-afbakening-van-de-anticipeergebieden.html>.

Müller, B. (2004). Demographic Change and its Consequences for Cities: Introduction and Overview. *Deutsche Zeitschrift für Kommunalwissenschaften*, 126, 1.

Müller, B. & Siedentop, S. (2004). Growth and Shrinkage in Germany – Trends, Perspectives and Challenges for Spatial Planning and Development. *Deutsche Zeitschrift für Kommunalwissenschaften*, 126, 1.

Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (2009). *Bevolkingsvraagstukken in Nederland anno 2009: Van groei naar krimp. Een demografische omslag in beeld*. Amsterdam: KNAW Press.

Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (2009a). Themanummer 1: Congres 80-jarige Nederlandse Vereniging voor Demografie: Groei en krimp in Nederland. *Demos*, 25, 1, p. 1-16.

Nefs, M., Alves, S., Zasada, I. & Haase, D. (2013). Shrinking cities as retirement cities? Opportunities for shrinking cities as green living environments for older individuals. *Environment and Planning*, 45, 6, 1455-1473.

Oswalt, P. (2002). The Shrinking Cities Project. Retrieved from <http://www.shrinkingcities.com/ueberuns.0.html?&L=1>.

Pallagst, K., Wiechmann, T. & Martinez-Fernandez, C. (Eds.). (2014). *Shrinking Cities. International Perspectives and Policy Implications*. New York: Routledge.

Panagopoulos, T. & Barreira, A. P. (2012). Shrinkage Perceptions and Smart Growth Strategies for the Municipalities of Portugal. *Built Environment*, 38, 2, 276-292.

Pardon, A. (2012). Anticiperen op stedelijke krimp in Vlaanderen. In G. Bouma, F. Filius & E. Vanempten (Eds.), # *Meer... Met Minder?!* (pp. 447-458). Stichting Planologische Discussiedagen.

Planbureau voor de Leefomgeving (2008). *Regionale krimp en woningbouw: Omgaan met een transformatieopgave*. Rotterdam: NAI Uitgevers.

Planbureau voor de Leefomgeving (2010). Van bestrijden naar begeleiden: demografische krimp in Nederland: Beleidsstrategieën voor huidige en toekomstige krimpregio's.

Planbureau voor de Leefomgeving (2011). Ruimtelijke Verkenning 2011. Nederland in 2040: een land van regio's.

Planbureau voor de Leefomgeving (2013). Demografische ontwikkelingen 2010-2040. Ruimtelijke effecten en regionale diversiteit. PBL publicatienummer 1044.

Provincie Groningen (2013, september). Ontwikkelingsvisie Eemsdelta. Retrieved from: http://www.provinciegroningen.nl/fileadmin/user_upload/Documenten/Downloads/Ontwikkelingsvisie_Eemsdelta_2030.pdf.

Provincie Zeeland (2012). Omgevingsplan Zeeland 2012-2018: Beleid voor ruimte, milieu, water en natuur. Retrieved from <http://www.zeeland.nl/digitaalarchief/zee1201358>.

Provincie Zuid-Holland (2013). De Krimp Deler. Digitale informatiekant provincie Zuid-Holland. Nummer 1, september 2013.

Provincie Zuid-Holland (2014). Achtergronden en uitkomsten van de Zuid-Hollandse bevolkingsprognoses van 2013. Retrieved from <file:///H:/Instellingen/Temp/Chrome/Achtergronden%20bij%20de%20WBR%20en%20BP%202013.pdf>.

Public Result. (concept 2014, februari). Foto anticipeerregio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden: Inhoudelijke verantwoording.

Radboud Universiteit Nijmegen (2011, 1 september). Oproep aan gemeenten: Krimp moet je niet bestrijden maar begeleiden. Retrieved from <http://www.ru.nl/fm/@821860/oproep-gemeenten/>.

Regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden (2011). Samen Krachtig. Nummer 4, november 2011. Retrieved from <http://vijfheerenlanden.digitaljungle.nl/wp-content/uploads/2014/08/Nieuwsbrief-Visie-2030-november-2011.pdf>.

Regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden (2012) Visie 2030 'Open voor elkaar'. Retrieved from <http://vijfheerenlanden.digitaljungle.nl/wp-content/uploads/2014/08/Visie-2030.pdf>.

Rijksoverheid, Vereniging van Nederlandse Gemeenten & Interprovinciaal Overleg (2009). Interbestuurlijk Actieplan Bevolkingsdaling: Krimpen met Kwaliteit. Retrieved from <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2009/11/27/actieplan-bevolkingsdaling-krimpen-met-kwaliteit.html>.

Rink, D., Haase, A., Grossmann, K., Couch, C. & Cocks, M. (2012). From Long-Term Shrinkage to Re-Growth? The Urban Development Trajectories of Liverpool and Leipzig. *Built Environment*, 38, 2, 162-178.

Ruimtelijk Planbureau (2006). *Krimp en Ruimte: Bevolkingsafname, ruimtelijke gevolgen en beleid*. Rotterdam: NAI Uitgevers.

Schetke, S. & Haase, D. (2008). Multi-criteria assessment of socio-environmental aspects in shrinking cities. Experiences from eastern Germany. *Environmental Impact Assessment Review*, 28, 7, 483-503.

Schilling, J. & Logan, J. (2008). Greening the Rust Belt: a green infrastructure model for right sizing America's shrinking cities. *Journal of the American Planning Association*, 74, 4, 451-466.

Sousa, S. & Pinho, P. (2015). Planning for Shrinkage: Paradox or Paradigm. *European Planning Studies*, 23, 1, 12-32.

Spellerberg, A., Huschka, D. & Habich, R. (2007). Quality of life in rural areas: processes of divergence and convergence. *Social Indicators Research*, 83, 2, 283-307.

Stuurgroep Wonen en Voorzieningen Regio Eemdelta (2013). Woon- en Leefbaarheidplan Eemdelta. Publieksversie. Enno Zuidema Stedenbouw. Retrieved from http://www.provinciegroningen.nl/fileadmin/user_upload/Documenten/Downloads/Woon-en_Leefbaarheidsplan_Eemdelta.pdf.

Van Niejenhuis, R. (2011). *Het verdwenen platteland; Blauwestad als strategie tegen demografische krimp in de regio Oost Groningen* (Master's thesis). Universiteit van Amsterdam. Retrieved from <http://dare.uva.nl/cgi/arno/show.cgi?fid=215745>.

Van den Berg, M. (2012, 28 maart). Blauwestad achtervolgt bouwbedrijven. *BNR Nieuwsradio*. Retrieved from <http://www.bnr.nl/radio/blr-juridische-zaken/549052-1203/blauwestad-achtervolgt-bouwbedrijven>.

Van der Vlerk, A. (2015, 5 juni). AV-gemeenten gaan onderwijs pushen tot samenwerking. Het Kontakt. Retrieved from <https://www.hetkontakt.nl/leerdam/nieuws/av-gemeenten-gaan-onderwijs-pushen-tot-samenwerking>.

Venhorst, V., Van Dijk, J. & Van Wissen, L. (2010). Do the best graduates leave the peripheral areas in The Netherlands? *Journal of Economic and Social Geography*, 101, 5, 521-537.

Verbeek, T., Pisman, A. & Allaert, G. (2012). Zoveel platteland: van harde afbakening naar flexibele criteria. In G. Bouma, F. Filius & E. Vanempen (Eds.), *# Meer... Met Minder?!* (pp.495-506). Stichting Planologische Discussiedagen.

Verwest, F. (2011) *Demographic decline and local government strategies: a study of policy change in the Netherlands*. (Proefschrift). Radboud Universiteit Nijmegen.

Verwest, F., Sorel, N. & Buitelaar, E. (2009). Krimp vraagt om veranderingen woningvoorraad. *Demos*, 25, 1, 7-9.

Verwest, F., Van Dam, F. & Daalhuizen, F. (2010). Het nieuwe wonen: Het krimpende platteland rekt zich rijk. *Geografie*, november/december 2010.

Wiechmann, T. (2013). Conversion Strategies under Uncertainty in Post-Socialist Shrinking Cities: The Example of Dresden in Eastern Germany. In K. Pallagst (Ed.) *The Future of Shrinking Cities: Problems, Patterns and Strategies of Urban Transformation in a Global Context* (pp. 5-15). Institute of Urban and Regional Development.

Wiechmann, T. & Pallagst, K. M. (2012). Urban shrinkage in Germany and the USA: A comparison of Transformation Patterns and Local Strategies. *International Journal of Urban and Regional Research*, 36, 2, 261-280.

Woods, M. (2011). *Rural*. New York: Routledge.

Zuidema, E. (2013). Kwaliteit en leefbaarheid in krimpende regio's: naar een nieuwe planningsmethodiek. Retrieved from http://www.platform31.nl/uploads/attachment_file/117/130313_Kwaliteit_en_leefbaarheid_in_krimpende_regios.pdf.

Bijlagen

Bijlage 1

Interviewvragen omtrent het krimpvraagstuk

1. Merkt u **op dit moment** in uw beleidsveld dat demografische krimp, ontgroening en vergrijzing van invloed zijn?
2. Welke gevolgen hebben demografische krimp, ontgroening en vergrijzing **op dit moment** voor uw beleidsveld? Waarin uit zich dit?
3. In hoeverre zijn deze gevolgen negatief of juist positief voor de gemeente Zederik en haar inwoners?
4. Is een beleidswijziging nodig om op deze gevolgen van demografische krimp, ontgroening en vergrijzing te kunnen anticiperen? Hoe ziet u dit voor zich?
5. Verwacht u **op korte termijn** (binnen nu en 5 jaar) ook nog gevolgen voor uw beleidsveld (dreiging van krimp)?
6. Verwacht u **op lange termijn** (5 jaar of langer) gevolgen voor uw beleidsveld?
7. (Aan de hand van de matrix): In welke strategie valt de gemeente Zederik op dit moment?
8. (Aan de hand van de matrix): Naar welke strategie zou de gemeente Zederik moeten streven?

Bijlage 2

Lijst van figuren

Figuur 1

Titel: Plattegrond Gemeente Zederik

Bron: Wikimedia Commons,

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fc/BAG_woonplaatsen_-_Gemeente_Zederik.png.

Pagina: 22

Figuur 2

Titel: Plattegrond ligging van de gemeente Zederik in Nederland

Bron: figuur van de website www.gemeentenatlas.nl (bewerkt)

Pagina: 23

Figuur 3

Titel: Leerlingenprognoses basisscholen Gemeente Zederik

Bron: Gemeente Zederik, 2015, p. 13

Pagina: 27

Figuur 4

Titel: Krimpstrategieënmatrix

Bron: Eigen ontwerp

Pagina: 34

Figuur 5

Titel: Bevolkingsontwikkeling 2012-2025 Provincie Zuid-Holland

Bron: Planbureau voor de Leefomgeving/Centraal Bureau voor de Statistiek, 2013

Pagina: 62

Uitwerking Interviews

Interviews voor de beantwoording van deelvraag 1: Op welke manier heeft een dreiging van krimp invloed op kleine, landelijke gemeenten?

Beleidsmedewerker A

Odette Remmers (Wmo)

Dit gesprek zal zich vooral focussen op de vergrijzingscomponent van krimp. Deze beleidsmedewerkster ga ik voor mijn onderzoek interviewen om erachter te komen op welke manier bevolkingsdaling, ontgroening en vergrijzing kunnen doorwerken in het beleid van de maatschappelijke ondersteuning van een kleine, landelijke gemeente. Wat gebeurt er in een kleine, landelijke gemeente als er steeds meer ouderen zijn en wat betekent dit voor de voorzieningen?

Woensdag 22 april

Beleidsmedewerker B

Mascha Schwarze (Ruimtelijke Ordening)

Deze beleidsmedewerkster ga ik voor mijn onderzoek interviewen om erachter te komen op welke manier bevolkingsdaling, ontgroening en vergrijzing kunnen doorwerken in de ruimtelijke ordening van een kleine, landelijke gemeente. Wordt de kijk op plannen anders nu er een dreiging van deze krimp is? Of kan de gemeente gewoon op dezelfde manier doorgaan? Wat is het effect van krimp op de ruimtelijke plannen en wordt daar op dit moment al op geanticipeerd?

Donderdag 23 april

Beleidsmedewerker C

Petra Verwaaij (Welzijn)

Dit gesprek zal zich vooral focussen op de bevolkingsdalingscomponent van krimp. Deze beleidsmedewerkster ga ik voor mijn onderzoek interviewen om erachter te komen op welke manier demografische krimp, ontgroening en vergrijzing kunnen doorwerken in het welzijnsbeleid van een kleine, landelijke gemeente. Wat gebeurt er met het welzijn in een gemeente wanneer er minder mensen zouden zijn, maar er wel een toename van ouderen is? Wat heeft dit voor invloed op de voorzieningen, op de jeugd en op de verenigingen in de gemeente?

Donderdag 7 mei

Interview Beleidsmedewerker A

---

1 ***Opening***

2 E: Je hebt eerder aangegeven dat je in jouw beleidsveld de Wmo de gevolgen van krimp kan
3 merken, vooral veranderingen voor ouderen, die meer zorg nodig hebben en langer thuis blijven
4 wonen door extramuralisering, kun je dit misschien toelichten?

5 A: Krimp merk ik nog niet in de zorg, dat merk je aan dat mensen hun indicatie veel minder snel
6 krijgen en dus langer thuis moeten blijven wonen, dat merk je met de aanvragen, dat merk je ook
7 aan de vragen bij het wmo-loket, woningaanpassingen zijn dan nodig, meer op dat gebied,
8 hulpmiddelen dat merk je.

9 E: Dan hebben we het dus meer over vergrijzing?

10 A: Ja precies, dat valt vooral op in deze omgeving, die vergrijzing, dat is dan nog meer zeg maar.

11 E: Merk je dat dan bij de Wmo ook?

12 A: Nu vooral nog met vragen. Met name nu ook nog met vragen waar ze mee zitten, mensen
13 hebben vooral vragen over de nieuwe taken. Maar omdat in deze gemeente relatief meer
14 vergrijzing speelt in zo'n plattelandsgemeente merk je dat hier meer dan ergens anders.

15 E: Denk jij dat die gevolgen negatief zijn of kunnen ze ook positieve gevolgen hebben?

16 A: Waar denk je dan bijvoorbeeld aan?

17 E: Meer ouderen die meer aanspraak doen op de Wmo kan bijvoorbeeld meer kosten.

18 A: Ja dat brengt meer kosten met zich mee, dat zou kunnen, maar financieel kunnen we dat nog
19 niet zien, merken we nog niet, maar dat kan zeker nog komen. Door het wat langer thuiswonen
20 wordt de toename, de druk op mantelzorgers wordt wel groter, waar we als gemeente meer op
21 moeten gaan ondersteunen, zeg maar. En ook om dat meer mogelijk te maken moeten we meer
22 vrijwilligerswerk stimuleren, dus ja dat zijn allemaal wel zaken waar we op moeten investeren, en
23 ook dat preventief aanbod. Je wilt meer eh, je wilt meer, ik noem maar even wat. Nu komt de
24 Seniorenraad, ik noem maar een voorbeeld, met een aanvraag voor een computercursus om
25 mensen digitaal op te leiden, dat heb je met ouderen, die hebben dat meer nodig. En ook
26 bewegen voor ouderen zijn we mee bezig vanuit het project Zederik in Beweging. Je bent als
27 gemeente nu meer met preventie aanbod bezig om dat te versterken.

28 E: Er is dus een beleidswijziging nodig om op die gevolgen te reageren?

29 A: Ja, we zijn ook echt breed bij Welzijn al bezig om een 'pot' te creëren om die burgerinitiatieven
30 en dat preventieaanbod te kunnen stimuleren.

31 E: En in hoeverre is dat al vastgelegd?

32 A: Nee hoor, dat is nog niet vastgelegd, daar zijn de plannen voor, daar zijn we op dit moment
33 mee bezig, om dat te versterken. Met de nieuwe taken, is de rol van de gemeente ook wel anders
34 geworden, nu gaan we opeens zorg aanbieden, kunnen mensen bij de gemeente terecht voor
35 zorg, eerst hadden we alleen maatschappelijke ondersteuning, en nu is dat ook jeugdzorg, dat is
36 allemaal veranderd, en ook bij ons nu de begeleiding voor mensen, dat hadden wij eerst niet. Dat
37 was alleen huishoudelijke ondersteuning, woningaanpassingen en hulpmiddelen, maar nu zit er
38 ook begeleiding bij. Dat doen we met zorgaanbieders, die die begeleiding al leverden, dat werd
39 eerst betaald door het Rijk, via de zorgverzekeraar die contracten had met de zorgaanbieders
40 voor de AWBZ taken, dat zijn de zorg, persoonlijke verzorging, verpleging en begeleiding, maar
41 die functie begeleiding die is naar de gemeente gegaan. De verpleging en de persoonlijke
42 verzorging die blijft nog bij de zorgverzekeraar. Dus we werken nu samen, met transitietafels, in
43 de regio om onderwerpen aan te vliegen, wat natuurlijk eerst helemaal niet was. De gemeente
44 had natuurlijk al wel contact met VGZ, met het zorgkantoor, maar nu is dat, gaat dat veel
45 intensiever.

46 E: Want dat vraag ik me af, kan een gemeente die veranderingen aan?

47 A: Nee, niet in hun eentje. Dat moet je echt samen doen met samenwerken, met de
48 zorgaanbieder, met de zorg- en welzijnsorganisaties, daar moet je wel je subsidiebeleid op aan
49 passen om dingen te versterken. Daar moet je afspraken over maken. Dat merk je echt in het
50 veld. Organisaties komen samen, er zijn bijeenkomsten voor om in die gezamenlijkheid de
51 problemen aan te pakken.

52 E: Dus de gemeente Zederik is te klein om dit zelf aan te kunnen?

53 A: Als Zederik zijn we hier wel sterk in, want ja we hebben de kerk, de kerk is echt
54 participatiemaatschappij voorbeeld nummer 1, die vangen al mensen op, die doen al heel veel,
55 ook bij ouderen. Deze gemeenschap helpt elkaar veel eerder, veel meer als in de stad, dat is een
56 kracht en dat moet je versterken, dat is een kracht, wat er al is versterken, laten zien. Niet alles is

Interview Beleidsmedewerker A

---

57 bekend. Die promotie, wat iedereen doet, dat moet veel meer zichtbaar worden. En dat merk je
58 met het organiseren van bijeenkomsten over bepaalde onderwerpen. En ook wat heel belangrijk
59 is, deskundigheidsbevordering. Dus scholing van mensen. En dan hebben we het bijvoorbeeld
60 over computerlessen, maar ook over cursussen voor mantelzorgers. De cursus 'zorg is de baas',
61 dat doet 'Stichting Mee' die verzorgt bijvoorbeeld die cursussen en dat subsidiëren wij dan weer.
62 In die cursus wordt mensen (mantelzorgers) geleerd hoe ze hun zorg, hoe ze dat het beste
63 kunnen doen, met tips en een aantal lessen, waardoor ze meer handvaten hebben om de
64 mantelzorg uit te kunnen voeren. Want je kunt wel nagaan, 80 procent van de zorg wordt gedaan
65 door mantelzorgers.

66 E: Is dat zoveel?

67 A: Ja, dat zegt iedereen, zo van is dat zoveel? Ja inderdaad. En omdat nu al die nieuwe taken,
68 die zorgtaken naar de gemeenten gaan gaat een gemeente ook, want wij deden al
69 mantelzorgondersteuning, veel meer dingen op de kaart zetten, daar moeten we op gaan
70 inzetten, dat die mantelzorgers ondersteund en niet overbelast raken. Want er zijn ook veel
71 overbelaste mantelzorgers hier. En dat is ook wel wat je hier in het platteland ziet, ten opzichte
72 van de stad, de mantelzorgers zijn zorgmijders, ze zeggen ook niet dat ze mantelzorgers zijn. Die
73 doen dat gewoon en klagen ook niet, ze dragen het gewoon, ze vinden dat dat hoort, dat moet.
74 Het is hier nog in de gemeenschap zo dat hou je voor jezelf, dat willen we juist openbaar maken.
75 Meer bespreekbaar, meer inzichtelijk, dat soort dingen gaan we op inzetten. En dan hebben we
76 ook inderdaad de jonge mantelzorger, die we ook moeten kunnen bereiken. Die zitten dan
77 natuurlijk ook op de middelbare scholen, die we hier niet hebben, we hebben hier alleen
78 basisscholen, maarja ook daar kun je een onderwerp over hebben, er zijn ook jongere kinderen
79 die al helpen bij de ouders die chronisch ziek zijn.

80 En als je dan het vrijwilligerswerk hebt, dat zou ook gestimuleerd moeten worden. Dat het ook op
81 een andere manier kan. Er zijn heel veel vrijwilligers actief. Bij bijvoorbeeld de AV-Zorggroep, een
82 woonzorgcentrum, daar staan 200 vrijwilligers op de lijst, die kun je misschien anders inzetten,
83 samen met 'de zonnebloem', kijken hoe we dat kunnen verbeteren om daar nog meer uit te
84 halen, we proberen dat te verbinden, te versterken. Er gebeuren hier al veel goede dingen, maar
85 dat kunnen we verbeteren door te verbinden.

86 E: Daaruit maak ik al op, als ik dat zo mag stellen, dat jullie ook op de langere termijn die
87 gevolgen nog verwachten?

88 A: Ja, absoluut. Bijvoorbeeld het woonzorgcentrum in Ameide, die hebben al leegstand nu.
89 Mensen met het zorgzwaartepakket 1 t/m 3 hebben extramuralisering en mogen dus al niet meer
90 naar een woonzorgcentrum. Dus ze merken dat nu al met leegstand. Die aanwas wordt al minder
91 want die schaal loopt van 1 tot 10, maar de doelgroep 1 t/m 3 komt al niet meer in aanmerking,
92 dus er is gelijk een stukje markt weg zeg maar. De verzorgingshuizen lopen dus leeg, dat zou je
93 niet verwachten, maar mensen blijven ook langer gezond, mensen worden ouder, blijven langer
94 gezond. Dat merken zij zeker. Je zou denken, die vergrijzing blijft dat wel voor. Het is meer dat er
95 behoefte is aan andersoortige woningen: scheiden wonen en zorg, dat vliegen we al regionaal
96 aan met de transitietafels en zorgaanbieders, hoe we dat kunnen vormgeven en verbeteren. Er is
97 meer vraag naar appartementen. Hier zeker niet gestapeld, maar dat je wel gewoon je zorg kunt
98 krijgen aan huis. De meeste mensen willen eigenlijk ook niet naar een bejaardentehuis, ze willen
99 zo lang mogelijk eigenlijk thuis blijven. En ik vind het een goede ontwikkeling dat de gemeente
100 hier nu dus ook veel meer naar kijkt. Van hoe blijven mensen dan toch op een prettige manier
101 langer thuis. En waar er dan ook de behoefte aan gemeenschappelijke activiteit, dat je een
102 ruimte hebt, waar je dan naar toe kan, net als wat je in een bejaardencentrum hebt, dat je
103 beneden de bingo kan doen, dat je je sociale contacten kan bijhouden, dat faciliteren.
104 Bijvoorbeeld Open Vensters, die willen nu veel breder gaan inzetten, die hebben de ruimte, de
105 locatie al, op een bredere doelgroep, verder openstellen, een laagdrempelige inloop, waar ze een
106 bakje koffie kunnen doen tegen kostprijs en zo het contact met elkaar versterken en de zorg aan
107 elkaar verbinden, dat willen we wel stimuleren. Niet alleen de inwoners van Open Vensters, maar
108 ook van de rest van Ameide en als er interesse is zelfs daarbuiten. Ze gaan vanuit die inloop nu
109 kijken naar wat voor activiteiten ze nog meer kunnen organiseren. Vanuit dat je een inloop hebt,
110 even een bakkie doen, even de gezelligheid, tegen kostprijs, dat is gewoon leuk betaalbaar, daar
111 ga je even heen, even buurten, je hoeft niet perse iets te nemen want je kan ook een glaasje
112 water krijgen, even lekker zitten en een praatje maken, sociale cohesie. En dat is al mooi dat zo'n
113 zorgaanbieder dan zo proactief daarin is, die zijn ook allemaal bezig die zien ook al die

Interview Beleidsmedewerker A

---

114 ontwikkelingen, die hebben daar ook hun rol in, en verantwoording. Wij zijn als gemeente niet als
115 enige verantwoordelijk, dat zijn we gezamenlijk. Wij zien ons als faciliterend en stimulerend voor
116 de kracht uit de samenleving, dat is onze rol. Wij hoeven dat niet zelf te verzinnen bij wijze van,
117 laat de initiatieven zien die er zijn, de initiatieven uit de samenleving zien op komen. Want dat is
118 heel leuk, de seniorenraad komt zelf van 'goh, we willen computerlessen voor ouderen opzetten'.
119 Die gaan dan zoeken en doen, en dan help ik even, ik kijk dan van je moet daar zijn, of ik stuur
120 ze zo bij, dan hebben we geld nodig van de gemeente. En als gemeente vind je dat leuk, maar je
121 wil niet als enige zijn, er moet altijd een co-financierder zijn. Niet dat wij als enige dat doen. Dat
122 je met een Rabobank meer kijkt hoe je sociaal bezig kunt zijn, het sociaal ondernemen, om
123 bedrijven er meer bij te betrekken, die willen ook hun steentje bijdragen, en dat doen ze al op een
124 heleboel manieren en dat wil je verbinden. Je kijkt naar de eigen kracht en het bundelen ervan.
125 Dat zie je nu al. Iedereen is op zijn eigen eiland goed bezig maar hoe verbindt je dat. Als je daar
126 dan nog eens even een extra impuls kunt geven dan is dat natuurlijk nog mooier. Ik vind het een
127 kracht hier, ik vind het juist leuk dat we de kleinste zijn in de A-V (Alblasserwaard-
128 Vijfheerenlanden red.). Ja, weet je, dat moet je promoten, hartstikke goed!

129 **Stukje uitleg over onderzoek**

130 A: Misschien is het een idee om studenten die woningruimte nodig hebben in de lege woningen
131 van Open Vensters te plaatsen tegen een lagere prijs, in ruil voor hulp aan de ouderen.

132 **Stukje ideeën opdoen over leegstand in Open Vensters**

133 A: Ik zit nog even te denken over de gevolgen van krimp. Met verbinden kun je echt de
134 initiatieven aan elkaar koppelen, wie weet. Dat soort initiatieven zijn er wel, dat mensen dan
135 ergens gaan wonen. In Gorinchem is er echt een super leuk initiatief. Die ouders zijn
136 ondernemers, zijn heel ondernemend, laat ik het zo zeggen, hebben een oud pand gekocht en
137 hun dochttertje is gehandicapt en daar hebben ze een appartement voor haar gemaakt en daar
138 hebben ze dus appartementen bij, en dan screenen ze mensen om hun dochttertje te helpen. En
139 daaronder hebben ze een hele inloop van internetcafé, vergaderruimtes en dat doen ze alleen
140 maar omdat hun dochttertje van mensen houdt. Heel veel van sociaal en gezelligheid. Dan zijn er
141 beneden altijd mensen en die doen op vrijwillige basis schoonmaakwerk. Dat heet de bank van
142 Noppes, echt super leuk. Dus dan zorgen ze met z'n allen dat het schoon is, en weet je iedereen
143 heeft een dienst zo, dat kost helemaal niets. Jonge ondernemers kunnen daar terecht, kunnen
144 daar werken, kunnen daar vergaderen. Dat is natuurlijk te gek, dat je dat zo kan regelen met de
145 zorg en een paar appartementen. Nu hoeft dat dochttertje niet naar een instelling, dat is echt te
146 gek, hele leuke ouders. Het is ook inspirerend voor anderen om ook op een bepaalde manier
147 anders te kijken naar dingen. Dat je mensen kunt inspireren, dat je een soort platform zou
148 kunnen hebben. Dat je dit allemaal weet, want je merkt dat met in het veld lopen, er zijn een
149 heleboel dingen die anderen niet weten. En dat inspireert anderen, weet je wel, dat zorgt voor
150 meer beweging, daar wordt je positief van met z'n allen. Er is alleen maar negatief nieuws. Er
151 moet meer bekendheid, meer pr, meer communicatie voor komen. En we zitten een beetje te
152 denken, ik ben dan bezig met het mantelzorgers- en vrijwilligersbeleid in de regio, we gaan straks
153 een verkenningssessie doen, met organisaties van, hoe kunnen we nou met z'n allen een
154 programma hebben om het beter ondersteunen van mantelzorgers, vrijwilligers? En daar komt
155 dus een onderdeel van, het zichtbaar maken van wat er allemaal is aan goede initiatieven. En je
156 zou een platform kunnen hebben van 'samen sterk in de regio', die naam hebben we al staan
157 voor de vier decentralisaties. Dat je een soort platform hebt waar iedereen, waar mensen dan lid
158 van kunnen worden en waar alle ideeën in zitten en dan bundel je die financiën. En dat je een
159 groter geheel in de regio hebt voor mantelzorgers. Daar stopt iedereen het geld in en dan bundel
160 je die financiën en dan kun je veel meer promotie geven en dan komen er weer meer initiatieven
161 op gang. En dat heb je juist regionaal dan nodig, die kracht van een Gorinchem, de groteren,
162 daar hebben wij dan ook profijt van. En zij hebben ook profijt van hoe hier dan weer dingen
163 worden gedaan. Je hebt bijvoorbeeld een initiatiefhuis van de Waard. Dat is een pilot in
164 Molenwaard, en die hebben dan met vrijwilligers zelf een inloop gecreëerd. Die worden
165 ondersteund, wel door professionals, ook door 'mee' (Stichting Mee red.), om dat te helpen
166 opzetten. Dat is echt voor mensen, voor iedereen. Je kan met een indicatie komen, of zonder
167 indicatie, hè met een AWBZ zorg indicatie, maar er komen ook mensen met een handicap,
168 autisme bijvoorbeeld, of mantelzorgers die gewoon even langgaan. Een soort dagbesteding
169 maar dan zonder afspraak. En ook met activiteiten, eigenlijk hetzelfde wat eigenlijk Open
170 Vensters wil doen, daar is het de organisatie die het neerzet, maar hier zijn het dan bewoners die

Interview Beleidsmedewerker A

---

171 dit opzetten, het is vanuit de inwoners gekomen. En die worden nu ondersteund door
172 professionals op de achtergrond, dus dat is qua kosten ook anders. Maar het is maar de vraag of
173 je dit soort ondernemers kunt vinden. Want bijvoorbeeld de man die de kar trekt in Goudriaan
174 (Molenwaard), die man heeft een spierziekte, maar is een hele ondernemer, die is voorzitter, hij
175 trekt de kar daar. Het is erg persoonsgebonden. Zodra je die mensen niet kunt vinden kan het
176 hele initiatief niet doorgaan. Of als er opvolging moet komen en ondersteuning, daar ben je dan
177 als gemeente bij, die faciliteer je met huur en promotie. En natuurlijk heb je het Kontakt, in het
178 Kontakt staat dat wel maar niet alle mensen lezen dat. Maarja hoe kom je dan aan het
179 initiatievenplatform, dan denken we toch ook aan een gezamenlijk katern in het Kontakt, 'samen
180 sterk in de regio' of 'samen sterk in Zederik' maarja daar kun je allemaal vormen voor bedenken,
181 dat is nog allemaal verkennen. Binnenkort hebben we een sessie, dat is al heel gauw, met een
182 visueel bureau, dat bureau trekt zo'n visie gelijk op een blad, maken het visueel. En tegelijkertijd,
183 zij zorgen er voor dat tijdens het proces al stappen worden gezet voor de samenwerking, je leert
184 elkaar kennen, de gezamenlijke visie. Het wordt een gezamenlijk beeld. Dat willen we dus doen
185 met het bedrijfsleven, de kerken etc. de hoofdspelers daaruit. Dan willen we proberen de
186 verbinding te leggen, dus we beginnen eerst met een kernteam en dan breidt dat zich uit. En we
187 willen ook de ING, de Rabobank, de grote jongens, ook de pensioenfondsen, zodat je ook
188 fondsen kunt werven. Dat je het gezamenlijk aanpakt met externe financiering, we zijn niet alleen
189 verantwoordelijk voor bijvoorbeeld die computerles bij die ouderen, waarom moeten we dat
190 alleen doen? En dan heb je het eigenlijk over fondswerving, maar als je dan zeg maar een
191 paraplu hebt, dan is het niet meer van o, we doen het daar in, een bedrijf kan maar 1 keer z'n
192 geld uitgeven voor het sociaal ondernemen. Dan heb je veel meer effectiviteit als je dat
193 gezamenlijk doet. Anders merk je dat niet dat je dat doet. Je voelt je meer samen met z'n allen
194 bezig voor die mantelzorger, want die mantelzorger heeft van alles nodig, dan heb ik het even
195 over het beleid dat wij voor die mantelzorger willen, iedereen draagt daar zijn steentje aan bij,
196 zodat hij niet overbelast is. Dat loopt al, dat gebeurt al, maar toch blijven mantelzorgers
197 overbelast. Het kan beter, het kan meer op elkaar afgestemd worden, meer op de vraag. Wat wil
198 die mantelzorger nou? En dat kan jij als jij een klein stukje levert aan die mantelzorger kun je
199 vragen van 'goh mantelzorger, waar heb je nou eigenlijk behoefte aan?' en dan kan je maar 1
200 dingetje invullen, behoefte A noem ik het maar even. Want jij bent een organisatie die
201 ondersteunt op behoefte A. Dat is prima, maar je wil dat hij/zij ook op behoefte B, C en D
202 ondersteunt wordt. Dus al die organisaties doen dat wel, iedereen is op zijn manier die
203 mantelzorger aan het bevragen, maar het is natuurlijk fijner als je dat in 1 keer kunt doen. Want
204 dat hoor je ook van de mantelzorgers, van 'ja oke, dit is er maar ik weet het niet waar het is, waar
205 moet ik zijn, en o ik wist niet eens dat dat bestond'. En als je dat gezamenlijk dus aanvliegt, dit
206 doen we met z'n allen. het is niet alleen een sociale kaart hebben, een informatieboekje, dat kan,
207 maar het moet levendiger. Daar moet je heen, je wil een participatiemaatschappij, je wil de eigen
208 kracht stimuleren. Daar zijn we dus zo'n beetje mee bezig.
209 Maarja heeft dat met krimp te maken? Ik denk wel van als je kijkt in algemene zin, bij elke
210 ontwikkeling, maakt even niet uit wat, want straks kan het groei zijn, zie je dus mensen al bezig,
211 partijen, die gaan op ontwikkelingen reageren, of actie nemen. Dat zie je in algemene zin
212 gebeuren. En als je dan dus, dat vind ik het mooie van dit soort dingen, je ziet wel
213 gezamenlijkheid ontstaan. Als er een probleem is, zie je wel dingen, dan gaan mensen, dat zit
214 toch wel in de mens, die gaan oplossingen zoeken, die gaan in organisaties, los, burgers alleen,
215 die zie je in actie komen. En ja dat vind ik wel een opvallende van zeg maar de mens, die gaan
216 toch, er zitten er altijd bij die wel ideeën hebben, ze geven niet op. En ja dat is misschien, dat kun
217 je meenemen, we hebben het nu over krimp, je ziet initiatief ontstaan, en ik denk een gemeente,
218 die is ervoor om om wat voor ontwikkeling er ook op je pad komt, dat kan ook een overstrooming
219 zijn, dan bouw je weer op, hè, net als in New York, is om initiatieven te stimuleren, zorgen dat de
220 schwing erin blijft, gezamenlijk, met andere partners hoor, dat je er met z'n allen die schwing in
221 probeert te houden. Maakt niet uit wat er op je pad komt met z'n allen in de regio, gewoon dat
222 sterk blijven. En nu krimp, nu groei, en natuurlijk is dat rot, en heeft dat consequenties voor dan
223 weer voor die en dan weer voor die. Maarja dat denk ik, dat dat heel belangrijk is. Ik denk dat
224 Zederik dat ook wel uitstraalt, we willen dat vitaal houden, en hoe we dat dan even, weet je, dat
225 je al die visie hebt, en de partijen erbij nemen, gezamenlijk.

226 ***Afsluiting***

Interview Beleidsmedewerker B

---

1 *Opening*

2 E: Merk je op dit moment iets van krimp in de ruimtelijke ordening?

3 B: Ja, want van krimp op zich nog niet, daar merken we niks van. Niet op dit moment in ieder
4 geval. Dat is inderdaad dat je wel dan, vanuit alle ruimtelijke ordeningshoeken wordt je er wel op
5 voorbereid van let op, want over zoveel jaar, er komt krimp, letterlijke krimp zeg maar. Ze zeggen
6 al wel van je moet geen wijken van 40 duizend woningen gaan bouwen want dat staat dan over
7 20 jaar leeg. Maar het is hier allemaal zo kleinschalig dat dat toch niet aan de orde is zeg maar.
8 Wat dat betreft, we proberen er wel af en toe bij de wethouders in te houden van maak niet zulke
9 plannen want als het leegstaat, als je zo'n spookdorp als in Limburg of in Groningen, als je dat
10 wordt, dat wil je ook niet. Maar op zich merk je daar hier op dit moment echt nu niks van. Wat je
11 wel heel erg merkt is de vergrijzing. En dan vooral in het soort woningen wat gebouwd wordt of
12 wat gebouwd gaat worden. Want ja, je merkt toch wel dat er steeds meer woningen
13 levensloopbestendig moeten zijn. Dus dat er starters in moeten kunnen omdat er inderdaad nog
14 steeds jonge gezinnen zijn, maar dat ze ook geschikt moeten zijn voor mensen die 90 zijn dus
15 dan moet er ruimte zijn om met de rolstoel er door heen te kunnen bijvoorbeeld. Ze willen niet
16 naar een bejaardentehuis, dat speelt wel heel erg. En wat dan nog wel een grote verandering is,
17 dat komt voornamelijk door de woningmarkt hoe die dan nu is. Dat is natuurlijk weer iets anders
18 wat er ook allemaal van invloed op is. Eerst had je allemaal mensen die zo'n 70 jaar in hun huis
19 hadden gewoond, die hebben daar ooit een ton voor betaald en dat is nu drie ton waard dus die
20 gingen dan dat huis verkopen. Dan hadden ze heel veel geld, dat zetten ze op de bank en van de
21 rente konden ze leven en in een huurhuisje wonen, daar kwamen allemaal grote woningen door
22 vrij. Maar die doen dat nu allemaal niet meer, want je maakt er ten eerste minder winst op omdat
23 de huizenprijzen gezakt zijn, en daarnaast merk je toch vaak dat als ze dat toch doen en het geld
24 hebben dat ze er geen rente over krijgen omdat de banken geen rente meer geven, dus ze
25 hebben ook dan het geld niet meer om van te leven. Dan heb je een ton, dat moet je op gaan
26 eten en dan ga je rekenen van nou hoe lang leef ik nog, ik kan er 10 jaar van leven, maarja
27 misschien leef ik nog wel 15 jaar. Dat is een risico en dat doen ze dus niet. Dat merken we wel
28 heel erg want daardoor blijven ze allemaal langer in hun woning zitten. En wat ze vroeger zeiden
29 van mensen stromen wel door, die wonen nu met 1 kind in een klein huis, maar met 2 of 3
30 kinderen gaan ze naar een groter huis, ze krijgen een betere baan en kunnen een duurder huis
31 kopen van die bejaarde en die bejaarde gaat dan naar een flat of huurhuis of verzorgingstehuis.
32 Dat gebeurt niet meer want die bejaarde mensen blijven gewoon zitten. En dat merk je wel aan
33 de woningbouw want we moeten nu ook gewoon wat grotere woningen bouwen om die
34 doorstroom op gang te krijgen. Anders kunnen al die groeiende gezinnen geen woning vinden,
35 omdat we vanuit vroeger bijna alleen nog maar voor starters bouwden. Wat ook belangrijk blijft,
36 ondanks de ontgroening is het toch zo van nou als we in ieder geval zorgen dat er een paar
37 woningen zijn dan blijven er vast wel een paar hangen, dan maak je dat in ieder geval mogelijk.
38 E: Zijn deze gevolgen negatief of positief voor de gemeente?

39 B: Ik denk dat het ook positieve kanten kan hebben, vooral omdat de kwaliteiten van de dorpen in
40 Zederik juist die kleinschaligheid is. Er wonen ook mensen die geen zin hebben om in Vianen of
41 Nieuwegein, een groter(e) dorp/stad te gaan wonen. Dus ik denk juist dat als er minder mensen
42 zijn de grond goedkoper wordt, en dat er dan vanuit de ruimtelijke ordening wat ruimere
43 woningen gebouwd kunnen worden, met een grotere tuin. En ik denk ook dat mensen die hier
44 willen wonen daar behoefte aan hebben. Anders waren ze wel in de stad gaan wonen. Dus ik
45 denk dat dat wel een voordeel kan zijn. Nadeel daaraan is toch wel dat, als je bijvoorbeeld hier in
46 Meerkerk kijkt, er is nog wel een supermarkt, en een groenteman en een slager, maar in de
47 Tolstraat bijvoorbeeld, daar zat eerst een boekwinkel die nu weg is, er zaten twee kappers, daar
48 zit er nu nog maar 1. Dat soort dingen, dat verdwijnt nu al, dat soort voorzieningen, en als je dan
49 nog minder mensen in je gemeente hebt wordt dit alleen maar groter. En dat is denk ik wel een
50 risico, want ja mensen kiezen hier voor de rust, maar een supermarkt op de hoek vinden ze toch
51 ook wel makkelijk.

52 E: Als ik dat even samen mag vatten, zie jij voor woningen juist positieve gevolgen, want je kan
53 beter inspelen op die behoefte van mensen die hier willen wonen, maar aan de voorzieningen
54 kant kan het juist negatief doorwerken?

55 B: Ja klopt, inderdaad!

Interview Beleidsmedewerker B

---

56 E: Denk jij dat daar beleidswijzigingen voor nodig zijn?

57 B: Ja ik denk het wel, maar ik denk dat dat nog een poosje duurt voordat ze daaraan toe zijn.
58 Maarja er is op dit moment nog geen letterlijke krimp dus als dat gaat spelen zal de urgentie ook
59 hoger zijn bij de politiek. Dus tot nu toe willen ze nog in elke kern uitbreidingsmogelijkheden
60 geven. En dat snap ik ook wel want ze willen overal alles in stand houden en overal zijn mensen
61 die er willen wonen. Maar ik denk dat als er echt sterke krimp komt dat je toch meer moet
62 concentreren om te zorgen dat bijvoorbeeld in Meerkerk het in stand blijft. Je richten op de
63 voorzieningen in de kernen. Zorgen dat hier de supermarkt voldoende draagvlak heeft. Als je
64 bijvoorbeeld kijkt in Lexmond, dat zit heel dicht bij Vianen, dus ik denk dat mensen daar minder
65 problemen zouden hebben als ze naar de C1000 in Vianen zouden moeten want ja, dat is 5
66 minuten verder dan de Spar, dat valt wel mee zeg maar.

67 E: En als die krimp er echt komt, wat voor beleidswijzigingen zou je dan nodig hebben?

68 B: Ik denk je dat je dan de overall visie op de gemeente zeg maar, wat we nu als visie hebben is
69 voor ruimtelijke ordening dan, de drie verzorgingskernen, Ameide, Lexmond, Meerkerk, daar
70 concentreren we veel woningbouw om twee redenen. Ten eerste om het draagvlak voor de
71 voorzieningen in stand te houden en ten tweede omdat mensen gewoon graag bij voorzieningen
72 wonen dus het is logisch om daar te bouwen. Maar ik denk dat je dan in plaats van 3
73 verzorgingskernen misschien naar 1 of naar 2 zou moeten, dat je het bewust kleiner maakt.

74 E: Dus dan ga je in de woondorpen niet meer uitbreiden?

75 B: Niet helemaal, maar gewoon niet meer dan nu ook gebeurt. Op de manier zoals we het nu ook
76 doen, de organische groei. Bijvoorbeeld in Leerbroek, er willen altijd wel mensen in Leerbroek
77 wonen, maar zoals jij ook in de migratiecijfers hebt kunnen zien, dat het er uiteindelijk niet heel
78 veel meer zijn dan dat het er waren. Dat zijn echt de mensen die uit huis gaan dus dat zijn
79 misschien 3 woningen per jaar, dat moet natuurlijk altijd blijven kunnen maar dat is zo
80 kleinschalig, dat het niet op die manier een bijdrage heeft zeg maar. Dat kan opgelost worden
81 door doorstroming of een enkele woning bijbouwen. Dat kan altijd, maar daar hoeft dan
82 beleidsmatig niets aan veranderd te worden, dat kan gewoon doorgaan zoals we het nu al
83 hebben voor de kleine dorpen. Dat zou bijvoorbeeld voor Ameide dan wel heel anders kunnen
84 worden. Daar zijn nu bijvoorbeeld nog heel veel uitbreidingsplannen, bij Open Vensters, bij het
85 oude tuincentrum aan de Tiendweg komt veel nieuwbouw, en in de verre toekomst en in de
86 toekomst achter de Hoogwaard en de Kerkweg nog een heel uitbreidingsplan van 90 woningen
87 ofzo, ja ik denk dat je zulk soort dingen als er sprake is van krimp moet zeggen van dat doen we
88 niet, of misschien verplaatsen naar Meerkerk, dat je in ieder geval in 1 kern, dat in 1 kern alles
89 blijft bestaan.

90 Op korte termijn dus het wijzigen van de soort woningen, we blijven bouwen maar spelen meer in
91 op de doelgroepen die er in komen, de behoefte van woningzoekers. Dat we ook bestaande
92 bouw, dat dat aan te passen is aan bijvoorbeeld senioren.

93 E: En dat halen jullie allemaal uit het woonwensenonderzoek?

94 B: Ja, de CBS en Primos en Pearl prognoses staan daarin en alle behoeften worden daarin
95 meegenomen.

96 E: Ik zal je even mijn strategieënmatrix laten zien en uitleggen *uitleg*. Waar denk je dat de
97 gemeente Zederik op dit moment staat?

98 B: Aan de kant van het bestrijden, dat is hoe de politiek er nog een beetje in zit. En de provincie
99 maakt het al verplicht om regionaal af te stemmen. Je hebt wel onze regionale woonvisie? Ik zal
100 even kijken of ik nog meer voor je op kan zoeken. Dat wordt eigenlijk al een beetje vanuit de
101 Provincie verplicht om dat soort dingen te doen in de regionale woonvisie. Maar de regio A-V
102 (Alblasserwaard-Vijfheerenlanden red.) heeft gezegd, we gaan geen getallen noemen want dat is
103 nog allemaal veel te onzeker en we gaan dat gewoon met elkaar bepalen. We hebben nu
104 gewoon een totaal aantal woningen van 3500 tot een uitloop volgens mij tot 4500 woningen. En
105 dat mag in de regio gebruikt worden en dan gaan we gewoon met elkaar inderdaad in overleg en
106 afstemmen van nou, jij hebt een plan voor 7 dat mag en jij hebt een plan voor 12 dat mag ook en
107 jij hebt een plan voor 8, maar dat komt in het vaarwater van het plan dat eraan komt dus dat doen
108 we niet of dat mag pas over 3 jaar.

109 E: Dus er zijn geen harde afspraken maar het moet wel binnen dat kader passen?

110 B: Ja, dan zit je ongeveer halverwege regionale afstemming. Het mooie ervan is dat natuurlijk,
111 het doel ervan is dat je het op die manier begeleidt, maar dat alle wethouders gewoon denken, o
112 we proppen er zoveel mogelijk woningen in en we zien wel wat er kan.

Interview Beleidsmedewerker B

- 113 E: Dus binnen de gemeente, als beleidsmedewerkers, zitten jullie wel meer aan de
114 begeleidingskant, maar qua uitvoering meer op bestrijden?
- 115 B: Ja, ja, nou ja dat is wel lastig te stellen. Want wat je natuurlijk doet is je bouwt wel voor dit
116 moment. Want uit de prognoses blijkt wel dat, de verwachting is dat er tot 2030 ofzo geloof ik nog
117 geen krimp is. Dus ja dat is best nog een heel eind. En om nu al te zeggen van nou we doen niks
118 meer want vanaf 2035 hebben we pas krimp dan heb je weer te weinig woningen voor de
119 mensen die er nu voor staan. Dat kun je ook niet maken. Vandaar dat er toch, ja dat het altijd een
120 beetje van het ene been op het andere been hinkelen is. We zweven een beetje. Het verschilt
121 toch wel per project. De regionale afstemming is er dus zeker maar ja het is echt letterlijk
122 afstemmen. Iedere keer komt er een groepje bij elkaar om met elkaar te praten.
- 123 E: En hoe zit dat dan met de anticipeerregio?
- 124 B: Ja dat heeft de provincie Zuid-Holland gedaan. Die heeft regio's in haar provincie aangewezen
125 die in de toekomst met krimp, of vergrijzing of in ieder geval iets met demografische
126 ontwikkelingen te maken krijgen die anders zijn dan nu, daar is een anticipeerregio ingesteld. Dat
127 hield eigenlijk in dat mensen vanuit de regio A-V (Alblasserwaard-Vijfheerenlanden red.) bij
128 elkaar kwamen en samen met mensen van de provincie is een rapport gemaakt in eerste
129 instantie om te kijken wat hier speelt en wat we daarmee moeten. En daar kwam dan inderdaad
130 uit dat vooral de vergrijzing en de ontgroening een probleem is en dat daardoor, want het ging
131 natuurlijk om de gevolgen daarvan, dat het onderwijs een aandachtspunt is. Want ja, nu er
132 steeds minder leerlingen zijn en er alleen maar mbo-onderwijs is in de omgeving, hoe zorg je dan
133 toch dat de mensen voldoende opgeleid worden enzo. En de werkgelegenheid volgens mij, de
134 economie. Heb je dat stuk over de anticipeerregio ook gezien? Anders zoek ik het even voor je
135 op.
- 136 E: Zijn dan van daaruit die afspraken gemaakt?
- 137 B: Nee die zijn al eerder gemaakt. En die anticipeerregio kwam eigenlijk ja, daarna zo'n beetje.
138 En die kijkt dus ook omdat die afspraken er al lagen kijkt het meer naar de woningbouw maar
139 meer naar de andere punten van onderwijs en economie enzo. Bij het eerste gesprek begonnen
140 ze over woningen en toen zei iedereen van 'nou dat hebben we al'. Want er wordt natuurlijk al
141 heel snel aan woningen gedacht, en zij willen met die anticipeerregio ook inderdaad een beetje
142 het besef creëren van ja het gaat niet alleen om de woningen dus er hangen ook nog allemaal
143 andere dingen aan vast, die zijn ook heel belangrijk.
- 144 E: Kan ik dat over de afspraken nog ergens vinden?
- 145 B: De regionale woonvisie heb je, die zou ik erop naslaan. De afspraken zijn er, en in die
146 afspraak staat van, als een gemeente komt met een plan, het is een soort trappetje eigenlijk. In
147 eerste instantie toetst de gemeente zelf van nou zijn het, bijvoorbeeld voor een dorp als
148 Meerkerk, dat is dan een verzorgingskern, nou hoeveel woningen zijn het, nou 11, dat is meer
149 dan 10 en tot 10 mag zeg maar, in de basis, dus 11 moet ik sowieso overleggen. Zijn het er 9,
150 dan zit je daar in principe onder, dan ga je naar de tweede stap. En dat heeft te maken met een
151 percentage wat het zeg maar op het totaal aantal woningen toeneemt. Als het daarboven is moet
152 je ook overleggen, is het daaronder, mag je ook in principe door zonder overleg.
- 153 E: Bepaalde criteria dus?
- 154 B: Ja, ik zit even te denken, het staat wel ergens, misschien is er nog een uitwerkingsdocument,
155 ik ga straks gelijk even voor je kijken.

156 ***Afsluiting***

Interview Beleidsmedewerker C

---

1 *Opening*

2 E: Merkt u op dit moment in uw beleidsveld iets van krimp?

3 C: Ja, we zien natuurlijk door de economische crisis steeds meer werklozen dat er zijn ontstaan.
4 Wat opvalt bij de sociale dienst van de Alblasserwaard (dus dat is Zederik en de regiogemeenten
5 samen) is, dat met name de groep van de oudere werklozen moeilijk bemiddelbaar is naar werk.
6 Dat heeft natuurlijk te maken met de leeftijd. Als je eenmaal boven een bepaalde leeftijd zit, dan
7 kom je niet zo makkelijk meer aan het werk. Er is dus een stijging van het aantal werklozen, en
8 dan met name dus in de oudere leeftijdscategorie. Het hangt er een klein beetje van af van hoe
9 het economisch gaat ontwikkelen, maar het is natuurlijk heel goed mogelijk dat die groep alleen
10 maar groter wordt. Je hebt natuurlijk ook te maken met een stukje vergrijzing in de maatschappij.
11 Dus het is heel goed mogelijk dat die groep ouderen groter wordt. En nog steeds moeilijk naar
12 werk te bemiddelen blijft, omdat er gewoon geen werk is, of omdat ze gewoon liever de jeugd
13 hebben. Kijk, en we werken nu gewoon ook samen met de regio, dus het kan zijn dat wij veel
14 ouderen hebben, maar dat een andere gemeente minder vergrijst, dat zou kunnen. Dan zou het
15 effect zich eventueel wat kunnen opheffen. Want we hebben wel in de regio een
16 solidariteitsbeginsel. Als wij heel veel uitkeringslasten hebben en een andere gemeente minder,
17 dan compenseert dat elkaar, met de regio zijn we als het ware één. Dus het kan wel dat dat zich
18 compenseert, maar als je het echt puur op gemeente niveau bekijkt, dan kan je dus bij Zederik
19 wel een stijging van de groep werklozen zien. En we krijgen dus wel een vergoeding, voor
20 uitkeringen. En we krijgen ook nog geld om die mensen te bemiddelen naar werk, dus een re-
21 integratietraject, of wat dan ook. Maar je ziet dat die middelen wel steeds worden
22 teruggeschroefd door het Rijk. En vooral de middelen voor participatie. Dus dat betekent dat je
23 die mensen bijna geen traject meer kan bieden, of in ieder geval dat je keuzes moet maken.
24 Vroeger kreeg je zoveel geld, kon je iedereen wel een traject aanbieden. Dat was een
25 scholingstraject, of een activeringstraject, met het doel om uiteindelijk door te stromen naar werk.
26 Maar nu moet je gewoon heel selectief zijn in wat je aanbiedt, omdat je gewoon veel minder geld
27 hebt. En dan heb je grote kans dat we dus niet in gaan zetten op die oudere groep, omdat die
28 gewoon in de arbeidsmarkt veel moeilijker te bemiddelen valt, en dat je je schaarse middelen dus
29 inzet voor de jeugd om die bijvoorbeeld om te scholen. Want het is natuurlijk ook wel zo, dat is de
30 andere kant weer, een oudere in de uitkering, gaat er eerder uit als dat je een jongere hebt, die er
31 zijn hele leven in blijft. Dus je moet echt keuzes maken in hoe je je geld inzet.

32 E: En hoe is dat in andere gebieden van het beleidsveld Welzijn?

33 Bijvoorbeeld de dorpshuizen en sportzalen: Als je natuurlijk te maken krijgt met krimp dan heb je
34 minder gebruik van je dorpshuizen en dan wordt het natuurlijk ook moeilijker om die dorpshuizen
35 overeind te houden. Kijk, we hebben een aantal dorpshuizen daar blijven we als gemeente in
36 participeren, bijvoorbeeld Het Bosch in Lexmond en Het Spant in Ameide, dat zijn hele grote,
37 dure gebouwen, dus daar zullen we altijd een bijdrage aan leveren als gemeente, want die
38 kunnen nu niet zelfstandig draaien, financieel gezien. Want al die maatschappelijke gebruikers
39 die krijgen verlaagde tarieven, om het voor iedereen mogelijk te maken om te sporten en te
40 zingen en nou ja, wat dan ook te doen. En we zijn een aantal dorpshuizen aan het privatiseren,
41 daar zeggen we tegen de dorpen van nou, hier heb je het gebouw en kijk maar wat je ermee
42 doet, je moet je eigen broek ophouden. Er komt geen geld meer van de gemeente.

43 E: Dus dat wordt in elk dorp anders aangepakt?

44 C: Ja, dat is in elk dorp verschillend inderdaad. En als je dan natuurlijk minder bevolking krijgt,
45 dan heb je best kans dat de ledenaantallen van de verenigingen natuurlijk gaan afnemen. En dus
46 er minder gebruik wordt gemaakt van dorpshuizen, waardoor het moeilijker is om die dorpshuizen
47 te laten functioneren. Voor degenen die dan een eigen dorpshuis hebben wordt het lastiger om
48 het gewoon financieel rond te krijgen, en voor de dorpshuizen waar wij nog een bijdrage aan
49 leveren zou het kunnen zijn dat die bijdrage in de toekomst alleen maar omhoog moet, dat zou
50 kunnen. En het kan ook nog zo zijn, als je dus dat combineert met een stukje vergrijzing dat je
51 een hele andersoortige functie krijgt van de dorpshuizen. Nu wordt er in gesport, met veel
52 jeugdleden, maar als je op een gegeven moment minder jeugdleden hebt en meer ouderen dan
53 verschuift misschien wel de focus van sport naar bejaardengym of inloop voor bejaarden of
54 misschien wel opvang voor demente bejaarden, dus dan krijg je een andersoortige invulling van
55 dorpshuisfunctie.

56 E: Dan zie je verder geen problemen voor het bestaan van de dorpshuizen?

57 C: Dat zou kunnen, als er minder gebruik van wordt gemaakt dan krijg je wel problemen met het

Interview Beleidsmedewerker C

---

58 voortbestaan; kunnen ze het dan allemaal financieel nog rondbreien? Maar als ze dat redden dan
59 zal in ieder geval de focus heel anders worden, de functie van zo'n dorps huis. Kijk, er zal altijd
60 wel jeugd blijven, dat geloof ik wel. Maar je ziet natuurlijk ook een ontwikkeling, dat is de
61 individualisering van de maatschappij, dat de jeugd zich minder aansluit bij een vereniging en
62 kiest voor individuele sporten, dus die gaan zelf hardlopen, of naar de sportschool en die sluiten
63 zich bijvoorbeeld niet meer aan bij een badmintonvereniging, of een tafeltennisvereniging. En dat
64 zou kunnen betekenen dat dus die verenigingen uiteindelijk, misschien wel ter ziele gaan, geen
65 gebruik meer maken van het dorps huis, en dat heeft allemaal weer gevolgen voor het
66 voortbestaan van zo'n dorps huis of sporthal.

67 E: En dan zou niet eens de oorzaak krimp zijn?

68 C: Nee, het is een combinatie, krimp, vergrijzing, economie, dat hangt allemaal met elkaar
69 samen.

70 E: Zijn die gevolgen van krimp negatief of positief?

71 C: Ja, je focus wordt heel anders he. Maar ik denk dat, ja ik voorzie daar uiteindelijk wel
72 problemen in. Ik weet niet precies wat de inschatting is van krimp in Zederik in percentage
73 inwoners of iets dergelijks, maar als het echt extreem zou toeslaan dan voorzie ik wel problemen
74 in je voorzieningenniveau, dat dat echt heel moeilijk overeind te houden is. Of alleen maar met
75 heel veel extra geld van de gemeente, wat wij ook niet hebben.

76 E: Zou je daar dan een beleidswijziging voor nodig hebben?

77 C: Ja zeker. Kijk nu is het, de raad heeft bijvoorbeeld voor de dorps huizen vastgesteld, in januari
78 van dit jaar, naar die grote dorps huizen, die niet kunnen bestaan zonder de gemeente, daar mag
79 nog wel geld naartoe, maar dat moet wel worden afgebouwd. Dat heeft te maken met de
80 bezuinigingsronde zeg maar. Maar goed, als je dus moet gaan constateren dat er veel minder
81 gebruik wordt gemaakt van een dorps huis en dat er dus meer geld bij moet, ja dan is dat wel een
82 wijziging van het beleid, en misschien moet er dan zelfs overwogen worden om iets te sluiten.
83 Dat zou een gevolg kunnen zijn, maar het vraagt in ieder geval wel om een wijziging van beleid.

84 E: Maar dat beleid zou je dus pas wijzigen als het echt zichtbaar wordt?

85 C: Eigenlijk zou je natuurlijk nu al in moeten zetten om het te voorkomen, anders ben je altijd
86 reactief beleid aan het maken, En eigenlijk moet je wat meer proactief op je beleid zitten, met al
87 een visie op je toekomst. Maar goed dat blijft heel lastig, omdat je hier in de gemeenteraad ziet,
88 ze willen eigenlijk aan het voorzieningenniveau niet tornen. Ook met het oog op de fusie met
89 Vianen en Leerdam, ze willen het voorzieningenniveau in stand houden en ze durven dus niet
90 een beslissing te nemen om bepaalde voorzieningen te sluiten of misschien wel af te slanken. Ze
91 willen alles behouden, maar wel met minder geld. Dat kan natuurlijk uiteindelijk als dan de krimp
92 en vergrijzing toeslaat, kan dat natuurlijk wel consequenties hebben. Kijk, en ik denk ook wel dat
93 dat ook nog wel per kern verschillend is. Want, Cees doet bijvoorbeeld onderwijs, en dan maken
94 we ook 1 keer in de 2 jaar, door een extern bureau worden er cijfers opgemaakt over de
95 leerlingenprognoses. Dan zie je dus in Leerbroek dat daar de basisschool gewoon stabiel zal
96 blijven in de toekomst, qua leerlingen, maar in de andere dorpen gaan juist de leerlingenaantallen
97 naar beneden. Dus het is ook nog per kern verschillend. Kijk en dat zie je natuurlijk bij onderwijs
98 net zo, als er meer, nee minder leerlingen komen, dan krijg je dus ook te maken met leegstand.
99 Want dan zullen niet alle schoolklassen, alle lokalen, meer in gebruik zijn, krijg je leegstand. Je
100 krijgt misschien in een dorps huis meer leegstand. Dus je hele maatschappelijke vastgoed, wat je
101 dus als gemeente hebt, dat wordt eigenlijk te veel, dan zou je dus misschien wel in de toekomst
102 meer moeten bundelen. Dus dat een zangvereniging 's avonds in een leegstaand schoollokaal
103 gaat. En dat overdag in een leegstaand schoollokaal misschien wel de kinderopvang vorm
104 gegeven kan worden, of de peuterspeelzaal, die nu nog een aparte locatie hebben. Daarom is
105 het wel goed om nu al, denk ik hoor, te gaan reageren op krimp en vergrijzing, zeker in je
106 maatschappelijk vastgoed, om wat meer te gaan bundelen. Want vierkante meters zijn duur, en
107 zeker als ze leegstaan.

108 E: Dus dan zou je nu alvast wat ideeën bedenken die je dan klaar hebt als de krimp echt
109 zichtbaar wordt?

110 C: Ja, en je ziet natuurlijk wel, want ze zijn nu bezig in Ameide, om te kijken naar een brede
111 school, dan voegen ze de openbare en de christelijke samen in een gebouw, het blijven aparte
112 scholen, maar het komt in een gebouw, net als in Lexmond, en dan zijn ze ook aan het kijken
113 van, kan er dan bijvoorbeeld een bibliotheek in, de kinderopvang, peuterspeelzaalwerk, wat kun
114 je dus combineren? Want de school is overdag bezet, maar andere dingen zijn weer 's avonds.

Interview Beleidsmedewerker C

---

115 En kun je dan ergens een combi in maken? Want dan heb je het meest effectief, maak je gebruik
116 van je vierkante meters. En dat houdt de kosten laag.

117 E: En daardoor zou je wel, zoals je net zei wat de raad wil, alle voorzieningen kunnen behouden?

118 C: Ja, tegen lagere kosten. Maar dan ben je gewoon efficiënt bezig met je ruimte eigenlijk, met je
119 vierkante meters.

120 E: Maar dat proces kost toch wel weer veel geld?

121 C: Ja, maar over het algemeen is het wel zo, de kosten gaan voor de baten uit, hè. Dus je moet
122 eerst kosten maken en dan levert het uiteindelijk, levert het wat op. Dat zie je met de dorpshuizen
123 ook, we gaan er een aantal privatiseren. Dus die geven we helemaal terug aan de bevolking, dan
124 moet je dus het gebouw overdragen, voor een symbolische euro misschien wel, dus dat kost de
125 gemeente geld, je moet ze nog een bruidsschat meegeven om de komende jaren wat onderhoud
126 te kunnen doen, dus het kost geld, maar uiteindelijk hebben wij er in de toekomst helemaal geen
127 kosten meer aan. Dus levert het dan uiteindelijk wel geld op. Maar je moet eerst altijd kosten
128 maken, voordat je de baten kan innen.

129 E: En dat was nu al gaande?

130 C: Bij de dorpshuizen is dat nu, dat is in januari is dat besloten. Nieuwland en Leerbroek
131 privatiseren, en dan Het Spant en Het Bosch wel aan de gemeente houden, maar wel met
132 terugdringen van de geldmiddelenstroom. En dan hebben we nog hier in Meerkerk de Linde, daar
133 gaan we het dorpshuis deel van verkopen, dat wordt echt gewoon een commercieel gebeuren.
134 En dan hebben we de Pukkel, dat is dat kleine gebouwtje waar je hier op uitkijkt. Daar gaan we
135 kijken of we een stichting op kunnen zetten. Die dus verder alles regelt en plant, en kijken of dat
136 financieel neutraal voor de gemeente uit kan gaan pakken.

137 E: Voor mijn onderzoek heb ik een strategieënmatrix ontworpen. Waar zou jij de gemeente
138 Zederik plaatsen? *uitleg over de matrix*

139 C: Nou ik denk dat als je het hebt over bestrijden, dat dat met name in jullie hoek zit, de
140 ruimtelijke ordening, van huizen bouwen, jonge mensen aantrekken, ik noem maar wat. Wij als
141 welzijn, zitten meer in de begeleidingskant. Wij volgen de ontwikkeling en afhankelijk van de
142 ontwikkeling zullen wij daar bijvoorbeeld ons volksgezondheidsbeleid op afstemmen, ons
143 participatiebeleid op afstemmen, maar wij zitten dus niet echt in die bestrijdingskant. Het enige
144 wat je kunt zeggen van oké, qua dorpshuizen kun je erop anticiperen, door, of qua
145 maatschappelijk vastgoed moet je misschien wel zeggen, kan je erop anticiperen door wat
146 compacter te bouwen en je vierkante meters efficiënter te gebruiken. Dat zou je bij bestrijden
147 kunnen zeggen als het dus echt gaat om een nieuw te bouwen gebouw, bijvoorbeeld zo'n brede
148 school in Ameide. Voor de rest zitten wij meer aan de kant van begeleiden. En dan dorpshuizen
149 en sportzalen, daar is geen regionale afstemming, dat zijn eigenlijk puur lokale dingen, dat kan je
150 haast op dorpsniveau is het zelfs niet te vergelijken. Je moet dus echt qua, op dorpsniveau zien
151 en je kan dus niet zeggen ik vergelijk Lexmond met Nieuwland. Dus dan zit je echt hier,
152 begeleiden zonder regionale afstemming. Bij volksgezondheid daar zie je wel dat we in de regio
153 optrekken, daar stemmen we wel dingen regionaal af. Participatie ook. Dus wij zitten eigenlijk hier
154 bovenin, bij begeleiden, dorpshuizen hier, geen regionale afstemming, en de rest zit wel in de
155 regionale afstemming. Omdat we daar echt gezamenlijk regionaal beleid op maken.

156 E: Kan ik dat ergens in beleid terugvinden?

157 C: Uhm, ja kijk ik heb nu bijvoorbeeld al wel regionaal volksgezondheidsbeleid en regionaal
158 beleid op de participatie zijn we aan het maken. De participatiewet die was nieuw per 1 januari,
159 en de RSD en de Avelingen groep, (de Avelingen Groep is de vroegere beschutte werkplaats,
160 vangt mensen met een beperking op en bij de RSD zitten de mensen die zonder werk zijn
161 geraakt) die twee die gaan fuseren per 1 januari aanstaande, en daarvoor maken we dan een
162 nieuw beleid omdat dat allemaal in mekaar samenloopt, maken we daar een nieuw beleid op,
163 daar zijn we nu mee bezig maar daar heb ik al wel een concept van. Dus dat zou ik je eventueel
164 kunnen sturen. En de nota volksgezondheid die moet aan het eind van het jaar worden
165 vernieuwd dus daar zijn we ook al in concept mee bezig om een nieuwe nota te maken. Alleen
166 daar zit nu natuurlijk nog niet iets meegenomen over toekomstige bevolkingssamenstelling. Dat
167 verwacht ik eigenlijk niet, bij de participatie zowieso niet, het beleid is meer op hoofdlijnen en
168 daar komt vervolgens jaarlijks een jaarplan uit en daar maak je natuurlijk keuzes in, als je dan ziet
169 van hé de bevolking daalt of verandert dan pas je daar je jaarplan op aan.

170 En dan zal ik je ook de beleidsuitgangspunten voor de dorpshuizen sturen.

171 E: Dankje.

Interview Beleidsmedewerker C

---

172 C: Ja, als je bijvoorbeeld kijkt naar volksgezondheid, dat is ook zoiets, je bent als gemeente
173 verantwoordelijk voor een stukje volksgezondheid, als er infectieziekten uitbreken moeten wij die
174 bestrijden, we moeten een vaccinatieprogramma aanbieden, dat loopt dan wel via het rijk, maar
175 goed, wij moeten daar ook actief op inspelen, dat zijn gewoon een aantal wettelijke
176 verplichtingen. Maar je moet ook een volksgezondheidsbeleid maken en daar heb je veel meer
177 vrijheden als gemeente. En wij kiezen elke vier jaar drie thema's waar we dus op inzetten, nu is
178 dat verzuip jij je toekomst, dus dat is gericht op alcohol en drugs preventie, gezondheid in de zin
179 van overgewicht, het voorkomen van overgewicht, dat is natuurlijk een hot item, en mentale
180 weerbaarheid, je ziet dat veel meer mensen psychisch in de war zijn, dus hoe kun je nou mentaal
181 jezelf goed voelen. Dat zijn zeg maar drie thema's die wij dan hebben. Op het moment dat je
182 natuurlijk vergrijzing krijgt, of krimp, heb je best kans dat je bijvoorbeeld heel anders je thema's
183 gaat kiezen. Nu zetten we in op drank en drugs gebruik bij de jongeren, misschien moet je dan
184 wel in gaan zetten op eenzaamheid bij ouderen. Ik noem maar wat. Dus volksgezondheid is wel
185 iets waar je binnen je beleidsthema's wel heel duidelijk zal gaan sturen, of begeleiden op hoe je
186 bevolkingssamenstelling eruit komt te zien. Dat is eigenlijk wel een mooi voorbeeld.

187 E: Dus niet perse dat de bevolking kleiner wordt, maar het veranderen ervan?

188 C: Inderdaad, als die veranderd in bevolkingssamenstelling pas je daar je beleid op aan, richt je
189 je daar in je beleid op.

190 E: Denk je dat je nog naar een andere strategie toe moet?

191 C: Nee, ik denk dat als je gaat zeggen, de bevolking krimpt of vergrijs, dat wij dat als welzijn niet
192 kunnen bestrijden, dan zit je toch echt meer in je woningbouw in je vestigingsklimaat voor
193 mensen, dat zit echt in de harde sector, zeg maar aan jullie kant daar. Wij kunnen daar voor mijn
194 gevoel niet op sturen.

195 E: Jullie kunnen alleen inspelen op de veranderende bevolkingssamenstelling door ander beleid
196 aan te bieden?

197 C: Ja, het enige is wat ik net al zei, als het gaat om de nieuwbouw van een school, of in je
198 maatschappelijk vastgoed, dat gebeurt ook weleens bij ons vandaan dat we zeggen van oké, er
199 moet een nieuwe school ofzo. Daar zit je natuurlijk wel iets meer in de bestrijding, dat je je
200 vierkante meters efficiënt gaat inzetten. Voor de rest zullen wij altijd volgend zijn op die
201 bevolkingssamenstelling. Wij kunnen wel in ons beleid zeggen van we gaan ons richten op de
202 jeugd, maar als de jeugd er niet is dan is ons beleid niet goed. Bij de harde sector moeten ze
203 zorgen dat de jeugd er komt, en wij kunnen daar dan een bepaald welzijnsklimaat op zetten.

204 E: Een jongere zal niet voor deze gemeente kiezen omdat er zo'n goed beleid is voor jongeren?

205 C: Dat denk ik niet nee, en wat natuurlijk wel zo is, wij maken ook beleid op het gebied van zorg,
206 hè, WMO. En daar zitten ook heel veel beleidsvrijheden in voor gemeenten. Als ons beleid heel
207 goed is ten opzichte van bijvoorbeeld Giessenlanden zou dat natuurlijk in feite wel bijvoorbeeld
208 oudere mensen kunnen aantrekken, dat is de andere kant, zit ik me nou te bedenken. Als je
209 bijvoorbeeld mensen die zelfstandig wonen, maar die eigenlijk voorzieningen nodig hebben in
210 hun huis omdat ze een bepaalde handicap krijgen omdat ze ouder worden. Dan, de ene
211 gemeente zegt, nou dan heb je een verhuisplicht, hè dan stellen wij een huis beschikbaar wat al
212 aangepast is. Maar wij zeggen hier bijvoorbeeld nee, wij zijn nog wel bereid om je huis aan te
213 passen. Om je badkamer aan te passen, ik noem maar wat, dat zou je met Odette nog is even
214 goed moeten door praten, want dat weet ik alleen van de zijlijn. Dus stel dat je nou in
215 Giessenlanden woont en je denkt goh nou ik wordt, ik ben helemaal niet goed, maar ik wil wel
216 graag zelf bepalen waar ik woon, dan zou je natuurlijk een huis in Zederik kunnen kopen. Wat
217 Zederik uiteindelijk aanpast, en dat je niet de verplichting hebt dat je ergens wordt neergezet
218 waar de gemeente je wil hebben. Dus dat zou wel een aanzuigende werking kunnen hebben op
219 mensen van buitenaf. Dat zou kunnen.

220 En bijvoorbeeld huishoudelijke hulp, hoeveel uur krijg jij huishoudelijke hulp, dat kan ook per
221 gemeente verschillen. Dus dat zou bijvoorbeeld voor ouderen nog een motivatie kunnen zijn, om
222 te zeggen nou dan woon ik liever in Zederik dan in Amersfoort, ik noem maar wat. Dus beleid kan
223 wel, ons beleid op welzijn kan wel een reactie geven, als ons beleid beter is voor bepaalde
224 mensen dan in andere gemeenten zou het een reactie kunnen geven dat we juist een
225 aanzuigende werking hebben voor bepaalde doelgroepen, dat zou kunnen.

226 E: Je verwacht alleen dat die reactie niet zo groot zal zijn als bijvoorbeeld bij ruimtelijke ordening?

227 C: Nee, maar het is er wel, het zou kunnen.

228 E: Dat was mijn laatste vraag, heb je zelf nog vragen?

Interview Beleidsmedewerker C

---

229 C: Ja, ik dacht dat ik ook nog iets over asielzoekers had geschreven. Huisvesting asielzoekers.
230 Dat zijn verplichtingen die wij hebben. Wij krijgen elk jaar een taakstelling van het Rijk, dat we
231 zoveel asielzoekers moeten plaatsen. En wat je ziet is dat er steeds meer asielzoekers komen
232 naar Europa. Dus waar we normaal per jaar bijvoorbeeld 8 mensen moesten plaatsen, zijn het er
233 dit eerste half jaar al, ik dacht 12, en zal het er het volgende half jaar ook weer 12 worden, dus
234 dan moeten we er wel 24 plaatsen. Daar zie je dus ontwikkelingen in, dat die mensen over het
235 algemeen voorrang hebben op onze eigen mensen. Want we moeten plaatsen van het Rijk. En
236 het zijn vaak eenlingen, dus ze komen niet als gezin, de man komt vooruit en later krijg je dan wel
237 een gezinshereniging. Dus ja, hoe verhoudt zich dat tot krimp? Als we krimp hebben en we
238 hebben leegstand van huizen kun je die mensen heel makkelijk plaatsen. Maar het geeft ook wel
239 weer een hele andere samenstelling van je bevolking. Als hier bijvoorbeeld heel veel asielzoekers
240 komen te wonen, dan, ja dat zijn vaak mensen die in eerste instantie in de uitkering komen, dus
241 dat heeft ook gevolgen voor je participatie, volksgezondheid, ze zullen een andersoortige
242 problematiek hebben. Dus je kan echt alles ook aan die krimp koppelen.

243 E: Houdt het Rijk daar ook rekening mee?

244 C: Nee, het Rijk is op het moment heel hard, die zeggen gewoon, wij krijgen zo'n grote stroom
245 van asielzoekers, die moet je plaatsen, en hoe je het doet doe je het maar, die plaats je.

246 E: Ze kijken bijvoorbeeld niet naar de mate van leegstand in een gemeente?

247 C: Nee, daar kijken ze nu niet naar, maar dat zou bijvoorbeeld wel in de toekomst kunnen zijn, als
248 die vluchtelingenstroom aanhoudt en er zijn gemeenten met krimp en dus leegstand, dat ze daar
249 wel naar gaan kijken, dat zou nog kunnen. En dan krijg je natuurlijk nog weer een hele andere
250 vorm van bevolkingssamenstelling met bijbehorende problematiek. Kijk, en wij hebben hier niet
251 zo heel veel asielzoekers, en over het algemeen integreren ze daardoor redelijk. Maar als je
252 bijvoorbeeld al kijkt naar Leerdam of Gorinchem, die hebben er al veel meer, en dat gaat mekaar
253 opzoeken, en dat worden een beetje, nou ja getto's is een groot woord, maar dat zoekt mekaar
254 op, een hele andere volksgezondheid, een hele andere problematiek en dan wordt die integratie
255 alleen maar moeilijker. Dus dat kan ook nog een gevolg zijn van krimp dat je dus op die manier
256 een andere bevolkingssamenstelling krijgt. Dan bekijk je het weer vanuit een andere hoek. Ze
257 kunnen ook juist bijdragen aan het in stand houden van de voorzieningen. Dat vond ik al toen ik
258 het schreef, je kan het vaak twee kanten op beredeneren. Veel oudere werklozen, je kan zeggen
259 van ja oké dat is een probleem want die zijn moeilijk bemiddelbaar naar werk aan de andere kant,
260 ze blijven niet zo lang in de uitkering als iemand van 18, die geen werk kan vinden, dus het heeft
261 altijd wel een beetje twee kanten.

262 E: Daarom is die onzekerheid zo moeilijk.

263 C: Ja, dat klopt, daarom begrijp ik het ook zo goed vanuit jullie sector, dat je veel gaat bouwen en
264 meer bedrijvigheid hier naartoe haalt in de hoop dat er weer mensen zich vestigen.

265 E: Dat ligt nog gevoelig. Die strijd, van ga je die kant op of die kant op.

266 C: En als je veel bijbouwt, kijk wij hebben bijvoorbeeld in een aantal dorpen, mensen met een
267 lage SES dat zijn mensen met een lage sociaaleconomische status. Die hebben vaak een lager
268 opleidingsniveau en daardoor nemen ze minder deel aan, nou je moet eigenlijk zeggen, die
269 mensen kijken vaak naar de korte termijn en niet naar de lange termijn, ook qua gezondheid, he,
270 ze roken gewoon en denken van nou ik zie wel later of dat ik er ziek van wordt. Dus als je veel
271 lage SES hebt, heb je weer een bepaalde problematiek, maar haal je hier nou bijvoorbeeld een
272 paar bedrijven naartoe die dus hoogopgeleide mensen aantrekken die hier gaan wonen, dan
273 verandert ook weer je bevolkingssamenstelling, waardoor je je volksgezondheidsbeleid ook weer
274 kan veranderen. Dus echt alles hangt met alles samen. Maar haal je hier een aantal bedrijven
275 naartoe, gewoon, laten we zeggen, mensen aan de lopende band, en die gaan zich hier vestigen,
276 dan krijg je weer veel meer mensen met een lage SES. En daar horen dan ook weer specifieke
277 problemen bij. Die zijn vaak dikker, die roken meer, die drinken meer en die kun je moeilijker
278 bereiken met je interventies. Dus nouja dat hangt er ook allemaal mee samen! En die mensen
279 zullen ook weer minder snel lid worden van een vereniging, dus geen gebruik maken van een
280 dorpshuis, redeneer hem maar helemaal door.

281 Kijk, en ik heb zelf in een heel klein plaatsje gewoond langs de Waal, in Hellouw, en daar werd op
282 een gegeven moment in een keer een wijk gebouwd van bijna 40 huizen, op een dorpje van 800
283 mensen, dat werd er zogeheten gebouwd voor de eigen bevolking. Maar ja, 40 huizen, daar
284 kwamen heel veel vreemden te wonen, want ja, eigen bevolking, laten we zeggen dat er per jaar
285 10 jongeren op zichzelf gingen wonen, maar veel meer was er niet. Dus wij noemden dat dan

Interview Beleidsmedewerker C

---

286 import, maar die mengden zich bijvoorbeeld ook helemaal niet in een dorp. Dus daar kreeg je een
287 hele andere sfeer van. En omdat ze zich ook niet mengen had je er ook niks aan, niet voor de
288 kerk, niet voor de verenigingen, niks. Dus dat is misschien ook nog wel is iets om over na te
289 denken. Als je dus een heleboel bijbouwt om te proberen die krimp te bestrijden en mensen naar
290 je toe te halen maar die integreren dan niet in zo'n dorp, dan hou je daarmee nog niet je
291 voorzieningen overeind. Ook al kan je de krimp wel bestrijden. Dan werkt het niet voor het doel
292 dat je voor ogen hebt. Dan werkt het niet voor je voorzieningen bijvoorbeeld.

293 ***Afsluiting***